

Lakatos Bálint

Antonio de' Conti moszkvai missziója és az 1523. évi bécsújhelyi királytalálkozó¹

„Röviden meg kell említeni még egy személy nevét, akiről sajnos, igen keveset tudunk. Ő az a paduai Antonio de Conti gróf, akit Ferdinánd főherceg személyes instrukcióival ellátva V. Károly és saját követeként küldött Pozsonyba 1523 novemberében, aki egy ideig részt vett a tárgyalásokon (november 20-ig biztos). Eredeti küldetése Lengyelországba, illetve Moszkvába szólította, hogy a Habsburg érdekeket figyelembe véve próbáljon közvetíteni a lengyel és az orosz udvar között, folytatva a már említett, még Miksa császár alatt megkezdett Habsburg–orosz kapcsolatok kiépítését.” Így ír tanulmányában Zombori István, amely Krzysztof Szydłowiecki lengyel kancellárnak és követnek az 1523. őszi bécsújhelyi konferenciáról, valamint ennek elő- és utótárgyalásairól beszámoló naplójához csatolva jelent meg.²

Az 1523 októberében Bécsújhelyt, azaz Wiener Neustadtban megtartott magyar–osztrák–lengyel hármasszűcsúcstalálkozó az 1526. évi mohácsi csata előtti utolsó olyan, a magyar király és udvartartása részvételével lezajló megbeszélés volt, amely kül- és belpolitikai kérdéseket egyaránt érintett: II. Lajos udvartartásának és kormányzatának állapotát és „megjavítását”, az oszmán fenyegetés elleni védekezés közös kérdéseit, a törökellenes katonai segítségnyújtást, illetve a tágabb közép- és kelet-európai érdekelletéket. E diplomáciai esemény voltaképpen az 1515. évi bécsi Habsburg–Jagelló királytalálkozó folytatásának is tekinthető, igaz, már jobbra az újabb uralkodónemzedék: II. Lajos magyar és cseh király, I. Ferdinánd osztrák főherceg, illetve feleségeik, Habsburg Mária magyar és cseh királyné, valamint Jagelló Anna főhercegné, továbbá az I. Zsigmond lengyel királyt képviselő Krzysztof Szydłowiecki kancellár részvételével zajlott le. A háromoldalú, 1523. október 16–22. közötti bécsújhelyi tárgyalásokat egy október 12–15. között Sopronban megtartott magyar–osztrák előtalálkozó, illetve egy jóval hosszabb, október 25–december 16. közötti pozsonyi, alapvetően magyar–lengyel utótárgyalás-sorozat keretezte.³

Zombori az elemzésében Conti követ szerepét csak annyit és annyiban taglalta, amennyire az a lengyel kancellár naplójában felbukkant. Személyére és missziójára nézve külön kutatásokat nem végzett, a napló kiadásának függelékeként azonban Érszegi Géza segítségével közölte I. Ferdinánd főherceg Conti számára adott követutasítását,

¹ A szerző az MTA–HIM–SZTE–MNL OL Magyar Medievisztikai Kutatócsoport tudományos munkatársa. A közlemény a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült. Köszönöm Péterfi Bence barátomnak a források értelmezésében és a személyek azonosításában nyújtott önzetlen segítségét!

² ZOMBORI, 2004, 272.

³ Lásd részletesen ZOMBORI, 2004, 230–234, 276–280.

amelyet a spanyolországi Archivo General de Simancas (Simancasi Állami Levéltár) gyűjteményében talált. (Ez az instrukció egyébként Varga János feltáró munkája révén 1987 óta már a Magyar Országos Levéltár mikrofilmtárában is elérhető volt.)⁴

A simancasi levéltár egy másik, *Diversos despachos*, azaz Különféle követjelentések elnevezésű sorozatában, illetve a bécsi Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv egyik gyűjteményében, a *Grosse Korrespondenz* nevű mesterségesen kialakított fondban azonban fennmaradtak Conti latin nyelvű követjelentései is 1523–1524-ből, amelyeket spanyolországi (illetve bécsi) kutatóutam során tártam fel.⁵ Ezeknek az eddig számunkra ismeretlen és elsőrangú külpolitikai forrásoknak köszönhetően nemcsak Conti missziója válik jobban megismerhetővé, hanem részletekkel szolgálnak a követnek a konferencia időszakában végzett ausztriai és magyarországi tárgyalásairól is. Mivel itteni tevékenysége éppen arra az időszakra esett, amikor a két „rezidens” Habsburg-követ, az 1521–1523 között a magyar–cseh királyi udvarban működő Andrea dal Burgo, illetve éppen a bécsújhelyi királytalálkozó után kiküldött utóda, Johann Schneitpeck von Schönkirchen váltották egymást, e jelentések a két másik követ által írt darabok sorozatának hiátusát is pótolják.⁶ Ekként a soproni–bécsújhelyi–pozsonyi eseménysort is egy újabb nézőpontból és még tágabb, európai összefüggésrendszer részeként szemlélhetjük.

A követ személyéről és tevékenységéről

Antonio de’ Conti di Padova (latinosan: Antonius de Comitibus Paduae, Antonius Comes, a szakirodalomban Conde, Conde de Padua, Antonio de Padua stb. alakban is

⁴ *Szydlowiecki napló*, függelék, 213–217. A szövegkiadás érthetetlen módon mellözi annak feltüntetését, hogy a jelentés két, ámbár teljesen egyező szövegű tisztázati példányban maradt fenn, ráadásul tévesen egyszerű másolatnak, „copia simplex”-nek titulálja, noha mindkét példány autográf főhercegi és titkári aláírással rendelkezik. A második példányon más kéztől az egyes szövegegyeségeket összefoglaló marginális szövegek, megjegyzések találhatók. AGS, Patronato Real, Capitulaciones con la Casa de Austria, legajo 57, fol. 171. (Ceruzás paginálása szerint fol. 702r–705v, a 705rv üres, a második példány fol. 706r–709v; 709rv üres.) Mikrofilmmásolata: MNL OL X 9989, tekeres: 45229/3. – Digitális formában már tanulmányozható a spanyol központi levéltári portálon (Portada des archivos españoles, rövidítve: PARES: www.pares.mcu.es – a látogatás ideje 2018. május 30.). A fol. 709v oldalon található rájegyzés alapján a forrás a német iratsorozatból (Consejo de Estado, Negociaciones con Alemania) lett még az újkorban átosztva (régi jelzete legajo 485 vagy legajo 6, fol. 2–3. lehetett).

⁵ A kutatást a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj keretében vállalt *Habsburg diplomaták Magyarországon (1522–1525)* munkacímű okmánytárban forrásfeltárási és kiadási munkálatai keretében végeztem 2018 januárjában Bécsben, illetve 2018. április 9–19. között Simancasban. Az itt őrzött követjelentések egyes darabjait Korpás Zoltán már korábbi kutatásai során felfedezte és digitális fényképet is készített rólok. Itt szeretném megköszönni neki, hogy e fényképeket még kiutazásom előtt önzetlenül rendelkezésemre bocsátotta, ezzel segítve abban, hogy célzottan tudjam a források feltárását végezni, és további dokumentumokat is tudjak azonosítani. Ugyancsak köszönöm a helyszínen velem együtt kutató Marti Tibor barátom hasznos tanácsait, segítségét!

⁶ A jelentéssorozatoknak a Bolyai Ösztöndíj keretében végzett feltárásáról és kiadásáról lásd LAKATOS, 2017, az eddig ismert jelentések jegyzékével.

találkozhatunk nevével)⁷ a padovai városi arisztokrácia tagja, a Padovában, Vicenzában, illetve a környék más városaiban is meggyökeresedő, számos ágra bomló és ősrégi eredetű (Padovában legalább a XII. századig visszanyúló) Conti család sarja volt. Atyja Bernardino de' Conti, anyja egy helybéli nemes családból való Marietta Zuccola vagy Zuccolo. Antonio két fivére közül Bonifacio a helyi közéletben vállalt szerepet, míg Angelo ferences szerzetes lett és teológusként működött.⁸ A család Padova környékén több feudumot birtokolt, és tagjai általában a városi tanácsban vállaltak politikai-közéleti teendőket. Antonio atyja, Bernardino 1483-tól volt városi tanácsos, különböző városigazgatási feladatokat és megbízásokat látva el. A Velencei Köztársaság területéhez tartozó Padova az I. Miksa császár és Velence között az itáliai háborúk újabb fejezeteként kirobbanó konfliktus során (ennek első, 1509–1512 közötti szakaszát szokás a cambrai-i liga háborújának nevezni) előbb 1509 nyarán császári kézre került, majd a velencei csapatok mintegy másfél hónap múlva visszafoglalták. Mindez a Conti családot is súlyosan érintette: a velenceiek visszatérésekor az ő birtokaikat és javaikat is évekre elkobozták, őket mint „lázadókat” meghurcolták. Bernardino két fiával, Bonifacióval és Antonióval együtt I. Miksa táborába menekült, aki a várost csapataival 1509 őszén sikertelenül ostromolta. Míg Bernardino később a Nápolyi Királyságba települt át, és az abruzzi Aquila város podestájaként hunyt el, fia, Antonio a császár szolgálatába állt.⁹

Követi működéséről egyelőre valóban csak szórványos adatokkal rendelkezünk. I. Miksa egyik „hivatásos”, de nem a legrendszerebben foglalkoztatott követe lehetett. A kora újkori, Giovanni Andrea Salici által írt és 1605-ben nyomtatásban is megjelentetett családtörténet általánosságban csak annyit említ, hogy számos fontos, „háború és béke tárgyában” kapott követi megbízást teljesített, és többször járt Németalföldön, Angliában, Spanyolországban, illetve Moszkvában és Lengyelországban is.¹⁰ Ezek közül egyelőre csak az utóbbi két célország felkeresése dokumentálható: I. Miksa egyik utolsó diplomáciai akciója keretében 1518. április 20-án megbízta tanácsosait (*consiliarios*), Francesco da Collót és Antonio de' Contit, hogy egyrészt kísérik vissza III. Vaszilij moszkvai nagyfejedelemhez a Sigmund von Herberstein követtel együtt, annak 1517–1518. évi moszkvai követjárása végeztével Innsbruckba érkező orosz követeket,¹¹ másrészt I. Zsigmond lengyel királyt és a moszkvai nagyfejedelmet is próbálják meg ismételtlen megnyerni a lengyel–orosz békekötés, valamint egy, az ötödik lateráni zsinaton

⁷ OCHOA BRUN, 2003, 409., 2026. j.

⁸ SALICI, 1605, 187. Családfa: 210.

⁹ OLIVIERI SECCHI, 1983, 373., SALICI, 1605, 186. Bernardino fia érdemeire való tekintettel V. Károlytól 1525-ben évi 180 dukát kegydíjat kapott. LOPEZ DE MENESES, 1946, 214., 2. jegyz. – A javak elkobzásáról lásd az 1. számú jelentés 12. pontját is!

¹⁰ SALICI, 1605, 188. OLIVIERI SECCHI, 1983, 373. szerint számos esetben nem követként, hanem a császári udvartartás tagjaként utazott; a vicenzai Girolamo Trissinóval együtt tett utazásairól egy kéziratos munkát is írt (ennek címe *Viaggio per diverse parti di Europa del 1514–15 in compagnia di Girolamo Trissino*; őrzőhelyet és jelzetet Olivieri Secchi nem közöl).

¹¹ E követjárásra lásd BOJCOV, 2011.

elhatározott keresztes hadjárat tervének.¹² A két olasz útja ezért Krakkón át vezetett: a lengyel udvarban azt is felvetették, hogy létesítsenek Lengyelországon keresztül a Német-római Birodalmat Moszkvával összekötő postautat. A lengyel–orosz ellentétek miatt azonban béke ez alkalommal sem jött létre; a nagyfejedelem a moszkvai tárgyalásokon 1518 júliusában csak egy egyéves fegyverszünet megkötésére volt hajlandó 1518 karácsonyától számítva.¹³ A császári delegáció végül 1519. január 4-én hagyta el az orosz fővárost. Mivel Miksa császár ugyanez idő tájt, január 12-én halt meg, így a fegyverszünet sem lépett életbe.¹⁴ A két követ ezért csak a bécsi kormányzéseknek, majd hosszú hónapokkal később végül V. Károlynak tehetett jelentést küldetéséről.¹⁵

Conti tehát egyike volt azoknak az I. Miksa udvarából „megörökölt” diplomatáknak, akikre V. Károly uralkodásának első felében támaszkodhatott. Nem meglepő módon az ifjú császár szolgálatában kamarási (*camerarius*) és tanácsosi (*consiliarius*) címmel ékesítve¹⁶ ugyancsak egy keleti küldetést teljesített, mintegy folytatásaként előző ismert megbízatásának. Itt tárgyalt és 1523–1524 folyamán végrehajtott moszkvai útja persze azért is lehetett az egyetlen jelentősebb és dokumentált diplomáciai megbízatása, mert alig néhány évvel később, minden valószínűség szerint 1526-ban meghalt a császár és spanyol király egyik észak-kasztíliai székvárosában, Valladolidban. A család-történet szerint ekkor 42 éves volt.¹⁷

Az 1523/24. évi lengyelországi–moszkvai misszió

I. Miksa és V. Károly német-római császárok oroszpolitikáját közismert módon egyaránt alapvetően a Lengyel Királysággal való viszony befolyásolta. A korszakban mindvégig ellenséges lengyel–orosz viszony miatt a Moszkvai Nagyfejedelemségre mint lengyelelles szövetségesre akármikor lehetett volna számítani. A Habsburgoknak azonban egyáltalán nem állt érdekében semmiféle konfliktus a lengyelekkel; az orosz szálát inkább csak politikai nyomásgyakorlásra használták. Az I. Miksa császár és III. Vaszilij nagyfejedelem között 1514 februárjában Georg Schnitzenpaumer császári követ révén megkötött szövetség is erre volt leginkább alkalmas.¹⁸ Az 1515. évi bécsi királytalálkozót követően a Habsburg–Jagelló házassági szerződés révén a lengyel féllel

¹² UEBERSBERGER, 1906, 136–138., POCHIECHA, 1949, 134., WIESFLECKER, 1981, 215., WIJACZKA, 2002, 295. – Az instrukciót teljes szöveggel közli FIEDLER, 1863, 276–279.

¹³ Vö. a követek jelentésével: *Acta Tomiciana* IV. 371–398.

¹⁴ UEBERSBERGER, 1906, 156., WIESFLECKER, 1981, 216–217., WIJACZKA, 2002, 295–296.

¹⁵ UEBERSBERGER, 1906, 162–163., WIJACZKA, 2002, 296.

¹⁶ Vö. a Ferdinánd főherceg által adott kiegészítő követutasításban: „Instructio de his, que magnificus sin cere et fidelis nobis dilectus comes Antonius de Comitibus Padue, camerarius cesaree et catholice maiestatis, domini et fratris nostri colendissimi ac suus et noster consiliarius et orator agere et tractare debet.” Lásd *Szydłowiecki napló*, 213.

¹⁷ SALICI 1605, 187. oldalon feltüntetett évszám nem egyértelmű, hogy a halálozás éve-e. LÓPEZ DE MENESES, 1946, 210. szerint Conti 1527. május 6. előtt halt meg; ehhez az állításához azonban hivatkozást nem ad.

¹⁸ UEBERSBERGER, 1906, 77–80., 82–87., WIESFLECKER, 1981, 174–178., 180., WIJACZKA, 2002, 294–295., SACH, 2002, 207–217.

tartós szövetségi viszony jött létre, amely I. Miksa halála után Károly császárrá választásához és a dinasztikus házasságok megvalósulásához is elengedhetetlen volt. Emiatt a Habsburgok moszkvai politikája gyakorlatilag az érintkezés fenntartására, és a lengyel–orosz konfliktusban a békeközvetítő szerepre korlátozódott. Mindez persze ezekben az években összefüggött a lengyeleket érintő két másik témával: a lengyel–német lovagrendi (porosz) viszony rendezésével, illetve a törökellenes összefogással és a Magyar Királyságnak az oszmánokkal szembeni megsegítésével.¹⁹

Többszöri kapcsolatfelvételi kísérlet és tapogatózások után az akkortájt éppen a tatárok által fenyegetett moszkvai nagyfejedelem 1522 júniusában küldött követet Jakov Poluskin személyében.²⁰ Az orosz követ 1523 elején érkezett meg V. Károly császár valadoldi udvarába a nagyfejedelem levelével. Ebben III. Vaszilij az ifjú császárt egy követség küldésére kérte az 1514. évi szerződés megújítására.²¹

Antonio de' Conti missziója tehát erre a moszkvai megkeresésre adott válaszkövetség volt.²² Követi instrukciója nem maradt fenn; császári megbízatásának tartalmára az I. Ferdinánd főherceg által adott kiegészítő követutasításból, saját jelentéseiből, illetve az eseményekből következtethetünk. Valóban feladata volt az 1514. évi szerződés újratárgyalása, de emellett hangsúlyosan a lengyel–orosz békeközvetítés is, mellesleg pedig a lengyel királlyal kellett egyeztetnie a Federico Gonzaga mantuai ögróf és Hedvig lengyel királylány között kötendő házasságnak a császár által ekkor pártolt tervéről is. Conti 1523 tavaszán indult Spanyolországból, ahonnan először Németalföldre ment. Ennek a „kitérőnek” a célját nem ismerem pontosan. Talán az 1514. évi szerződés példányainak előkerestetése, saját kíséretének kiegészítése, a misszió pénzügyi keretének folyósítása egyaránt közrejátszott ebben. Habsburg Margit főhercegnő németalföldi régens udvarában mindenesetre jelentkezett. Brüsszelből Köln és Augsburg érintésével Innsbruckba utazott, ahol Zyprian Sernteiner (Zyprian von Serntein) tiroli kancellár és Wilhelm Putsch titkár előkeresték neki a levéltárból az 1514. évi szerződés német és „rutén” nyelvű példányait. A német szövegről másolatot kapott, a „ruténről” azonban nem, mivel megfelelő írnok híján ilyet nem tudtak készíttetni számára. Az eredeti példányt ugyanakkor nem vihette magával, ehhez előbb engedélyt kellett kérnie I. Ferdinánd főhercegtől. A főherceg éppen Linzben tartózkodott (illetve a környéken vadászott), így Antonio de' Conti itt kereste fel és ismertette előtte szeptember 1-jén,

¹⁹ Főleg a lovagrend szempontjából az 1515–1520 közötti időszakban részletesen: SACH, 2002, 239–400.

²⁰ Részletesen az 1520–1523 közötti időszakról: UEBERSBERGER, 1906, 162–172.

²¹ UEBERSBERGER, 1906, 172., LÓPEZ DE MENESES, 1946, 210., 220–221. (a levél szövege), WIJACZKA, 2002, 297.

²² Vö. AGS, Consejo de Estado, Diversos despachos, legajo 1554, fol. 342. V. Károly III. Vaszilij moszkvai nagyfejedelemhez, dátum nélküli fogalmazvány. Megköszöni tavalyi, május 26-án kelt két levelét, amelyet „Iacobus Ioannis” (Jakov Poluskin) orosz követ hozott el. Köszöni barátságát, és a szövetség megerősítésére saját követével együtt küldi vissza a követet, akik így hamar odaérnek. „Et ideo decrevimus iuxta desiderium ser(enita)tis v(estre) oratorem nostrum ad eundem transmittere, qui hinc cum Iacobo Ioannis discedens, intra paucos dies apud ser(enita)tem v(estram) futurus est...” Az ez alatti második fogalmazványban (tkp. követi megbízólevélben) már nevesítve szerepel: Contit küldi követnek a szövetség megkötése tárgyában. Teljes szöveggel közli LÓPEZ DE MENESES, 1946, 221–222., II. és III. sz.

továbbá magánkihallgatáson szeptember 2-án követjárásának célját, valamint eddigi kölni és innsbrucki erőfeszítéseit. Mivel Sernteiner nem küldte Linzbe a szerződés „rutén” nyelvű példányát, Conti végül a német példányról kapott egy latin nyelvű fordítást.

Voltaképpen a főherceg volt az, aki Contit az akkor már küszöbön álló bécsújhelyi konferenciára invitálta. A főhercegi udvartartástól külön, hajón utazva szeptember 7-én érkezett meg Linzből Bécsbe, majd több napnyi ottlét után Bécsújhelyre ment, ahonnan a néhány napig Badenben, a fürdőhelyen időző főherceget kereste fel szeptember 19-én. I. Ferdinánd kérésére ott folytattak bizalmas beszélgetést az 1514. évi szerződés megújításáról, a várható lengyel álláspontról, illetve mérlegelték azt is, hogy érdemes-e Continak ott maradnia a bécsújhelyi kongresszuson. (Az a forrásból nem világos, hogy Conti több napig Badenben maradt-e, és csak utána érkezett meg Bécsújhelyre, vagy már korábban megszállt-e a városban és innen járt át a főherceghez Badenbe.) Szeptember 24-én a főherceg úgy döntött, hogy a követ maradjon. Ez teljesen észszerű elgondolás volt, hiszen így egyrészt I. Ferdinánd maga is az ottani tárgyalások eredményeinek és a lengyel álláspontnak az ismeretében tudott választ adni a követ előterjesztéseire, másrészt Conti már előzetesen tudott találkozni a magyar királyi párral is.

Követünk tehát látszólag „jókor volt jó helyen”, és részt vett a konferenciát megelőző soproni találkozón, majd végig jelen volt Bécsújhelyen is. Ennek történéseit összefoglaló jelentéséből azonban mégis inkább azt olvashatjuk ki, hogy ő maga nem vált a tárgyalások jelentős szereplőjévé. Andrea dal Burgo császári követ halogató, sőt kifejezetten akadályozó magatartása miatt ugyanis csak ügyel-bajjal és késve tudott kapcsolatba lépni a magyar uralkodópárral. A magyar király előtti nyilvános audienciájára 1523. október 13-án még Sopronban került sor, miután Burgo követ helyett kérésére maga I. Ferdinánd mutatta be II. Lajosnak. Mária királynétól viszont már csak Bécsújhelyen kapott audienciát, azt is csak a konferencia utolsó előtti napján. A hivatalos királyi választ (*resolutio*) végül elhalasztották Pozsonyba – ez Conti további útja szempontjából nem volt ugyan a leghatékonyabb megoldás, de a többi politikai szereplőnek érdekében állt.

A bécsújhelyi királytalálkozó után Conti majdnem három hetet még Ausztriában töltött. Bécsbe visszatérve november 6-án Ferdinánd főherceg kiegészítő instrukciót is adott számára missziója további részéhez.²³ Ennek lényege a következő volt:

1. Conti először tárgyaljon a magyar királlyal Pozsonyban. Kérjen választ a Sopronban tett előterjesztéseire. Kérje, hogy II. Lajos bátorítsa a lengyel királyt, hogy kössön békét a moszkvai nagyfejedelemmel.

2. Ezután utazzon I. Zsigmond lengyel királyhoz. Biztassa a kereszténység javára és a török elleni fellépés, illetve a magyar király megsegítése érdekében a békekötésre, ki-domborítva a császár és a főherceg elkötelezettségét ugyanebben.

3. Tudassa, hogy a császár a birodalomtól távol lévén Ferdinándot bízta meg az I. Miksával 1515-ben kötött lengyel szövetség megújításával, amelyet végül a bécsújhelyi királytalálkozón az időszűke miatt Szydłowieckivel nem tudtak elrendezni; a részle-

²³ Az instrukcióról lásd részletesen a 4. jegyzetet!

tek megtárgyalására a következő birodalmi gyűlés idején vagy az után keríthetnének sort, ennek esetleges nehézségeiről a lengyel királyt a főherceg tájékoztatni fogja.

4. A császár és a főherceg elkötelezettek a lengyel–porosz viszály elrendezésében is, amelyet a császár a maga részéről a főhercegre bízott; ennek megoldására is biztassa a lengyel királyt.

5. Tudassa, hogy a moszkvai nagyfejedelem nemrég a császárhoz küldte követét, akit a császár visszaküldött, hogy a nagyfejedelmet a lengyel királlyal való békére biztassa, és hogy közösen lépjenek fel a török ellen. (Az instrukcióban külön nincs utalás arra, hogy Conti a saját kiküldetését is hangsúlyozza.)

6. A lengyel király kedvező álláspontjának ismeretében utazzon a moszkvai nagyfejedelemhez, és mindenekelőtt tárgyaljon a lengyel–oroszbékéről. Ha a lengyel király elutasító, akkor elsősorban az 1514. évi szerződés megújításáról tárgyaljon, de külön felhatalmazás nélkül ne kössön meg semmit.

7. Ha a moszkvai nagyfejedelem sereget ajánl fel a török ellen, ennek részleteiről is egyeztessen.

Az a politikai formanyelvet lefejtve is szembetűnő, hogy az általános törökellenes szólalmokon túl a lengyel királynak szóló érvelésben milyen hangsúlyosan kerül elő Magyarország helyzete és megsegítésének feladata. Az V. Károly-féle, valószínűleg általánosabb szerződésmegújítási szempontok mellett, éppen a bécsújhelyi találkozó friss eredményeinek ismeretében és elsősorban inkább I. Ferdinánd szándékainak megfelelően Antonio de' Continak a „magyar kérdést” hangsúlyosabban képviselnie kellett. Mindez persze arra is jó volt, hogy a misszió fontosabb, és a lengyel király előtt kisebbiteni igyekezett célját részben leplezzék.

Conti 1523. november 11-én indult hajóval Bécsből Pozsonyba, ahová másnap meg is érkezett. Az utat a másik, frissen delegált császári követtől, Johann Schneitpecktől külön tette ugyan meg, de mindkettejüket ugyanazon a napon, 1523. november 17-én fogadta a király egymás után.²⁴ A kedvező magyar választ november 20-án kapta meg, és november 23-án utazott tovább. A magyar udvarban, a pozsonyi tárgyalásokon kicsiben azt láthatjuk, amelyet utóbb a lengyel királyi udvarban: a magyar politikusok is okkal gondolták, hogy Conti valódi célja a Habsburg–oroszbékítés megújítása, és ezért megpróbálták küldetése további céljáról kifaggatni, és azt sem hitték el, hogy tényleg moszkvai követ járt Spanyolországban. Conti végül bizonyítékként tudott felhasználni egy, a Jakov Poluskin orosz követ által számára adott antwerpeni nyugtát (lásd 3. forrás, 5. pont). Végül azonban a bizalmatlanságot félretéve 1523. november 20-án kedvező választ kapott a magyar királyi udvarból a még Sopronban benyújtott követi előterjesztésére, ráadásul Krzysztof Szydłowiecki lengyel kancellár és lengyel követ is támogatásáról biztosította (3. forrás, 6. pont). Conti II. Lajos király levelének és kiegészítő megbízásának birtokában – emiatt magyar királyi követnek is tekinthetjük, bár pénzügyi juttatást egyébként sem I. Ferdinándtól, sem II. Lajostól nem kapott,

²⁴ Ezt leírja a *Szydłowiecki napló*, 74–75., 176–177. Vö. ZOMBORI, 2004, 279.

a missziót továbbra is teljes egészében a császár finanszírozta – indulhatott tovább a lengyel királyi udvarba.

Útja valószínűleg a Vág völgyében, Trencsén és Zsolna érintésével a Jablonkai-hágón át vezetett ki Magyarországról Teschen felé. Erre abból következtethetünk, hogy Auschwitz érintésével érkezett meg Krakkóba december 7-én. I. Zsigmond ugyan éppen nem tartózkodott székvárosában, mivel Piotrkówban volt, és a Szydłowiczki által ígért értesítés is elmaradt, de Conti 9-ére már audienciát kapott Bona Sforza királynétól és először neki adhatta elő jövetelének célját.

A formálisan kedvező december 26-i lengyel királyi audienciát követően azonban többen, előbb Piotr Tomicki alkancellár, illetve december 31-én Wawrzyniec Międzyleski kameneci püspök is megpróbálták „megdolgozni”: kiszedni belőle küldetése lengyel-ellenes célját (4. forrás, 13–14. pont). A teljesen bizalmatlan és gyanakvó lengyel tárgyalópartnerekkel szemben Conti igyekezett hivatalos álláspontját következetesen képviselni, megbízói és saját feddhetetlenségét, jószándékát, elkötelezettségét hangsúlyozni. Könnyen belement abba is, hogy a lengyel király adja a békefeltételek tárgyalási pontjait, illetve ráállt, hogy ugyanazon az úton, tehát Krakkó érintésével jöjjön visszafelé.

Krakkói tárgyalásai elején, a helyszínen szembesült Antonio Rincón francia királyi követ jelenlétével is. A néhány évvel korábban még I. Ferdinánd főherceg szolgálatában álló, és az előző évben a Habsburgok hátában Magyar- és Lengyelországban bajt keverő követ²⁵ I. Zsigmond Izabella nevű leányának (aki később, egy teljesen más politikai szituációban Szapolyai János magyar király felesége lett), illetve I. Ferenc francia király Henrik nevű fiának, címzetes milánói hercegnek a tervezett házasságáról tárgyalt már augusztus óta.²⁶ (Mindez persze ellenpontozta az V. Károly által pártolt mantuai–lengyel házasság tervét Federico Gonzaga ögróf és Hedvig lengyel királylány között.) Conti Johannes Dantiscus humanista királyi titkárral is folytatott kötetlen beszélgetést. Közös ebédjük során Dantiscus mint volt spanyolországi lengyel követ emlékeit is felelevenítette, és bizalmasan az I. Zsigmond által elnyerni kívánt, de ténylegesen még mindig meg nem kapott Aranygyapjas rend kérdését is elmondta Continak, aki császári intézkedést ígért az ügyben.²⁷

Conti az udvarias és némileg kitérő lengyel királyi válasz birtokában (amelyet a jelentése végén saját kezű mellékletben egy-egy példányban maga is lejegyzett)²⁸ 1524. január 8-án indult el Moszkvába, ahová márciusban érkezett meg. Itteni tárgyalásairól nem sokat tudunk, Moszkvából hazairt követjelentése ugyanis nem maradt fenn. Küldetése összességében teljesen sikertelennek bizonyult, legnagyobb részt valószínűleg azért, mivel III. Vaszilij az 1514. szerződés változatlan formában való megújítását, illetve megerősítését akarta, amelyre viszont Continak nem volt felhatalmazása. A békefeltételeket az orosz fél nyilvánvalóan nem fogadta el, mivel a lengyel király a békét az 1514-

²⁵ RILL, 1993, 13–19.

²⁶ Rincón lengyelországi tárgyalásairól: POCHACHA 1949, 175–180., ZOMBORI, 2004, 245.

²⁷ I. Zsigmondot a rend 1519. évi barcelonai káptalanján már a tagok közé választották: *Haus Österreich*, 2007, 166., 161. sz.

²⁸ Lásd a 4–5. forrás 17–23. pontját! Vö. *Acta Tomiciana* VI. 218–219.

ben elvesztett Szmolenszk várának visszaszolgáltatásához kötötte, amelytől a moszkvaiak addig is és azt követően is teljesen elzárkóztak.²⁹ A császári követet III. Vaszilij 1524. június 13-án bocsátotta el, és visszaútján Ivan Ivanovics Zaszekin-Jaroszlavszkij fejedelmével és Szemen Boriszov diákkal kísértette haza.³⁰ Conti július közepére Krakkbóba érkezett vissza,³¹ ahol beszámolt tárgyalásairól, pontosabban Bona királyné a saját gyóntatóján, a ferences Marco de la Torrén keresztül alaposan kifaggatta tárgyalásai eredményeiről.³² Bár Conti végül elismerte a Habsburg–orosz szerződés megújításának szándékát, I. Zsigmond lengyel király reális módon nem tulajdonított különösebb jelentőséget ennek a dolognak, és szeptember 17-i, V. Károly császárhoz írt levelében udvariasan meg is köszönte a császári követ békeközvetítő munkáját.³³ Krakkból Conti az orosz kísértőivel együtt 1524. szeptember 2-án indult el; 1524. október 1-jén Bécsbe érkeztek,³⁴ majd a főhercegi audienciát követően október 13-án indultak tovább.³⁵ Útjuk Augsburgon és Németalföldön át³⁶ hosszas, Franciaországot Anglián át elkerülő ívben a tengeren át vezetett. 1525. április 6-án érkeztek meg Madridba, ahonnan a császár éppen elutazott, ezért Conti és a moszkvai követek ünnepélyes fogadására csak április 29-én került sor Toledóban.³⁷ A tárgyalások és a követjárások 1525-ben is folytatódtak Leonhard Nogarola és Sigmund von Herberstein császári és főhercegi követek

²⁹ WIJACZKA, 2002, 298. Lásd még a 4–5. forrás 23. pontjában!

³⁰ UEBERSBERGER, 1906, 175., WIJACZKA, 2002, 298. – A diák a nagyfejedelemi kancellária/palota alkalmazottja, BOJCOV 2011, 45.

³¹ *Mon. Vat. Hung.* II/1. 6. (Antonio Burgio báró pápai nuncius 1524. júl. 22-i jelentésében: „Fra quattro giorni serrà qui Messer Antonio di Conte ambaxatore caesareo et del signor principe di ritorno di Muscovia...”)

³² POCIECHA, 1949, 168., WIJACZKA, 2002, 298. – *Acta Tomiciana* VII. 63.

³³ Vö. AGS, Consejo de Estado, Diversos despachos, legajo 1553, fol. 383. „Ex castris apud opidum Jaworow”, 1524. szept. 17. I. Zsigmond lengyel király levele V. Károlyhoz. Eredeti, autográf aláírással. „Profecturum in Moscoviam magnificum Antonium de Comitibus Patavinum, oratorem maiestatis vestre et gratum habuimus cum apud nos fuerat conducique per regnum et dominia nostra fecimus et redeuntem rursus ad nosque deflexum eadem gratitudine ad maiestatem vestram dimisimus.” Köszöni munkáját (a lengyel–moszkvai békeközvetítésben). Kéri, hogy felesége öröksége, a bari hercegség dolgában, amelyet nápolyi alkirálya elfoglalt, és amely ügyben már követeket is küldött, juttassa felesége tisztartói kezére, hiszen el sem tudják képzelni, hogy ez a császár jóváhagyásával és beleegyezésével történt. – Utóbbival összefüggésben említi a forrást: KÖRPÁS, 2008, 83., 15. jegyz.

³⁴ AGS Consejo de Estado, Diversos despachos, legajo 1553, fol. 134. Bécs, 1524. okt. 1. Conti jelentése V. Károlyhoz a moszkvai misszióból való megérkezetről és a császár válaszána fogalmazványa. Uo. fol. 136. Bécs, 1524. okt. 12. I. Ferdinánd V. Károlyhoz Conti moszkvai követségéről és hogy erről beszámolt előtte. (Mindkettőt teljes szöveggel közli LÓPEZ DE MENESES, 1946, 222–223., IV. és V. sz., a császár válaszfogalmazványa a külön VI. sz.)

³⁵ *Familienkorrespondenz* I. 226–227.

³⁶ AGS, Consejo de Estado, Diversos despachos, legajo 1553, fol. 139. Antwerpen, 1524. dec. 21. Conti jelentése a császárhoz a Margit főhercegnőnél tett látogatásáról és továbbindulásáról. (Teljes szöveggel közli LÓPEZ DE MENESES, 1946, 223–224., VII. sz.) – ÖStA, HHStA, Gr. K. 25a, fol. 163–166. Antwerpen, 1525. jan. 2. Conti jelentése I. Ferdinándhoz ugyanerről, továbbá spanyol hírekkel.

³⁷ UEBERSBERGER, 1906, 184., POCIECHA, 1949, 205., WIJACZKA, 2002, 298., OCHOA BRUN, 2003, 410. – 1523. jan. 8–ápr. 4. között a császár Madridban tartózkodott, utána elindult délkelet felé; ápr. 6-án Santa Olallába ért, majd ápr. 27-én érkezett meg Toledóba. FORONDA, 1914, 251–252. Az audiencia ápr. 29-i toledói helyszínét LÓPEZ DE MENESES, 1946, 212. közli.

kiküldésével,³⁸ ebben azonban Antonio de' Continak már nem volt tényleges szerepe, bár kezdetben ő volt kiszemelve a feladatra.³⁹ A misszióból visszafelé útjában 1524 végén és 1525 elején írt jelentései magyar szempontból érdemi információt már nem tartalmaznak.⁴⁰

Conti nézőpontja és a soproni–bécsújhelyi–pozsonyi események

A császári követnek küldetése első feléből öt terjedelmes, latin nyelvű követjelentése áll rendelkezésünkre, amelyeket 1523. szeptember 28-án Bécsújhelyen, november 8-án Bécsben, november 20-án Pozsonyban, illetve 1524. január 6-án Krakkóban írt.⁴¹ A legutóbbi, krakkói jelentésnek egy a császár és egy a főherceg számára küldött példánya is fennmaradt, csaknem azonos szöveggel, amelyhez a követ saját kezű lejegyzésében az általa elmondott beszéd, követi előterjesztése, illetve pontonként az arra kapott lengyel királyi válasz (*resolutio*) is csatlakozik. Tehát valójában négy forrásszöveggel van dolgunk. A források (a Bécsben megőrződött főhercegi példányt leszámítva) a Simancasi Állami Levéltár állományában található, mégpedig a Különféle követjelentések (*Diversos despachos*) mesterségesen kialakított sorozatában. E sorozat ugyanis teljesen vegyes diplomáciai levelezést tartalmaz V. Károly és kisebb részben I. Fülöp uralkodásának első éveiből, legnagyobbbrészt itáliai ügyekben és személyekkel (Szavoja, Mantova, Ferrara, bíborosok, nápolyi alkirály) kapcsolatban, kisebb részben flandriai, német ügyekre vonatkozóan az 1530-as évekből. Eredeti követjelentéseket és a kimenő, követeknek szóló utasítások és válaszok fogalmazványait is találhatunk benne. A sorozat nem időrendi alapú, bár a korábbi források alapvetően az anyag első részében található; évköre 1493–1598 közötti, 19 csomóra (1551–1570. számú *legajo*, valójában doboz) oszlik, amelyek változó terjedelműek (a sorozat második része, az 1565–1570. számú csomók kötetes kéziratokat tartalmaznak).⁴²

³⁸ LÓPEZ DE MENESES, 1946, 215–216., RILL 1993, 256.

³⁹ OCHOA BRUN, 2003, 410., RILL, 1993, 110., RILL, 2003, 192, 395. j.

⁴⁰ Bécs, 1524. okt. 1. Conti jelentése V. Károlyhoz a moszkvai misszióból való megérkezetről, a jelentésen a császár válaszána fogalmazványa (lásd a 34. jegyzetet!), Augsburg, 1524. nov. 16. Conti saját kezű levelei I. Ferdinándhoz, ill. Salamanca kincstartóhoz a követség költségeinek folyósításáról és pénzváltásról (ÖStA HHStA, Gr. K. 25a, fol. 161–162., ill. 25b, fol. 175–176.), Ulm, 1524. nov. 19. Conti jelentése Salamanca kincstartóhoz a követség pénzügyeivel kapcsolatban (ÖStA HHStA, Gr. K. 25b, fol. 177–178.), Antwerpen, 1524. dec. 21. Conti jelentése V. Károlyhoz (lásd a 36. jegyzetet!), Antwerpen, 1525. jan. 2. Conti jelentése I. Ferdinándhoz (lásd *uo.*), Antwerpen, 1525. febr. 2. Conti jelentése Salamanca kincstartóhoz behajózásukról, és köszöni unokaöccsének a kincstartó általi támogatását (ÖStA HHStA, Gr. K. 25b, fol. 179.).

⁴¹ A források simancasi jelzetét jegyzetben közli, de tartalmukat csak Conti útvonalt ismertette, utalászerűen említi LÓPEZ DE MENESES, 1946, 210–211.

⁴² Csak helyben, a kutatóteremben használható segédlete: [Inventario 40.] Manuel GARCÍA GONZÁLEZ: *Diversos despachos*, S. I., s. a. Kis alakú, gépelt kézirat, kiegészítésekkel. – A sorozatból Korpás Zoltán, könyve irodalomjegyzékének tanúsága szerint korábban az 1553–1565. csomókat nézte át, további hivatkozott tételeket munkája jegyzeteiben találhatunk: KÖRPÁS, 2008, 297.

Az alább közölt jelentések hosszú, részletes szövegek, kevés tagolással. Ennek szerkesztési módja a latinban az úgynevezett relatív mondatfűzés, azaz vonatkozó névmásokkal, mintegy mellékmondatként bevezetett külön főmondatok alkalmazása. Sok esetben megfigyelhető az „És hogy” felütésű mondatkezdés, különösen a tárgyalások, beszélgetések leírásánál. Antonio de’ Conti a távolság és a tárgyalások dinamikája miatt is ritkább időközönként, gyakorlatilag havonta jelentett, tehát több nap, több hét eseményeit ismertette. A tárgyalópartnereivel folytatott beszélgetéseit, a másik fél és a saját érveit, reakcióit részletesen, de nem szó szerint, hanem a már említett módon függő beszédként idézi. Csak az 4–5. jelentés szövegében található egyenes idézetek, mégpedig valószínűleg azért, mert a jelentést minimális változtatásokkal a főhercegnek is szánta, így nem kellett a császárhoz szóló megszólításokat minden esetben átírni. (Így is időnként belezavarodott a függő és egyenes idézésbe.) A szereplőket saját kora diplomáciai gyakorlatának megfelelően jobbra nem név szerint, hanem tisztségeik szerint azonosítja (*serenissimus princeps*: Ferdinánd főherceg; *serenissima princeps*: Anna főhercegné; *episcopus Agriensis cancellarius*: Szalkai László stb.); de néhol neveket is ír. A névalakok viszonylag pontosak, ám többségüket valószínűleg hallás után írta le (például *Schildouitz*, *Snapi*, *Ardech*). A politikai szempontból lényegtelen személyeket, szereplőket nem nevesítette, így például saját titkárát, illetve saját és mások familiárisait, szolgálattevőit. A helyszínekről, eseményekről általában semmiféle konkrétabb leírást nem ad. Csak arra összpontosít, ami ura szempontjából érdekes lehet, például ilyen az 1523. október 12-i soproni lovas bevonuló díszmenet sorrendje (2. forrás, 2. pont), vagy Pozsonyban a november 17-i lovagi torna utáni ebéd ülésrendje, és az ehhez kapcsolódó rangsérélmé és tiltakozása (3. forrás 4. pont). A tárgyalások ismertetése áll tehát a jelentések középpontjában. Nem mindegyik levélhez kapcsolódnak hírek, híradások; ha igen, azok az episztola végén, nem a szöveg érdemi részén, és nem ömlesztve, hanem viszonylag rendszerezettebben helyezkednek el.

Nézőpontja külső. Nem ejt szót például a bécsújhelyi tárgyalások általánosabb kérdéseiről, nem tudósít bizalmas információkról, mindössze egyszer említi Szydłowieczki bécsújhelyi jelenlétét. A találkozóról beszámoló november 8-i bécsi követjelentésében egyrészt azzal érvel, hogy V. Károly a főherceg, illetve Burgo tudósításaiból minderről biztosan részletesen értesülhetett (Burgótól ebből az időszakból egyetlen császárhoz írt jelentést sem ismerünk),⁴³ másrészt, hogy csak arra szorítkozik, ami vele történt meg (2. forrás, 1. pont). Mindez egyfajta utólagos igazolása is lehet annak, hogy – mint említettem – csak ügyvel-bajjal tudott Sopronban és Bécsújhelyt is a „célszemélyek”, a magyar királyi pár jelenlétébe férközni. Ennek oka Conti szerint egyértelműen kollégája, Andrea dal Burgo követ volt, akinek a szerepéről viszont számos plasztikus részletet megtudunk. Burgo alaposan kivette részét már a konferencia előkészítéséből is. Éppen Conti révén értesülünk arról, hogy 1523. szeptember 26-án felkereste Ferdinánd főherceget Bécsújhelyen, hogy a találkozói idejéről és helyszínéről egyeztessen, majd 27-én tért visz-

⁴³ Vö. LAKATOS, 2017, 95. Burgónak csak Bernhard von Cles püspökhöz írt két levele maradt fenn 1523. október 20-áról és 23-áról, lásd uo. 129–130., 148. és 149. sz.

sza Tatára, II. Lajos mellé (1. forrás, 15. pont). Conti beszámolójából az is kiderül, hogy a találkozó kezdetét október 9-re tűzték ki, de a helyszín még mindig nem volt rögzítve. Ez egybevág Zombori Istvánnak a soproni előtalálkozó „spontán” jellegéről írott véleményével.⁴⁴

A magyar és osztrák uralkodópár végül október 12-én, hétfőn találkozott Soprontól másfél mérföldre a nyílt mezőn (*in campis per unam leugam cum dimidia longe a Semp-ronio* – 2. forrás, 2. pont), ahol az üdvözlési ceremóniákat követően díszmenetbe rendeződtek: az első sorban balra lovagolt II. Lajos, középen Ferdinánd főherceg, jobbra Tommaso Vio bíboros, pápai legátus, mögöttük a két úrhölgy a két császári követ által közrefogva, azaz Conti, Mária királyné, Anna főhercegné és Burgo (2. forrás, 2. pont), és így vonultak be Sopronba.⁴⁵ A következő három napot (október 13–15.) ebben a városban töltötték, ezután indultak tovább Bécsújhelyre.⁴⁶ Október 13-án, kedden I. Ferdinánd kereste fel II. Lajost a szállásán és együtt mentek misére, amely után a főherceg végre hivatalosan is bemutatta Contit a magyar királynak (2. forrás, 3. pont). A mise után Burgo szervezésében és részvételével a magyar király szállásán ebédelt a két uralkodópár és a „bíborosok” (nem tudom, Vio legátus mellett Conti még kire utalhat; lásd uo. 4. pont). Október 14-én, szerdán délután sikerült Continak II. Lajos színe elé jutnia, de a királynéhez Burgo hanyagsága miatt már nem jutott be (uo. 5. és 6. pont). Október 15-én I. Ferdinánd és II. Lajos közös prandiuma azaz ebédje után vonult át mindenki Bécsújhelyre (uo. 7. pont).

Bécsújhelyt Continak a királynéi audienciáját az utolsó előtti napig, azaz október 21-ig halogatták (vö. 2. forrás, 8. pont), és a tárgyalásokon sem vett részt. (Utóbbit Szydłowiecki naplója is alátámasztja, aki az itteni eseményeknél egyszer sem említi a második császári követet, de ugyanezt támasztja alá Andrea dal Burgo Bécsújhelyről keltezett két fennmaradt levele is, amelyekből Conti szintén hiányzik.)⁴⁷ Ez az időhúzás végül oda vezetett, hogy a királynéi audienciát végül megtartották, de a hivatalos magyar királyi válaszra már „nem maradt elég idő”, így azt Pozsonyba halasztották. Itt pedig már „hazai terepen”, Conti egyhetes tartózkodása alatt bőségesen nyílt mód a magyar királyi udvar saját viszonyai között (és nem mellesleg Szydłowiecki követ részvételével) a követtel megfelelőnek tartott módon, azaz ismét csak halogatva tárgyalni. Bár Conti november 12-én, csütörtökön megérkezett a városba, sürgetése ellenére a magyar királyi audienciára csak rákövetkező héten kedden, november 17-én került sor (3. forrás, 3. pont). A következő utáni, azaz 19-i, csütörtöki napon pedig a külügyek irányítója, Szalkai László kancellár látogatott el a szállására, ahol személyesen

⁴⁴ ZOMBORI, 2004, 230–231.

⁴⁵ ZOMBORI, 2004, 232. szerint egy német röplap (Neue zeytung auß dem Niderlandt, auß Rom, auß Neapolis, auß der Newenstat, auß Oesterreych) ugyancsak beszámol a menet sorrendjéről, de a közölt részlet szerint a bíboros vonult középen: APPONYI 1900, 138. (178. sz., a röplap a VD16 adatbázisban két kiadásban is szerepel: VD16 N 635. [Nürnberg], és VD16 N 637. [Straßburg]). Mindez további kutatásra is érdemes.

⁴⁶ Vö. 2. forrás 6. pontjával (okt. 14-én): „cumque dies sequens esset dies recessus...”

⁴⁷ Igaz, ezek Bernhard von Cleshez írt személyesebb hangvételű, és Burgo hazatérésével is hangsúlyosan foglalkozó levelek. Lásd LAKATOS, 2017, 129–130., 148. és 149. sz.

megpróbálta belőle kiszedni küldetése valódi célját. Mint már szó esett róla, Conti végső soron a korábbi moszkvai követ „rutén nyelvű” nyugtájával tudta bizonyítani igazát. Ezt az iratot Szalkai el is kérte, hogy Krzysztof Szydłowieckienek is megmutassa (3. forrás, 5. pont). Mindezek után a magyar döntéshozók – Szydłowieckivel nyilvánvaló egyetértésben – összességében egyszerűbbnek vélhették azzal „rövidre zárni” az ügyet, hogy formálisan hitelt adva a császári követnek, kellő támogatólevelekkel felszerelve továbbengedték I. Zsigmond lengyel királyhoz.

Conti bécsújhelyi beszámolójában összességében Andrea dal Burgo szerepel a leghangsúlyosabban. Burgo követnek a magyar királyi párral való bizalmas viszonya egyértelműen kiderül a jelentésből: legyen elég itt arra a jelenetre utalni, amikor Burgo az audienciát kérő Conti jelenlétében sutyorog Mária királynéval, majd a királyné nevében közli annak válaszát követtársával (lásd a 3. forrás 7. pontját). Burgo Contit teljes sikerrel igyekezett távol tartani II. Lajostól és Máriától, ráadásul I. Ferdinánd főherceg minden jóakarata és támogatása ellenére. Hogy ez az „elszigetelés” az 1521 nyara óta, tehát több mint két és fél éve a magyar–cseh udvarban tartózkodó Burgo követ saját szándékában is állt, valamiféle szakmai féltékenység miatt, az persze könnyen elképzelhető. Az átutazóban lévő Conti egy jóval bejáratosabb és dörzsölt „vetélytárs” mellett, helyi kapcsolatok és a viszonyok ismerete nélkül eleve Burgo jóindulatára volt utalva. Ám a politikai szituáció ismeretében sokkal inkább azt valószínűsíthetjük, hogy a magyar uralkodópár, bizalmas viszonyuk révén is, Burgón keresztül igyekezett „távolságot tartani” az újabb, ismeretlen és homályos céllal érkező császári követtől.

A Conti-misszió kronológiája

A könnyebb áttekinthetőségért itt sorolom fel a követ tevékenységeinek eseményeit – elsősorban az 1523. évre koncentrálna (a tételek hivatkozásai a fentebb írtakból, illetve a forrásszövegekből kereshetők vissza):

1523

július 24.	Elindul Brüsszelből
augusztus 2.	Továbbindul Kölnből
augusztus 15.	Megérkezik Augsburgba, Jakob Villingnerhez
augusztus 19.	Megérkezik Innsbruckba
augusztus 20.	Előkeresik neki az 1514. évi szerződés példányait
augusztus 22.	Elindul Innsbruckból Hallon át Linzbe
augusztus 26.	Hajón megérkezik Linzbe
szeptember 1.	Audiencia I. Ferdinánd előtt, ismerteti követsége céljait
szeptember 2.	Magánkihallgatás a főhercegnél
szeptember 5.	Hajóra szállva elindul Linzből
szeptember 7.	Megérkezik Bécsbe
szeptember 13.	Közös misehallgatás és ebéd a főherceggel
szeptember 19.	Baden, bizalmas magánkihallgatás a főhercegnél

- szeptember 21. A tárgyalások folytatása
szeptember 24. A főhercegi hivatalos válasz Conti részére: maradjon a találkozónak végéig
szeptember 26. Andrea dal Burgo császári követ látogatása a főhercegnél a találkozónak előkészítésére (27-én távozik)
szeptember 28. Conti Bécsújhelyről ír jelentést
október 12. Magyar–osztrák találkozó Sopronban, Burgo követ elmulasztja Contit bemutatni
október 14. Audiencia II. Lajos király előtt, ismerteti követsége céljait
október 15. Az uralkodók és a kíséret átutazik Sopronból Bécsújhelyre
október 20. Bécsújhely, Conti audienciája Mária magyar királynénál
november 6. Bécs, az I. Ferdinánd által adott kiegészítő követutasítás
november 11. Hajóra szállva elindul Bécsből Pozsonyba
november 12. Megérkezik Pozsonyba
november 17. Pozsony, audienciája a magyar király előtt, lovagi torna
november 19. Tárgyalásai Szalkai László kancellárral
november 20. Magyar királyi válasz Conti részére
november 23. Elindul Pozsonyból Krakkóba
december 5. Oświęcimbe (Auschwitzba) érkezik
december 7. Megérkezik Krakkóba
december 8. Audienciát kér a lengyel királynétól, este Antonio Rincón francia követtel beszél
december 9. Audienciája a lengyel királyné előtt
december 16. Értesül a lengyel király érkezéséről (aki 23-án vonul be Krakkóba)
december 24. Tárgyalása Iohannes Dantiscusszal
december 26. Audienciája a lengyel király előtt
december 29. Krzysztof Szydłowieczki kancellár visszaérkezik Krakkóba
december 30. Conti ebédje Piotr Tomicki alkancellárral
december 31. Tárgyalása Wawrzyniec Międzyzyleski kamenei püspökkel

1524

- január 3. Lengyel királyi válasz Conti részére
január 6. Conti Krakkóból ír jelentést
január 8. Elindul Krakkóból Moszkvába
március Megérkezése Moszkvába, tárgyalásai
június 13. Moszkva, nagyfejedelmi válasz Conti részére
július 26. körül Visszaérkezése Krakkóba (az orosz követekkel együtt)
szeptember 2. Elindul visszafelé Krakkóból
október 1. Bécs, audiencia a főherceg előtt
október 13. Továbbindulnak Augsburgon, Ulmon és Mechelenen át Antwerpenbe

1525

február 2. Conti jelentése bahajózásuk előtt Antwerpenből
április 6. Megérkezik az orosz követekkel együtt Madridba
április 29. Conti és az orosz követek császári audienciája Toledóban

A kiadás elvei

Mivel a közölt követjelentések jól olvasható tisztázatok és a humanista latinitás termékei, a szövegeket csak kis mértékben kellett normalizálni (egybeírás–különírás, kisbetű–nagybetű, központozás). A szövegben a megfelelő helyeken *i*, *ii* és *vu* alakokat használok (a *j*, *y* és *w* helyett) és az *u* és *v* betűket hangértéküknek megfelelően jelölöm. Megtartottam viszont – korjelölő, illetve lejegyzői sajátosságok lévén – a *ti* helyett álló *ci* alakokat, illetve a hiperkorrekt, a *ci* helyett álló *ti*-s formákat (például *provincias*, *iuditium*, *benefitio* stb.) is, továbbá az *ae* helyett az *e* jelölését, illetve az *ε* caudatát, amely *oe* helyett is állhat (például *phęderis*). Továbbá mindenhol meghagytam az *ae* és *oe* betűs alakokat, még hiperkorrekt alakok esetében is (például *consoedens*). Conti saját kezű levélrészai azaz az 1., illetve a 4–5. jelentés mellékletei olaszos (venetói) írásjellegzetességeket mutatnak: *vighore*, *cirha*, *concluxum* stb. – ezeket következetesen is használja, ezért mint jellegzetességeket meghagytam. Mindezek az olvashatóságot és az értelmezhetőséget érdemben nem befolyásolják.

A vulgáris szóalakok, tulajdonnevek esetében betű szerinti átírást alkalmaztam, anynyi eltéréssel, hogy itt is kerültem a *j* betű használatát, az *u* és *v* betűket hangértéküknek megfelelő betűvel (*Mosckovitarum* a *Mosckouitarum* helyett), az esetlegesen szereplő kétpontos *y*-t pedig pont nélküli *y*-nak írtam át. A rövidítéseket jelölés nélkül oldottam fel, függetlenül attól, hogy kihagyásos vagy elhagyásos rövidítés volt-e, például a tiszteleti címekben a *p*. (*princeps* és ragozott alakjai) vagy a *v*. (*vestra* és ragozott alakjai) stb. betűket, mivel feloldásuk egyértelmű és a szöveg olvasását jelentősen megkönnyítik. A szöveg maga gömbölyű zárójeleket használ.

A szöveg tagolására a ponton kívül kettőspontot (:), pontosvesszőt (;), felkiáltójelet (!) és gondolatjelet (–) használok. A vesszőhasználat során azt az elvet kívántam követni, hogy a szintaktikailag összetartozó elemek közé lehetőleg ne kerüljön vessző. Értelemszerűen alkalmaztam vesszőket felsorolásban (ha nincs kapcsoló kötőszó), illetve tagmondatok között (több esetben *neqnon* és *-que* utótagú szavak után is, ha a szövegben logikailag új tagmondat következik). A hibák javítása során azt az alapelvet követtem, hogy a közölt forrásszövegekben lehetőleg csak javított (helyes) alakok szerepeljenek. A szöveg esetleges hiányainak jelölése: [] – az íróanyag hiánya miatt hiányzó vagy nem olvasható, de más forrásból pótolható vagy a szövegösszefüggésből rekonstruálható elem; < > – a szövegből kimaradt, de az értelmezéshez pótlendő elem.

A paleográfiai és filológiai jegyzetek közléstechnikai okokból a tartalmi jegyzetekkel vegyesen, az adott oldal alján lábjegyzetként szerepelnek. A forrás közlésénél az oldalváltásokat nem jelölöm, mert a szövegek egybefüggősége miatt ennek nincs jelentősége. A terjedelmes és sokféle témát érintő jelentések részeit azonban a bekezdéseken túl tár-

gyi-tartalmi egységekre is tagolva beszámoltam, e számok a fejrészében szereplő címszavakra utalnak. A tartalmi jegyzetekben említett személyeknél csak a legelső alkalommal adok részletesebb magyarázatot, illetve szakirodalmi vagy forráshivatkozást.

A 4–5. forrás esetében a főhercegi példány szövege a rövidebb, ugyanakkor a saját kezű melléklet szövege a császárnak küldött példányhoz képest tartalmazza a követnek az audiencián elhangzott beszédét is (16. pont). Mivel a két jelentés szövege legnagyobb részt azonos, nem volt értelme külön leközölni a két változatot. A főhercegi példány 1–15. és 17–23. pontjának variánsait így a szövegben / jellel és dőlt szedéssel elválasztva közlöm, míg a saját kezű levélrésznek a csak főhercegi példányban fennmaradt szakaszát (16. pont) álló betűvel.

Források

1. Bécsújhely, 1523. szeptember 28.

Antonio de' Conti császári követ jelentése V. Károly császárhoz

1. Útja Brüsszelből Kölnbe és itteni tárgyalása a dán király egyik tanácsosával és 2. a német lovagrendi (porosz) nagymesterrel. 3. Augsburgban Jakob Villingertől azt a felvilágosítást kapja, hogy az 1514. évi Habsburg–orosz szerződésnek Innsbruckban kell lennie. 4. Innsbruckban Zyprian Sernteiner tiroli kancellár és Wilhelm Putsch titkár a császári–moszkvai szerződés eredeti példányait előkeresik; a német példányról másolatot kap, a „rutén” példányt nem viheti magával. 5. Útja Linzbe, ahol várakozik a környéken vadászó I. Ferdinánd főhercegre. 6. A főhercegi audiencián beszámol követsége céljairól és eddigi munkájáról. A szerződés német szövegéről latin fordítást kap. Ferdinánd kérésére feladatait írásban is összefoglalja. 7. Magánkihallgatása a főhercegnél. 8. Utazása az udvartartástól külön. 9. Megérkezése Bécsbe, közös misehallgatás és ebéd a főherceggel. 10. Bizalmas tárgyalásai a főherceggel Badenben (kifejtve a saját kezű levélrészben, lásd: 16–19.). 11. Kiegészítő támogatást kér a hosszabbra nyúló missziója teljesítéséhez. 12. A velenceiek által elkobozott javak visszaszolgáltatásának kérdése. 13. Hírek Magyarországról, török támadások Horvátországban és Dalmáciában. 14. Hírek Itáliából: VI. Adorján pápa halála, a franciák támadása. 15. Andrea dal Burgo Magyarországra delegált császári követ látogatása a főhercegnél a találkozó előkészítése miatt. – Saját kezű levélrész, a bizalmas tárgyalások a főherceggel Badenben: 16. Az 1514. évi Habsburg–orosz szerződés megújításának kérdése. 17. Conti ellenérvei, miért kellene a lengyel követek bevárása nélkül, a konferenciát mellőzve elindulnia. 18. A főhercegi válasz előterjesztéseire: mégis maradjon a tanácskozáson. 19. I. Ferdinánd álláspontja a velenceiek által kisemmizettek helyzetének rendezésére.

[*Külzeten címzés:*] Sacratissime çesaree catholicę maiestati
Sacratissime ac invictissime çesar, semper auguste, domine mi clementissime etc.!

[1] Post humilimam meam commendationem. Omnia, qua me decet reverentia et submissione sacrę cęsaree catholice maiestati vestre notum facio: ex oppido Bruxellis⁴⁸ sub die vigesima tertia mensis Iulii [1523. VII. 23.] scripsisse satis habunde post meum a maiestate vestra cęsarea recessum, quid mihi evenerit, nec non responsione habita a serenissima domina Margareta, cęsaree catholice vestre maiestatis amita⁴⁹ et qualiter cum bona gratia et licentia serenitatis sue me die vigesima quarta [1523. VII. 24.] itineri accingere debebam, et sicuti declaravi, iter meum sequens deveni ad oppidum Mastrich,⁵⁰ ubi ob metum latronum fui coactus cum non parva mea impensa conducere aliquos milites usque ad Coloniam,⁵¹ ubi serenissimus rex Datię⁵² cum magno magistro Prusię,⁵³ cum marchione Ioachino, electore de Brandinburg,⁵⁴ cum ducibus Henrico et Gulielmo⁵⁵ ac ipsorum fratre, episcopo Midiensi de Pransuich,⁵⁶ cum duce Alberto de Mechibulgh⁵⁷ ac aliis comitibus habebat conventum, in quo (ut percepi) tractabatur, quo pa<c>to, quibus viribus et quo favore posset regia sua maiestas recuperare regnum. Que intelligens me illuc applicuisse ex Hyspania venientem ac oratorem cęsaree catholice vestre maiestatis illamet hora, cupida maiestas sua regia habere novum de vestra cęsarea catholica maiestate ad me quendam ex suo consilio misit. Qui post regias salutationes me interrogatum habuit de fęlici cęsaree vestre maiestatis statu et de novitatibus occurrentibus. Cui in omnibus satisfeci dixique, si non esset regie sue maiestati impedimentum, me non esse pretermisurum debitum meum, sed die sequenti quam libentissime maiestati sue regie facturum reverentiam. Qui replicavit omne illud se regie sue maiestati relaturum, que cum illis principibus et magnis dominis erat occupatissima, et quod alia die erat mihi daturum responsum. Et veniens dixit regiam maiestatem suam quam plurimas mihi agere gratias et de novis et de optimo meo animo erga maiestatem suam, que ut me gravatum non haberet ex itinere longo fessum, et precipue a me habitas novitatibus, quas intelligere cupiebat, et quia etiam habebat maximas occupationes sua regia maiestas, que erant sibi maximi momenti, quod istis predictis de causis non erat opere pretium, ut aliter regiam suam maiestatem visitarem. Dixi ego mihi esse gravissimum pretermittere meum debitum, sed quod rursus non eram ausus maiestatis sue mandatum infringere, cui eram semper respectu cęsaree catholice vestre maiestatis humilimus servitor futurus.

⁴⁸ Brüsszel, Németalföld (ma Belgium).

⁴⁹ Habsburg (Ausztriai vagy Burgundiai) Margit, V. Károly nagynénje, németalföldi régens (1507–1530). *Habsburg lexikon*, 1990, 262–264. (A szócikk szerzője Wim Blockmans.)

⁵⁰ Maastricht, Németalföld (ma Hollandia).

⁵¹ Köln, Német-római Birodalom (ma Németország).

⁵² II. Keresztély dán király (1513–1523), 1523 januárja óta száműzetésben. WILBERG, 1906, 209.

⁵³ Albert brandenburgi őrgróf, a Német Lovagrend nagymestere (1510–1525), porosz herceg (1525–1568). WILBERG, 1906, 168., 315.

⁵⁴ I. Joachim brandenburgi őrgróf és választófejedelem (1499–1535). WILBERG, 1906, 172.

⁵⁵ II. (IX., Ifjabb) Henrik (1489–1568), braunschweig-wolfenbütteli herceg (1514–1568) és testvére, Vilmos (1514 előtt–1557). WILBERG, 1906, 195.

⁵⁶ Ferenc (1492–1529), braunschweig-wolfenbütteli herceg, mindeni püspök (1508–1529), ez előbbiek testvére. WILBERG, 1906, 265., HC III. 245.

⁵⁷ VI. (Szép) Albert (1486–1547) mecklenburgi herceg (1503–1547). WILBERG, 1906, 204.

[2] Quo regio habito responso nolui pretermittere occasionem insperatam cum reverendissimo et illustrissimo magno magistro Prussię, misique secretarium meum⁵⁸ ad reverendissimam dominationem suam sibi significans me habere litteras et commissione cęsaree catholice maiestatis vestre ad illustrissimam suam dominationem, quam sibi, quando esset opportunitatis, libenter exponerem. Reverendissima namque dominatio sua ipso secretario audito misit ad me duos ex suis familiaribus, cum quibus me ad illustrissimam suam dominationem transferrem. Cui presentatis credentialibus litteris post cęsaream catholicam maiestatem vestram gratiam iuxta commissionem iniunctam exposui, que vestre cęsaree maiestati prius exhibitis debitis gratis mihi dixit se velle bene omnia considerare et in sequenti die dare responsum. Qua die pro me misit et voluit me habere in cena (que fuit lautissima) et cena facta me instanter rogatum habuit, ut quando ad Moskoviam devenirem, velle nomine cęsaree catholice vestre maiestatis efficaciter ordinem suum ipsumque commendatos facere illi serenissimo principi ac magno Moskorum duci.⁵⁹

Quo vero ad differentiam, quam habebat cum serenissimo Polonię rege,⁶⁰ impresentiarum amico suo charissimo, dixit, quod intuitu cęsaree catholice maiestatis vestre (cui semper inservire cupiebat) volebat se ita facilem et promptum in ipsa componenda exhibere, ut maiestas vestra cęsarea cognosceret, ab eo non defuisse, quin sequeretur.

Uterius dixit, quod pro satisfactioe vestre cęsaree maiestatis catholice proque bono reipublice Christiane volebat me animadvertere, quod alias ex commissione divi cęsarisi Maximiliani preclarissime memorię⁶¹ ipse miserat oratorem suum ad prenominatum serenissimum Moskovie principem, qui orator ipsum induceret ad dandam certam quantitatem pecuniarum pro expeditione contra Turchas suscipienda.⁶² Qui princeps annuerat et contentebat illam summam dare. Ex quo sibi ad propositum videbatur, ut ego secum etiam talia tractarem. Interrogatus a me de summa dixit se pro certo non esse memorem. Ceterum me cum omni instantia rogavit, ut meis litteris vellem ipsum cęsaree catholice maiestati vestre reverenter et humillime commendatum facere.

[3] Qua habita responsione die secunda Augusti [1523. VIII. 2.] recedens ex Colonia accelerato, quantum decuit, passu die quinta decima [1523. VIII. 15.] fui in

⁵⁸ Antonio de' Conti titkárának nevét egyelőre nem ismerjük.

⁵⁹ III. Vaszilij moszkvai nagyfejedelem (1505–1533). WILBERG, 1906, 230. (IV. Vaszilij néven).

⁶⁰ I. (Öreg) Zsigmond lengyel király és litván nagyfejedelem (1506–1548). WILBERG, 1906, 229. A lengyel–lovagrendi háborút 1521-ben a toruńi fegyverszünet zárta le, amely négy évre szólt és ez alatt kellett volna kijelölt döntőbírák (egyikük V. Károly császár) segítségével a vitás kérdéseket rendezni: ZOMBORI, 2004, 250.

⁶¹ I. Miksa császár (1493–1519). WILBERG, 1906, 17.

⁶² Valószínűleg Dietrich von Schönberg (1484–1525) nagymesteri tanácsos és követ első missziójáról van szó a moszkvai nagyfejedelemhez (1517), aki azonban ekkor a lengyel király elleni háborúhoz kért segítséget. SACH, 2002, 239–240., 260–293.

Augusta,⁶³ ubi iuxta commissionem meam conveni dominum Iacobum Phylinger,⁶⁴ cui presentatis cęsaree catholice maiestatis vestre litteris illud, quod innodatus habebam, exposui. Qui cum omni submissione acceptis litteris lectisque atque me audito respondit ipsum non habere nec autentichum nec copiam illius phęderis in iti inter sacratissimum cęsaream maiestatem Maximilianum divę memorię et serenissimum principem Moskovitarum, quamvis fuisset presens, quando talia tractabantur et quod iudicabat me talia reperturum in Hysprugh.⁶⁵ Et quod dominus Serenthayner,⁶⁶ dominus Nicolaus Cygler⁶⁷ ac Gabriel Fuch⁶⁸ poterant mihi dare meliorem informationem, quia per manus ipsorum secretariorum talia transfigebant meque instantissime rogatum habuit, ut bonę gratię cęsaree catholice maiestatis vestre cum omni submissione ipsum commendatum facerem.

[4] Et procedens ad iter die decima nona [1523. VIII. 18.] fui in Hysprugh, in quamet die serenissimus princeps versus Lincium⁶⁹ recesserat. Et exhibitis litteris cęsaree catholice maiestatis vestre domino Cypriano Serenthayner expositoque mandato reverenter ac humiliter mihi dixit se daturum operam, ut tale phędus inveniretur. Et alia die [1523. VIII. 19.] per secretarium Puz⁷⁰ ad meum hospitium mihi duo mandata in pergameno misit, unum in Germana et alterum in Ruthena lingua scriptum, cum sigillis aureis, in quibus conditiones pęderis continebantur.⁷¹ Quorum exemplum dixi, ut mihi daretur. Et quia nemo ibi inventus fuit, qui ydioma Ruthenorum sciret, mihi tantum copiam mandati Germani data fuit et cum peterem illud mandatum Ruthenum autentichum usque ad curia serenissimi principis, ubi aliquis inveniretur, qui ipsum translateret, mihi dixit habuisse in commissione a serenissimo principe nullas scripturas extra cancellaria dare sine expresso sue serenitatis mandato, ex quo non erat

⁶³ Augsburg, birodalmi város (ma Németország).

⁶⁴ Jakob Villinger, volt kincstartó (Generalschatzmeister) I. Miksa szolgálatában. WIESFLECKER, 1986, 258–261., NOFLATSCHER, 1999, 82–86., 92., 115.

⁶⁵ Innsbruck, a Tiroli Grófság székvárosa (ma Ausztria), egyúttal a felső-ausztriai (tiroli és elő-ausztriai) Habsburg-tartományok, sőt 1490–1565 között gyakorlatilag az összes örökös tartomány igazgatási központja.

⁶⁶ Zyprian von Sernthein (†1524) I. Miksa birodalmi és tiroli kancellárja. WIESFLECKER, 1986, 237–240., NOFLATSCHER, 1999, 82–86.

⁶⁷ Niklas Ziegler, I. Miksa császár első titkára (oberster Sekretär) és a Birodalmi Kancellária tanácsosa. WIESFLECKER, 1986, 254–256., NOFLATSCHER, 1999, 82–86., 103.

⁶⁸ Gabriel Vogt, I. Miksa császár kancelláriai írnoke (1502), majd titkára 1519-ig, illetve végrendeletének egyik végrehajtója. MOLTKE, 1970, 30., WIESFLECKER, 1981, 426.; 1986, 292.

⁶⁹ Linz, Osztrák Főhercegség (ma Ausztria).

⁷⁰ Wilhelm Putsch titkár, az 1520–1540-es évek között az innsbrucki és a bécsi levéltár rendezője. Vö. WIESFLECKER, 1986, 298–299., HOCHEDLINGER, 2013, 29.

⁷¹ A mai napig az ÖStA HHStA Allgemeine Urkundenreihe sorozatban őrzött szerződésnek valóban van egy német (I. Miksa nevében kelt, 1514. aug. 4-i) és egy orosz nyelvű (III. Vaszilij nevében kelt, csak évi kelettel rendelkező, aranybullával megerősített) példánya, az orosz példánynak pedig egy latin fordítása, továbbá egy ugyanazon napra, 1514. aug. 4-re keltezett, I. Miksa nevében kelt, átdolgozott szövegű példánya. Kiad. FRIEDLER, 1863, 244–256. Az orosz példány átírása és német fordítása G. Stökl által: *1100 Jahre*, 53–56., fényképe uo. Tafel 34. – A szerződés egy ideig Gabriel Salamanca kincstartónál volt, aki azt 1524. okt. 30-án juttatta vissza az udvari kamarának: RILL, 2003, 189., 191., 394. j.

ausus illud mihi exhibere. Quam ob rem ab ipso peti, ut saltem circa hoc per postas serenitatem suam cercioratam redderet, ut talis res postmodum non esset causa meę tardationis. Qui sic se facturum promisit meque ennixe rogavit, ut scribens ad cęsaream catholicam maiestatem vestram ipsum humillime ac devotissime cęsaree catholice maiestati vestre commendarem.

[5] Et sic die vigesima secunda [1523. VIII. 22.] habito Germano exemplo solvi pedem ex Hysprugh et eadem die in oppido Hall⁷² consoedens navem die vigesima sexta [1523. VIII. 26.] intravi Lincium, qua die serenissimus princeps⁷³ ante meum introitum equitaverat venatum. Et cum intellexissem a magnifico domino thesaurario⁷⁴ (qui ibi una cum serenissima principe⁷⁵ remanserat) serenitatem suam in quadriduo non reversuram, per meum secretarium serenitati sue dedi litteras, in quibus serenitatem suam notam faciebam me illuc applicuisse cum litteris et commissione cęsaree catholice maiestatis vestre ad suam serenitatem, quam intelligebam pro sui recreationem ivisse per quattuor dies venatum, humiliter sue serenitati supplicando, ut mihi significaret, utrum ipsam accedere aut illuc morari debere. Quę mihi respondere fecit gratissimum serenitati sue fuisse adventum meum, et quoniam serenitas sua iudicabat me ex itinere longo fessum sciebatque me longius iturum, quod ista de causa erat mentis, ut serenitatem suam ibi expectarem.

[6] Que ultima Augusti [1523. VIII. 31.] reversa me prima instantis [1523. IX. 1.] per dominum Ludovicum Touard enim Hyspanum vocatum⁷⁶ habuit gratiosissimeque serenitas sua me suscepit. Cui datis credentialibus litteris post salutationes particulariter et per ordinem exposui mihi iniuncta dedique serenitati sue instructionem, quam habeo ad serenissimum principem Moskorum, nec non et exemplum capitulationes phederum, quod habui in Hysprugh dixique serenitati sue, ut maturius deliberare posset, quod scriberet dominus Serenthayner, ut quanto citius ad manus serenitatis sue transmitteret illud mandatum Ruthenica lingua scriptum. Quod illuc usque missum non habebat, cuius mandati Germani copia in Latino translatum per dominum Iacobum Spregh secretarium⁷⁷ cęsaree catholice maiestati vestre his annexam mitto⁷⁸ et (ut dicunt) simile continetur in mandato Rutheno.

⁷² Hall in Tirol, Tiroli Grófság (ma Ausztria).

⁷³ I. Ferdinánd osztrák főherceg (1521–1564), későbbi magyar és cseh király (1526–1564), utóbb német-római császár (1558–1564).

⁷⁴ Gabriel Salamanca (1489–1539), I. Ferdinánd főkincstartója (Generalschatzmeister) 1522–1525, Ortenburg grófia. RILL 2002, 105–238., 393–421.

⁷⁵ Jagelló Anna főhercegné (1503–1547), I. Ferdinánd felesége.

⁷⁶ Luis de Tovar (1503 körül–1553) pohárnokmester (Oberstmundschenk, 1522–1525), étekfogó/asztalnokmester (Oberster Fürschneider, 1525–1530), főhercegi követ Spanyolországba és VIII. Henrik angol királyhoz (1524–1526). RILL, 1993, 130–131., 239., 250., LAFERL, 1997, 275–276.

⁷⁷ Jakob Spiegel (1483–1547 körül), I. Miksa császár titkára (1508–1513), tanácsosa (1513–1519), bécsi egyetemi tanár (1513), utóbb V. Károly császár titkára és tanácsosa (1520–1522), majd I. Ferdinánd főherceg titkára (1522–1526), kánonjogász. BURMEISTER, 2013, 936–938.

⁷⁸ AGS, Consejo de Estado, Alemania, legajo 635, fol. 4. Gmünd, 1514. aug. 3.(!) I. Miksa császár szövetséglevele III. Vaszilij moszkvai nagyfejedelemmel I. Zsigmond lengyel király ellenében; latin tisztázat, másolat, a margón a szöveg mellett tartalmi summával.

Dedique serenitati sue mandatum pro confirmatione p̄cederis tractanda cum serenissimo rege Polonię. Et etiam dedi illas litteras ad compromissarios serenitati sue pro differentia vertente inter serenissimum Polonię regem et magnum magistrum Prussię. Et ad maiorem intelligentiam sue serenitatis dixi ea, quę inter me et ipsum magnum magistrum Prussię fuerunt Colonię. Serenitas namque sua me benigne audito particulariter me interrogatum habuit de bono et felici statu cęsaree catholice maiestatis vestre, deinde dixit velle omnia bene et diligenter considerare, et quod postmodum daret mihi responsum. Et post spatium unius horę serenitas sua misit ad me secretarium suum, dominum Petrum Iulianum,⁷⁹ qui nomine serenitatis sue me rogavit, ut per me exposita vellem breviter et particulariter in scriptis dare, cum fuerint multa in multis divisa capitibus, quod sum satisfactio^c serenitatis sue illico exequutus fui.

[7] Altera autem die [1523. IX. 2.] misi ad serenissimam principem fecique sue serenitati dicere me habere litteras et commissionem vestre cęsaree catholice maiestatis ad serenitatem suam, quam, quancumque per serenitatem suam mihi esset data facultas, serenitati sue exponerem. Quę post prandium per me dominos Ioannem Hungenam⁸⁰ et Ioannem Pocham,⁸¹ nobiles Germanos misit. Et accedens ad presentiam sue serenitatis dedi litteras credenciales dixique salutationes et vestre cęsaree catholice maiestatis serenitati sue desiderium exposui. Quę aliquantulum erubefacta per suum magistrum domus⁸² egit gratias plurimas cęsaree catholice maiestati vestre et de salutatione et de optimo animo et mente vestre maiestatis erga serenitatem suam dixitque se Deum optimum maximum rogaturam, ut desiderium cęsaree catholice maiestatis vestre brevi adimpleretur, quod erat et serenissimi principis et serenitatis sue iniunctumque, quod quando vestre cęsaree catholice maiestati scriberem, non premitterem et salutationes et commendationes suas. Cui dixi, quod in Deo, a quo cuncta bona proceditur, sperandum omnino erat, qui brevi daret, ut tale commune desiderium adimpleretur, et quod mihi a sua serenitate iniunctum, exequuturus eram. A qua accepta licentia magister domus me ad illas nobiles ancillas sue serenitatis conduxit, quas de una in una fui coactus more Germano amplecti, quod mihi laboriosissimum et dulce fuit: eo magis deveniens ad ultimam ipsarum, quę inter alias erat pulcherrima.

⁷⁹ Pietro Giuliani (Petrus Iulianus) főhercegi titkár (1522–1525), egyúttal Salamanca bizalmasa. RILL, 1984.

⁸⁰ Johann von Ungnad, I. Ferdinánd étékfőgőja, majd főlovászmestere. RILL, 2003, 55.

⁸¹ Valószínűleg Hans (Johann, VIII.) von Puchheim zu Göllersdorf, I. Miksa idejében az Osztrák Főhercegség Ennsen inneni kormányzékének marsallja, esetleg Hans (Johann, IX.) von Puchheim zu Horn (†1545). (1512-ben a Puchheim család megosztozott a birtokain, és VIII. Hans lett a göllersdorfi ág ősatya, IX. Hans pedig a horni ágé.) Lásd WISSGRILL, 1890, 160–162., 166–167., 208–209.

⁸² Jörg (Georg, IV.) von Puchheim zu Raabs und Krumbach (†1531), Anna főhercegné főudvarmestere (Obersthofmeister, 1522–1524), egyúttal főhercegi étékfőgőmester (Erbruchsess), majd az Osztrák Főhercegség Ennsen inneni kormányzékének marsallja (Landmarschall, 1524–), utóbb helytartója haláláig. MNL OL DL 89162. (1522. máj. 20.) „Nos Georgius Pwkhaimer supremus dapifer Austrie ac serenissime princepsisse, ducisse Austrie magister curie”. Lásd WISSGRILL, 1890, 193–195., 211., NOFLATSCHER, 1999, 109., 275., 406.

[8] Et domum reversus venit ad me nomine serenissimi principis dominus Don Petrus de Corduba, magnus scutifer serenitatis sue,⁸³ qui mihi dixit serenitatem suam usque ad Novam Civitatem⁸⁴ me expedire non posse. Causa namque erat, quia serenitas sua ibi habebat aliquos ex suis consiliariis, qui istius negotii informatissimi erant, unde non egre ferrem, si expeditio tardabatur, quia mens sue serenitatis erat me bene instructum et informatum dimittere, et quod in arbitrio meo erat procedere suam serenitatem, quę infra quadriduum erat recessura vel cum serenitate sua ire vel post. Cui dixi mihi talem moram non esse gravem, qui habebam in commissionibus meis (ut serenitati sue exposueram), illud exequi, quod per suam serenitatem mihi iniunctum esset, pro minori molestia et impedimento, cuius procederem.

[9] Et sic quinta presentis [1523. IX. 5.] conscendi navem meam et septima [1523. IX. 7.] fui in Viennam, ubi serenitatem suam expectavi, quę duodecima [1523. IX. 12.] intravit. Et cum serenitas sua tertia decima [1523. IX. 1.] iret ad maiorem ecclesiam,⁸⁵ serenitatem suam associavi. Quę serenissimam principem ad manum dexteram, me autem ad sinistram semper habere voluit et finito offitio voluit serenitas sua, ut secum pranderem. In quo prandio manu sua propria mihi serviebat et tanta humanitate fuit mecum usa sua serenitas, quod nihil supra. Et facto prandio diversis habitis sermonibus sua serenitas (me petente licentia), ut serenitati sue non essem molestus, dixit, quod non esset mihi grave expectare usque ad Novam Civitatem, quia illic bene me et cito serenitas sua expediri volebat. Et sciet çesarea vestra catholica maiestas, quod rari fuerunt illi dies, quod sua serenitas mihi non mitteret ac mittat et cervos integros et similiter sues silvestres obtulitque mihi sue serenitatis dispensator omnia ad victum necessaria, quę semper erat in cellario serenitatis sue, quamvis per me in aliquo non fuerit molestus. Hęc omittere nolui, ut çesarea catholica vestra maiestas consideret amorem, observantiam ac reverentiam, quam serenitas sua erga çesaream catholicam maiestatem vestram habet. Et ut ad propositum revertar, serenitas sua ex Vienna quinta decima [1523. IX. 15.] recessit et ivit ad balnea, que sunt ad medietatem itineris Viennę et Novę Civitatis,⁸⁶ ubi stetit usque ad aliam diem. Et illa dies, quę fuit decima sexta [1523. IX. 16.], istuc applicuit, et quotidie per secretarium meum sollicitatus magnificus dominus thesaurarius, cui omnium rerum summa est.

[10] Serenitas sua habuit me vocatum per dominum Burrum camerarium⁸⁷ die decima nona [1523. IX. 19.]. Et me remotis arbitris a parte solo vocato dixit, quod in me serenitas sua confisa nonnulla alicuius importantię et momenti communicare mecum volebat, quę nemini propalare deberem. Ego namque serenitati sue dixi, quod mihi non erat opus admonitionem, quia servitus et fides mea erga vestram çesaream

⁸³ Pedro de Córdoba, Cabra grófja, I. Ferdinánd főlovászmestere, római követe (1522–1523). RILL, 1993, 125–129., 241–242.

⁸⁴ Bécsújhely, Osztrák Főhercegség, város a történelmi magyar határ szélén (Wiener Neustadt, Ausztria).

⁸⁵ Minden valószínűség szerint a bécsi Stephansdomról van szó.

⁸⁶ Baden, Osztrák Főhercegség, város Béctől délre (ma Baden bei Wien, Ausztria).

⁸⁷ Talán Jakob von Dürr (†1548), 1526 után I. Ferdinánd ausztriai csapatainak egyik kapitánya, 1532-től Fraknó birtokosa. WISSGRILL, 1795, 273.

catholicam maiestatem serenissimamque domum Austrię erat, fuit et erit semper integra, non vulgaria et auro incorruptibilis: ex quo serenitas sua poterat mecum confidenter omnia dicere. Tunc sua serenitas respondit, si istud de vobis non me pollicere, nihil vobis dixissem nec dicerem, exposuitque mihi aliqua sicuti cęsarea vestra maiestas ex introcluso exemplo videre poterit manu me propria scripto.⁸⁸

[11] Et quoniam adhuc etiam apud serenitatem suam ad minus per alium mensem cum dimidio mansurus sum, et rursus, sacratissime ac invictissime cęsar, principio istius mensis futuri erit sextus, quod a maiestate vestra clementissima expeditus recessi, nec perfeci medietatem mei itineris, cumque provisio pecuniarum mihi facta fuerit tamen per unum annum, facto iuditio me in tali tempore posse reverti, quod cum sit impossibile, uti cęsarea catholica maiestas considerare potest, igitur maiestati vestre reverenter supplico, ut indigentia pecuniarum (cum nota cęsaree vestre maiestatis) ad illas partes remanere non sim coactus, velit seriose et illico committere, ut mihi ad minus per alium medium annum fiat provisio; quę dirigatur ad manus magnifici domini Gabrielis Salamancę, sue serenitatis thesaurarii, qui iuxta ordinem inter nos datum illas mihi transmittet. Et notum equidem cęsaree catholice vestre maiestati facio, quod advertens dignitati tanti principis (ubi necessarium est) non parco pecuniis, volens potius subire arbitrio et clementia maiestatis vestre cęsaree, quam pati honorem ipsius, quoad me attinet et in quantum vires meę extendunt, aliquo modo maculetur.

[12] Insuper, invictissime cęsar, cum in pace sequuta cum dominio Venetorum (pessima nostrorum extorrum sorte) non fuerit nobis facta restitutio bonorum.⁸⁹ Cumque ipsi extorres Tridenti⁹⁰ commorantes ad me istuc usque misissent consobrinum meum Paulum Comitem,⁹¹ qui me nomine ipsorum instanter rogatum haberet, ut cęsaree catholice maiestati vestre ipsorum meque nomine cum omni debita reverentia supplicare vellem, ut postquam talis pax sic fuit conclusa, quod saltem cęsarea vestra maiestas sua clementia esset contenta, quod unus ipsorum extorrum cum auctoritate vestre maiestatis cęsaree apud oratorem eiusdem vestre maiestatis Venetiis commorantem vadat, cum quo apud eundem dominium possit comparere et saltem petere executionem illorum capitulorum ipsis spectantium et iura ipsorum dicere. Qua vero petitionem considerans omni iustitia et favore dignam, quam me decet submissione vestre cęsaree catholice maiestati humillime supplico, ut tali honeste supplicationi nostrę sua solita gratia et clementia annuere dignetur; ipsi oratori domino Alphonso Sanz⁹² committendo, quod tali per maiestatem vestram ad tale pium opus exequendum missuro exhibeat et prestat, nomine vestre cęsaree maiestatis omnem favorem cum commissione, quod si aliquis modus esset ab eodem extorre sibi datus pro bonorum

⁸⁸ Lásd a következő, saját kezűleg írt levélrész (16–19. pont).

⁸⁹ Az 1523. júl. 29-én megkötött velencei békeszerződésről van szó, lásd RILL, 1993, 28., 35. Kivonatosan közli *Letters and Papers* III, nr. 3207., I. szakasz, e szerint valóban szerepel benne a császári párton lévők javainak visszaszolgáltatása.

⁹⁰ Trient, Német-római Birodalom (ma Trento, Olaszország).

⁹¹ Paolo de' Conti (Lodovico fia), Antonio unokatestvére (†1569). SALICI, 1605, 189–191., 210.

⁹² Alfonso Sánchez, V. Károly császár velencei követe (1521–1528). OCHOA BRUN, 2002, 270., 2003, 112.

nostrorum restitutionem, quod illum ipsi dominio Venetorum proponat et pro viribus suis tractet, ut exequatur. Et quoniam domino Antonio Bagaroto⁹³ prenominati extorres scripserunt, ut talem causam penes cęsaream catholicam vestram maiestatem sollicitaret, eidem maiestati vestre humiliter supplico, ut sibi solita sua gratia favere dignetur.

[13] Hic ex Ungaria habentur nova, quod Turche habuerunt maximum conflictum istis preteritis diebus,⁹⁴ in quo mortui fuerunt ex ipsis, qui dicuntur octo, qui decem milia,⁹⁵ inter quos erant due mulieres, quę nunquam (ut fertur) viros cognoverunt, quarum una habebat conductam centum, altera vero quinquaginta equitum, et quam strenue preliantes, cum illis ceciderunt, incedebant indute masculino habitu. Et propter ipsarum excellentiam Turchus magno amore ipsas prosequatur, quas credo fuisse ex stirpe amazonum. Postmodum venit novum, quod Turche remanserant, invaserunt Dalmatiam et Sclavoniam et multum dampnum fecerunt, dicitur etiam, quod Turchus pro futuro anno parat se ad faciendum mirabilia (quod Deus advertat). Et prestat cęsaree vestre catholice maiestati (ut spero) tale auxilium et favorem contra regem Gallorum,⁹⁶ ut coactus, et ad nihilum deductus a cęsarea catholica maiestate vestra impetret veniam et misericordiam, ut cęsarea vestra maiestas iuxta suam optimam dispositionem et mentem possit non tantum Christianam rempublicam deffendere perditaque ipsius recuperare, sed Asiam invadendo ipsum Turchum subiugare sanctamque Hyerusalem⁹⁷ a manibus ipsius redimere, cum perpetuo ac immortalis cęsaree catholice maiestatis vestre nomine, quam Deus ipse optimus maximus incolumem et fęlicem pro tali sancto opere exequendo ad longeva secula conservare dignetur.

[14] Venit etiam novum serenissimo principi die vigesima quinta [1523. IX. 25.], vere et serenitati sue et omnibus grave: pontificem die decima quarta [1523. IX. 14.] a vivis deces<s>isse, cui Deus det suam sanctam pacem.⁹⁸ Et insimul Gallos intrasse Italiam cum viginti millibus peditum et duobus millibus equitum gravis armature ipsosque pransisse Ticinum,⁹⁹ quia dux Mediolani¹⁰⁰ non iudicans ipsorum adventum parvam fecerat provisionem, sed spero, quod brevi tempore (ideo habentes tempus) revertentur ad Galliam, saltim cum maximo suo dampno et dedecore.

⁹³ Antonio Bagarotti (Bagaroto, 1477–1555), padovai származású jogász, I. Miksa udvari embere és katonája az itáliai hadszíntéren (1509–1518), 1509-ben a velenceiek az ő javait is konfiskálták. II. Federico mantuai őgróf állandó követe V. Károly császárnál (1521–1531). Ezekben az években nagy erővel szorgalmazta az elközbott javak visszaszolgáltatását. RAPONI, 1963.

⁹⁴ Conti valószínűleg az 1523. aug. 6–7. között zajló szávaasztendemeter–nagyolaszi csatákra és törökellenes győzelemre gondol. Vö. KUBINYI, 2007, 144–150.

⁹⁵ A szó vége egyidejűleg javítva. – A török veszteség nagyságrendileg megfelel a velencei követjelentésekben közölt adatnak, lásd KUBINYI, 2007, 149.

⁹⁶ I. Ferenc francia király (1515–1547). WILBERG, 1906, 214.

⁹⁷ Jeruzsálem, Oszmán Birodalom (ma Izrael és Palesztin Autonóm Terület).

⁹⁸ VI. Adorján pápa (1522–1523), V. Károly korábbi nevelője és spanyolországi kormányzója. MONDIN, 2001, 411.

⁹⁹ Pavia (ókori nevén Ticinum), város Lombardiában, Milánótól délre (ma Olaszország).

¹⁰⁰ II. Francesco Sforza milánói herceg (1521–1524, 1525–1535). WILBERG, 1906, 221.

[15] Die vigesima sexta [1523. IX. 26.] dominus Andreas de Burgo¹⁰¹ venit ad serenissimum principem pro multis negotiis, et precipue pro habenda conclusione de loco et tempore istius conventus. Cui dedi litteras cęsaree catholice vestre maiestatis dixique ipsius mentem ac serenissimi principis determinationem. Ipse lectis litteris respondit, quod erat exequuturus, quantum per cęsaream vestram maiestatem sibi iniunctum erat, remittens se prenominato conventu, quem futurum dixit nona futuri mensis [1523. X. 9.], hic prope, sed in quo loco, adhuc non erat conclusum, et heri [1523. IX. 27.] reces<s>it versus serenissimum regem Ungarie,¹⁰² qui se reperiebatur in oppido Tetim.¹⁰³ Et me pedibus sacratissime cęsaree cahtolice vestre maiestatis devotissime ac humillime semper commendo. Datum in Nova Civitate, die XXVIII° Septembris MDXXIII.

Eiusdem vestre sacratissime cęsaree catholice maiestatis
devotissimus et humillimus servus
Antonius Comes¹⁰⁴

[*A levél saját kezű melléklete:*]

[16] Die XVIII [1523. IX. 19.] a serenissimo principe vocatus post factam mihi admonicionem silencii, ut in litteris dictum est, serenitas sua dixit, quod brevi erat conventum cum serenissimo rege Ungarie ac serenissimo rege Polonie vel oratoribus eius, quam ob rem sua serenitas dubia de ipsius Polonię regis mente ac animo erga reverendissimum domum Austrię erat mentis, quod istuc usque ad illud tempus expectarem. Quia iuxta ipsius regis dispositionem sic serenitas sua cirha¹⁰⁵ legacionem meam ad serenissimum principem ac magnum Moschorum ducem erat deliberativa, dixitque ulterius serenitas sua habuisse a suis consiliariis sacratissimum cęsarem Maximilianum divę memorię libenter infregisse tale phędus initum cum serenissimo principe Moskovię post factam confederationem cum rege Polonię. Et quod mihi cirha hoc videbatur, responderem.

Ex quo, qua decebat reverencia, serenitati sue dixi illius serenissimi principis ac magni ducis amicitiam fuisse maximi momenti et boni serenissime domui Austrię (sicuti notorium erat) et in futurum etiam esse posse, cum voluntates hominum et precipue principum regnandi causa in dies mutantur. Et quod amicitia illa vel phędus per divum cęsarem Maximilianum preclarissime memorię, avum cęsaree catholice maiestatis vestre serenitatisque sue cum eodem serenissimo principe Moskovie fuit initum pro se, pro nepotibus ac successoribus fuisset, unde defuncta cęsarea sua maiestate pie memorię ille serenissimus princeps usque ad Hyspaniam ad cęsaream

¹⁰¹ Andrea dal Burgo, a magyar–cseh udvarba delegált császári követ (1521–1523). LAKATOS, 2014 és 2017, 91–92.

¹⁰² II. Lajos magyar és cseh király (1516–1526).

¹⁰³ Tata mezőváros (Magyarország). A király 1523. szept. 27-én átutazóban valóban itt tartózkodott. SCHMIDTMAYER, 2015, 195.

¹⁰⁴ A záróformula és az aláírás autográf.

¹⁰⁵ Így, *circa* alak helyett következetesen.

maiestatem vestram oratorem suum pro tale phęderis confirmacione miserat.¹⁰⁶ Quam vero cęsarea catholica vestra maiestas serenitasque sua sibi quinque de causis negare non poterant. Et prima vighore iuramenti predicti phęderis, secunda honoris et decoris causa, quia cęsarea catholica vestra maiestas serenitasque sua non habebant legitimam causam sibi negandi talis phęderis confirmacionem, eo magis cum ipse fuisset multorum bonorum causa.

Tercia, quia fuit, et si daretur occasio (quod Deus adverteret) esset futurus baculus et fremum ipsi serenissimo regi Polonię aut eius successori.

Quarta pro beneficio etiam ipsius serenissimi regis, quia mediantibus auctoritatibus cęsaree catholice maiestatis vestre serenitatisque sue posset semper sua regia maiestas cum eodem principe habere inducias et pacem, quę impresentiarum esset longe utiles et commoda regno Ungarie.

Quinta pro bono reipublice Christiane, si expedicio generalis contra Turchas susciperetur, quam omnes Christiane principes cupere unanimiter deberent.

[17] Unde tribus rationibus non mihi videbatur ad propositum, ut serenitas sua expeditionem meam distraheret usque ad talem conventum. Et prima, quia si ipse serenissimus rex Polonię non erat bone mentis erga serenissimam domum Austrię, iste erat optimus modus et via ipsum inducendi ad omnem voluntatem serenitatis suę et versa vice, si erat dispositus, quod ista erat confirmacio sue dispositionis de bono in melius. Intelligens maxime cęsaream catholicam maiestatem vestram ad talem phędus confirmandum requisitam fuisse et per consequens serenitatem suam, quarum meus erat, si pro bono ipsius regis auctoritatibus suis intervenientibus aliquid agere vel tractare posset apud eundem serenissimum principem ac magnum ducem, quod illud omne tractaretur sibi regi pacem persuadendo.

Secunda, quia si ipse serenissimus rex veniret ad talem conventum vel suos oratores mitteret, quod nulli dubium erat, quod ipse non contentaretur, quod cęsarea catholica maiestas vestra serenitasque sua mitterent ad tale phędus confirmandum cum illo serenissimo principe et quod si talis phęderis sententia rursus mutaretur, quod illuc¹⁰⁷ princeps ille nunquam admitteret, iudicens talia fata fuisse ad requisicionem regis Polonię et quod tunc amicitia illa dissolveretur, quod meo iudicio causis predictis non esset ad propositum, sed si ego essem accinctus itineri, quod nulla esset difficultas, nullum esset dubium.

Tertia, quia multis annis post fuit iniunctum illud phędus inter sacratissimum cęsarem Maximilianum dive memorię et ipsum regem Polonię (et si, uti dicebatur, quod vero absurdum), maiestas sua cęsarea preclarissime ręcordationis libenter fregisset illud phędus initum cum principe Moschovię in isto ultimo phędere contracto cum rege Polonie, debent esse chausule, vighore quarum phędus illud princeps Moschovię non posset ipsi regi preiudicare aut nocere. Ideo, si untrunque phędus divus cęsar Maximilianus pię memorię, versatissimus princeps iniverat, quod possent etiam cęsarea

¹⁰⁶ Jakov Poluskin moszkvai követ, lásd a bevezető tanulmányban!

¹⁰⁷ A szó a sor fölött beszúrva.

catholica vestra maiestas serenitasque sua cum omni debita reverencia illud confirmare: cuius sapientissimo sano meliorique iudicio ac voluntate me semper remittebam.

Quibus auditis serenitas sua dixit me sibi rem gratissimam facturum, si omnia particulariter in scriptis ponerem daremque ad manus proprias sue serenitatis, quod sic per me die sequenti [1523. IX. 20.] exequum fuit. Et die vigesima prima [1523. IX. 21.] venit ad me magnificus dominus thesaurarius¹⁰⁸ et insimul habuimus cirha talem materiam non nulla verba, que ommitto, cum a superiore sententia non discrepent. Dixitque serenissimum principem se brevi resolutorum.

[18] Et sic die vigesima quarta [1523. IX. 24.] per meum secretarium sollicitata magnificencia sua dixit, quod facto prandio ad me erat ventura cum resolutione, quarum habere cupidus ipsam preveni. Dixit igitur serenissimum principem post multas disputationes super memoriale meo factas tandem decrevisse me istuc mansurum usque ad illum conventum iuxta resolutionem, cuius me dimissurum erat serenitas sua, videlicet quod si rex Polonię bene se declararet, volebat serenitas sua mihi dare commissionem iniendi¹⁰⁹ novum phędus cum illo serenissimo principe Moschovitarum, amicitiam cuius omnino conservare volebat. Et quod rursus, si rex ille non se bene resolveret pro serenissima domo Austrię, quod eo causa¹¹⁰ volebat me confirmaturum antiquum phędus.

Insuper quod serenitas sua in tali conventu etiam erat tractatura confirmationem phęderis cum ipso rege Polonię.

Ulterius dixit, quod sua serenitas una et serenissimus Hungarie rex constituerant quoddam terminum et serenissimo Polonie regi et reverendissimo magno magistro Prussię, quod illa componenda inter eos differentia et quod rex ille propter invasionem, quam istis diebus preteritis in regno suo fecerunt Turche et Tartari, habuit se excusatum in termino sibi constituto non compareret, remittens se ad aliud tempus, quod serenitas sua incumbit, ut sit in tali conventu.

[19] Ceterum quoad extorres et precipue ad illos particulariter commendatos, quod sua serenitas pro posse eius non erat defutura¹¹¹ et quod de provixione confirmanda domino Antonio Bagaroto,¹¹² quod bene vestra çęsarea maiestas sibi aliquo alio modo providere poterat, quia sua serenitas erat valde gravata¹¹³ responsum meum, fuit, quod vestra çęsarea catholica maiestas in isto bello Gallico habuit ac habebat intollerabiles ac incredibiles expensas, et quod rursus constituerat nemini extranęo providere de rebus Hispanie. Et quod ista erat parva provisio, quam illi bono nobili çęsarea catholica vestra maiestas non tantum uti extorri, sed uti optimo servitori concesserat. Et precipue pro optimo officio, quo functus fuit in sua legacione apud çęsaream vestram maiestatem

¹⁰⁸ Gabriel Salamanca kincstartó.

¹⁰⁹ A szövegben *inniendi* alakban.

¹¹⁰ A szövegben: *causu*.

¹¹¹ A szövegben: *defectura*.

¹¹² Antonio Bagarotti padovai származású mantuai követ, Conti földije, végül I. Ferdinánd 1524. ápr. 3-i döntése értelmében kap évi 200 forintot I. Miksa számára tett szolgálataiért. RAPONI, 1963, 168.

¹¹³ A szövegben *gravate* alakban.

nomine machionis Mantue.¹¹⁴ Ex quo magnificenciam suam rogatam habebam, ut vellet in nomine cęsaree vestre maiestatis serenissimo principi persuadere ut tali bono servitori cęsaree catholice vestre maiestatis. Et per consequens serenitatis sue, talem provisionem serenitas sua confirmare dignetur. Qui mihi dixit se libentissime facturum, tantummodo ego etiam serenitati sue illudmet persuaderem. Quod feci et predictis ac aliis accionibus serenitati sue adductis et precipue, quod sua serenitas poterat brevi cum aliqua pensione super aliquo beneficio imposita, vel cum aliquo capitaneatu se a tali provixione absolvere. Quę mihi dixit, ut sibi memoriale cirha hoc nec non et patentes vestre cęsaree maiestatis darem, quod sic faciam et sollicitabo, ut brevi expediatur.

Papíron, autográf aláírással, papírfelzetes gyűréspecséttel.

AGS, Consejo de Estado, Diversos despachos, legajo 1553, fol. 95–97., 98/1. (saját kezű melléklet)

2. Bécs, 1523. november 8.

Antonio de' Conti jelentése V. Károly császárhoz

1. A főherceg szándékának megfelelően részt vett a kongresszuson, amelyről Andrea dal Burgo követ nyilván részletesebben beszámolt. 2. A magyar királyi és az osztrák főhercegi pár találkozója Sopronban; őt Burgo elmulasztja nyilvánosan bemutatni; a lovas díszmenet sorrendje; Conti szemrehányásaira Burgo nem ad magyarázatot. 3. Másnap Conti Ferdinánd főhercegnél panaszkodik, mise Sopronban, ez után a főherceg mutatja be II. Lajos királynak. 4. Burgo követ hanyagsága miatt először sikertelenül próbál királyi audienciát kieszközölni. 5. Audiencia a magyar királynál: választ majd Bécsújhelyt fog kapni. 6. Burgo révén sikertelenül próbál audienciát kieszközölni a királynénál. 7. Másnap bemutatkozik, de az audienciát a királyné Burgóval egyeztetve Bécsújhelyre halasztja. 8. Királynéi audiencia Bécsújhelyen az utolsó előtti napon. 9. Burgo elzárkózó magatartása. 10. Királyi választ az utolsó napon már nem kap, így Pozsonyba kell majd utaznia. A lengyel követ biztosítja királya jóindulatáról. 11. A főherceg szándéka szerint egyedül, követtárs nélkül fog utazni Pozsonyba. 12. Kiegészítő támogatást kér a hosszabbra nyúló missziója teljesítéséhez. 13. Hírek Itáliából: a franciákról, a pápaválasztó konklávéról stb. 14. Antonio Bagarotti főhercegi járadékának ügye. 15. Holnap indul Pozsonyba, hogy küldetését folytassa.

[Külfelzeten címzés:] Sacratissimę cęsaree catholice maiestati

Sacratissime ac invictissime cęsar, semper auguste, domine mi clementissime etc.¹¹⁵

¹¹⁴ II. Frigyes (Federico Gonzaga) mantuai őrgróf (1530-tól herceg; 1519–1540). WILBERG, 1906, 222. Bagarotti 1521–1531 között volt mantuai követ V. Károly császár udvarában. RAPONI, 1963, 168.

¹¹⁵ Az első oldal tetején a marginális summákat író kezével a dátum: *Viennę, 8 Novembris 1523.*

[1] Humili, qua me decet, reverentia et post sacratissimas manus meum devotissimum osculum vestram cęsaream catholicam maiestatem reddo: ex Nova Civitate¹¹⁶ per meas litteras datas die 29 Septembris¹¹⁷ [1523. IX. 29.] cęsaree catholice vestre maiestati notificasse tractatum habitum cum serenissimo principe¹¹⁸ et conclusione serenitatis sue fuisse me omnino expectaturum illum conventum, quod Deus permisisset, ut iuxta meum consilium et sententiam serenitas sua me ad progressum mei itineris dimisisset: quoniam fortasse negociationes illius conventus pro sua serenitate melius procesissent (sic fata voluerunt), ego ad particularia conventus illius non me extendam, cum pro certo habeam suam serenitatem dominumque Andream de Burgo¹¹⁹ satis abunde cęsaream vestram maiestatem notam fecisse, dicam tantum, quę in illo conventu mihi occurrerunt, non ut destratoris fungar officio, quia meum non est, sed ut cęsarea catholica vestra maiestas ab aliis de omnium rerum successu certiorata aliquam mihi non det imputationem.

[2] Sciet igitur maiestas vestra cęsarea, quod die duodecima mensis preteriti [1523. X. 12.] serenissimi rex, princeps, regina et princeps¹²⁰ in campis per unam leugam cum dimidia longe a Sempronio se convenere,¹²¹ ubi post solitas ceremonias dominus Andreas de Burgo a me prius monitus,¹²² nescio qua de causa vel spiritu motus omisit me tanquam oratorem vestre cęsaree catholice maiestatis presentare serenissimo regi et reginę, ut tantum maiestatibus suis oscularer manus, quod omnibus circumstantibus vero valde mirum fuit. Et cum interim datus esset ordo equitandi: serenissimus princeps in medio, cardinalis tituli Sancti Sixti legatus¹²³ ad manum dexteram et rex ad sinistram equitabant et serenissima princeps et regina in medio domini Andreę et mei: princeps ad dexteram et regina ad sinistram, dominus Andreas a latere principis et ego reginę. Et mihi data facultate ipsum alloquendi, secum valde condolui, quod me non presentaverat serenissimis regi et reginę, qui respondit ordinatum fuisse, ut nemo daret manum ex parte principis regi nec ex parte regis principi, ex quo ista fuerat causa, quod me nec regi nec reginę presentaverat. Dixi illam non esse bonam excusationem, duabus de causis: prima, quia cardinalis, qui erat cum rege, dederat manum serenissimis principibus, secunda, quia ego persona publica representans cęsaream catholicam maiestatem vestram non debebam¹²⁴ subiacere tali ordinationi, unde non bene fecerat, eo magis, quia cęsarea catholica vestra maiestas (cui ambo serviebamus) dederat ei litteras, quas

¹¹⁶ Bécsújhely (Wiener Neustadt, Ausztria).

¹¹⁷ Az előző (1. sz.) forrás kelte valójában 1523. szept. 28.

¹¹⁸ I. Ferdinánd főherceg.

¹¹⁹ Andrea dal Burgo császári követ.

¹²⁰ II. Lajos király, I. Ferdinánd, Habsburg Mária királyné és Jagelló Anna főhercegné.

¹²¹ A bal margón más kézzel: *Congressus principum die XII Octobris prope Sempronium*. – Figyelemre méltó a város antikizáló humanista névváltoztatának (*Sempronium*) alkalmazása. A soproni találkozóról: ZOMBORI, 2004, 231–234.

¹²² A bal margón más kézzel: *De Burgo*.

¹²³ Tommaso de Vio, Magyar-, Cseh és Lengyelország pápai legátusa (1523–1524). KALOUS, 2010, 377–380.

¹²⁴ A szó egykezűleg a sor fölött besúrva, előtte a függőleges virgulával.

sibi in Nova Civitate dedi, communicavique omnem meam commissionem; siluit, nec mihi aliquam dedit responsum.

[3] Attamen non contentus de supradicto errore die sequenti [1523. X. 13.] accedens ego serenissimum principem, qui ascedens equum ivit ad palatium regis,¹²⁵ ut insimul irent ad ecclesiam; steti in camera ipsius regis per horam et ultra, quod ille bonus dominus nullum de me fecit verbum regi aut regine, quod mihi ita grave, durum et molestum fuit, quod nihil supra meum erat dedecus in camera regia manere et adhuc non osculatus manus regię sue maiestatis. Rursus non erat honorificum, ut sine introductione me presentarem regię sue maiestati. Et longe inconveniens erat ex camera recedere, et dominus Andreas astabat regi et reginę, cui multociens feci signum cum capite, ideo nunquam me intelligere voluit. Et cum iam hora missę appropinquaretur, recessimus ex aula regia versus ecclesiam. Et precedentes supradicto ordine ipsum accersivi et sibi dixi multa honori et auctoritati cęsaree vestre maiestatis spectantia, adeo, quod pro certo teneo serenissimum principem me audivisse, quam missa completa serenitas sua me habuit vocatum presentavitque me serenissimo regi,¹²⁶ cui osculatis manibus dixi me habere litteras et commissionem cęsaree catholice vestre maiestatis ad maiestatem suam regiam, quam quandocumque vocatus regię sue maiestati exponerem. Respondit meque libentissime videri et quod daret ordinem me audiendi.

[4] Et illa die [1523. X. 13.] serenitates sue, cardinales¹²⁷ et dominus Andreas habuerunt prandium in regia aula, ipso domino Andrea omnia ordinante (uti est publicum), ego autem maiestatibus suis advocatis habui prandium in domo mea, quo facto circa horam secundam noctis dominus Andreas misit ad me Hannibalem de Carthagine regium camerarium,¹²⁸ qui mihi intimaret, ut alio die [1523. X. 14.] summo mane deberem esse paratus, quia rex constituerat me audire, quod feci. Et dum starem in tali expectatione impransus, pulsavit vespas et ille bonus dominus Andreas iam pransus fecerat somnum meridianum. Et veniens ad me ille regius camerarius me interrogatum habuit, si rex dederat mihi audientiam. Cui dixi, quod non. Tunc ipse publice et coram omnibus, qui mecum erant, dixit, ista non est culpa regis, sed domini Andreę. Et illico a me recedens accessit regiam maiestatem, et quid dixerat, nescio, sed postmodum infra spatium unius hore venit ad me ex parte regis magnificus comes Petrus de Pesing,¹²⁹ qui me conduxit ad presentiam regię sue maiestatis.

[5] Cui exposui mihi a cęsarea catholica maiestate vestra iniuncta, et, ut percepi, cum satisfactione regię sue maiestatis ac sui consilii. Responsum nomine sue maiestatis

¹²⁵ II. Lajos soproni szállását egyelőre nem tudtam azonosítani.

¹²⁶ A bal margón más kézzel: *Coram r(ege) Ung(arie)*.

¹²⁷ Nem tudunk Vio legátus mellett más bíboros jelenlétéről. Elképzelhető, hogy Conti értett félre valamit.

¹²⁸ Ciprusi vagy Karthágói Hannibál magyar királyi kamarás. FÓGEL, 1917, 105–106., MNL OL DF 276039.

¹²⁹ Nem lehet Szentgyörgyi és Bazini Péter volt erdélyi vajda (1498–1510), volt országbíró (1500–†1517), mert ő már 1517-ben meghalt. *Archontológia* I. 88., 90. A birtokokat öröklő ifjabb bazini alág tagjai között ugyan előfordul egy Péter nevű (vö. ILA 1927, 64.), de ekkor már ő sem él, csak Farkas és Ferenc nevű testvérei. Talán a keresztnév lehet elírás.

mihi dedit reverendissimus dominus episcopus Agriensis, sue maiestatis cancellarius,¹³⁰ qui post exhibitas gratias ac congratulationem factam de optima valetudine ac felicitàte cęsaree catholice maiestatis vestre dixit, quod cum tale negotium esset alicuius importantię, quod ideo maiestas sua volebat rem ipsam distrahere usque ad Novam Civitatem, ubi erat etiam venturus orator serenissimi regis Polonię.¹³¹ Et quod ibi regia sua maiestas erat mihi datura responsum. Dixi meque libentissime expectaturum, ut regia sua maiestas maturius deliberare posset.

[6] Et cum ibi esset etiam dominus Andreas,¹³² ipsum rogavi, ut alloqueretur serenissimam reginam pro audientia habenda. Qui respondit se libenter facturum. Et quod irem domum, qui ibi fecerat me conscium de hora. Et cum expectassem per duas horas et nemo ex suis veniret ad me cum resolutione, cumque dies sequens [1523. X. 15.] esset dies recessus, misi ad regiam aulam secretarium meum, qui ipsum faceret memorem de audientia impetranda, ut possem in terris et locis maiestatis sue reginalis exponere commissionem meam, sed incassum fuit omne meum opus, quia cum ipse esset cum maiestatibus suis, quamvis per hostiarios regios multociens munitus ibi esse secretarium meum, non tantum dedit sibi aditum¹³³ ad ipsum, sed ipsis hostiariis in tot vicibus aliquam non dedit responsum, quod mihi intelligenti fuit valde mirum et longe molestum.

[7] Et sic stantibus rebus die sequenti [1523. X. 15.] mane serenissimus princeps habuit prandium cum rege, ad quem accessit cum ochreis et calcaribus, ut habito prandio cicius equitare possent; ego vero, ut regiam suam maiestatem serenitatemque suam as<s>ociarem habita notitia ipsos esse in fine prandii me ad presentiam ipsorum contuli. Qui cum signo capitatis gratiosissime me susceperunt volueruntque ut omnino sederem. Et ibi ante ipsos stans, erat dominus Andreas, qui ad me illico venit dixitque, quod non fuerat tempus illic dare litteras reginę et exponere mandatum, ex quo reginalis maiestas distulerat negotium usque ad Novam Civitatem. Et illo tempore surgentes ex mensa, appropinquante se mihi regina maiestati sue dixi me per dominum Andream reginali sue maiestati notificasse habere litteras et commissionem cęsaree catholice maiestatis vestre ad maiestatem suam et quod Andreas mihi responderat maiestatem suam distulisse tale negotium usque ad Novam Civitatem, ex quo, quamvis ego libentius illa in terris sue maiestatis exposuissem, quod nichilominus eidem exequuturus mandatum maiestatis sue, tunc maiestas sua vocavit dominum Andream et post multa inter ipsos relata (quę audire non potui), dominus Andreas mihi respondit, quod reginalis sua maiestas bene fuisset contenta, quod exposuissem in illo loco commissionem meam, sed postquam factum non fuerat, quod me ad Novam Civitatem remittebat.

[8] Et brevi devenientes ad Novam Civitatem, ubi serenissimus princeps exhibuit maiestatibus suis omnem et maximum honorem, sollicitatus per me dominus Andreas

¹³⁰ Szalkai László egri püspök (1523–1524) és (titkos)kancellár (1517–1524). *Archontológia* I. 36., 72., C. TÓTH, 2017, 55.

¹³¹ Krzysztof Szydłowiecki lengyel kancellár és követ. ZOMBORI, 2004, 219–226.

¹³² A bal margón más kézzel: *de Burgo*.

¹³³ A szövegben: *additum*.

circa audientiam habendam de crastino in crastinum me deduxerat usque ad penultimum diem recessus [1523. X. 20.]. Quod videns omnia serenissimo principi dixi, qui omnia admiratione plenus illico misit dominum de Pollam serenitatis sue consiliarium¹³⁴ ad serenissimam reginam, que hinc commisit, ut me ad reginalem suam maiestatem conduceret. Cui litteris credentialibus presentatis, quę in commissionibus habebam, exposui.¹³⁵ Sua reginalis maiestas per unum ex suis consiliariis egit gratias maiestati vestre cęsaree de optimo animo maiestatis vestre erga serenissimum regem, maritum suum ac ipsam et valde congratulata fuit de optima valetudine ac felicitate maiestatis vestre cęsaree ac serenissimarum domine Lenorę reginę Portugallię ac domine Katherineę infantis etc.¹³⁶ dixitque, ut me ad longum reginalis sua maiestas alloqui volebat, unde si ego expectassem favorem domini Andreę, adhuc etiam haberem penes me litteras cęsaree catholice maiestatis vestre, de quo vere non silebo etiam, quę in aliis meis litteris pretermisi, ut non facerem malum offitium.

[9] Sciet igitur maiestas vestra cesarea, quod primitus, quando ipse venit ad Novam Civitatem [1523. IX. 26.], misi ad ipsum secretarium meum, qui secum mei nomine se congratularet de optima eius valetudine ac adventu diceretque me habere litteras cęsaree catholice vestre maiestatis sibi directivas ac aliqua etiam sibi communicanda. Ex quo, quod quando sibi videretur, libenter ipsum accederem. Ipse autem dixit secretario, quod nolebat aliquem alloqui,¹³⁷ nisi prius alloqueretur serenissimum principum (qui illa die iverat venatum). Et quod die sequenti [1523. IX. 27.] rediret¹³⁸ ad ipsum, quod daret sibi horam, videat cęsarea catholica vestra maiestas, quale et quod fuerat responsum, quod vero alicui privato dare non debuisset. Et presertim intelligens me habere litteras et commissionem ad eum cęsaree catholice vestre maiestatis, brevi non dedit mihi horam illam, nisi ad tres dies post [1523. IX. 30.], quando ex Nova Civitate illamet hora recessurus erat.¹³⁹ Nescio quo genio, ut supra dixi, motus: cęsarea catholica vestra maiestas poterit de eo illud iudicium facere, quod sibi videbitur; coactus talia pro servitio cęsaree catholice maiestatis vestre ac pro honore meo scripsi, quę omnibus in istis partibus notoria sunt et pęcipue illis, qui affuerunt.¹⁴⁰

[10] Insuper sollicitans responsum habere a serenissimo rege, illud nisi in campis a maiestate sua regia habere potui in suo recessu [1523. X. 22.]. Quod fuit, ut Posonium¹⁴¹

¹³⁴ Zyriak von Polheim főhercegi tanácsos, az Osztrák Főhercegség Ennsen túli részének főkapitánya (1521–1524), 1524-től főudvarmester. NOFLATSCHER, 1999, 91., 97.

¹³⁵ A bal margón más kézzel: *Coram regina*.

¹³⁶ Habsburg Eleonóra (1498–1558), I. Manuel portugál király felesége, és Katalin (1507–1578), III. János portugál király felesége; Habsburg Mária (illetve Károly) testvérei. *Habsburg lexikon*, 1990, 68–69. (Eleonóra; a szócikk szerzője Christiane Thomas), 229–230. (Katalin; a szócikk szerzője Renate Pieper).

¹³⁷ A bal margón más kézzel: *de Burgo*.

¹³⁸ A szövegben: *reddiret*.

¹³⁹ Conti az 1. számú, 1523. szept. 28-i jelentése 15. pontjában azt állította, hogy Burgo előző nap, azaz szept. 27-én tért vissza Magyarországra. E szerint viszont az elutazás 30-án történt. Az ellentmondást egyelőre nem tudom feloldani, a korábbi információ tűnik hitelesnek.

¹⁴⁰ Egyidejűleg javítva *afferunt* alakról.

¹⁴¹ Pozsony, Magyar Királyság (ma Bratislava, Szlovákia).

maiestatem suam regiam accedere debere.¹⁴² Cum illud presertim esset iter meum versus Poloniam et quod ibi maiestas sua regia mihi responderet: sic etiam mihi dixit magnificus orator serenissimi regis Polonię, qui sua gratia publice dixit me gratissimum fore serenissimo regi suo.

[11] Expeditionem, quam habui [1523. XI. 6.] a serenissimo principe per alligatum exemplum cęsarea catholica vestra maiestas videbit.¹⁴³ Ego feci omnem conatum et posse meum, ut sua serenitas mecum unum suum oratorem mitteret,¹⁴⁴ sed frustra operatus sum, quia voluit sua gratia serenitas sua in me confissa mihi soli talem provinciam dimittere. Quam ego pro servitio Dei, cęsaree catholice vestre maiestatis serenitatisque sue ac posse meo iuxta mihi iniuncta exequar.

[12] Et quoniam, sacratissime cęsar, committit mihi serenitas sua, ut antequam aliquid concludam, prius cęsaream catholicam maiestatem vestram serenitatemque suam cercioratas reddam, quod mihi dare tempus ad minus alterius anni, ideo clementissime maiestati vestre humillime supplico,¹⁴⁵ ut non tantum per medietatem unius anni, sicuti per ultimas meas litteras supplicavi maiestati vestre, mihi ipsa faciat provisionem, sed per unum integrum annum. Eo magis, quia serenitas sua mihi creditum non solvit, sicuti sibi cęsarea catholica vestra maiestas scripserat. Ideo cęsarea catholica vestra maiestas solita sua gratia et clementia mihi provideat, ut cum dedecore et nota cęsaree catholice vestre maiestatis ad illas partes non remaneam, unde dignabitur committere, ut tales pecunie remittantur ad manus magnifici domini Gabrielis Salamancę thesaurarii serenissimi principis,¹⁴⁶ quas ipse mihi remittet per familiarem meum, quem expediam ad serenissimum principem cum tractatu ac resolutione habita a serenissimo Moskovitarum principe, de qua etiam erit per meas litteras cęsarea catholica vestra maiestas certiorata.

[13] Serenissimus princeps habuit nova ex Italia, quod octingenti equi ex Gallis fuerunt interfecti et quod ipsorum residuum accepit iter versus montes, quod fortasse non habebunt planum.

Insuper habuit cardinales voluisse exire ex conclavi increato pontifice. Et quod populus Romanus minatus est ipsos interficere, si exirent sine creatione pontificis. Et quod in isto temporis intervallo illustrissimus dominus dux Suesę, orator cęsaree vestre maiestatis Romę commorans¹⁴⁷ habuit modum ipsos cardinales informare de optimis novis, videlicet maiestatem vestram cęsaream (cui Deus optimus maximus det omnem

¹⁴² A bal margón más kézzel: *Posonium pro responsione a rege Ung(arie)*.

¹⁴³ Ez az instrukció szövege: AGS, Patronato Real, Capitulaciones con la Casa de Austria, legajo 57, fol. 171. Kiadása: *Szydłowiczski napló*, függelék, 213–217.

¹⁴⁴ Johann Schneitpeck von Schönkirchen báróról lehet szó, aki Burgo után ekkor kezdte meg szolgálatát a magyar királyi udvarban. LAKATOS, 2017, 92–93.

¹⁴⁵ A bal margón más kézzel: *De stipendio pro adhuc integro anno*.

¹⁴⁶ Gabriel Salamanca kincstartó.

¹⁴⁷ Luis Fernández de Córdoba, Sessa grófja (Pedro de Córdoba idősebbik bátyja), V. Károly császár római követe (1522–†1526). RILL, 1993, 125., OCHOA BRUN, 2002, 247.; 2003, 107–108.

felicem successum) in propria persona esse ante muros Bayonę¹⁴⁸ Gallosque recedere ex Italia et dominus de Borbum¹⁴⁹ et socios non longe distare a Lugdno,¹⁵⁰ adeo, quod omnino erat sperandum, ut pontifex eligeretur ex fac<t>ione et devotus cęsaree catholice vestre maiestati, quod Deus ita faxit pro beneficio reipublicę Chrisatianę.

Nolo etiam silere me audivisse multociens serenissimum principem dicere, quod si maiestas vestra cęsarea sibi mandasse ipseque libentissime et cum optima provisione pro servitio cęsaree catholice maiestatis vestre ivisset in tali expeditione contra Gallum vel versus Italiam vel versus Burgundiam, quod meo iudicio tali expeditioni dedisset maximum creditum et nomen. Ideo me semper remitto voluntati et iudicio sacratissime cęsaree catholice maiestatis vestre.

[14] Ulterius sciet cęsarea catholica vestra maiestas serenissimus princeps ordinasse magnifico domino Antonio Bagaroto et cum maxima difficultate ducentos florenos Reynenses sibi solvendos quolibet anno super camera Hysprug, donec per serenitatem suam sibi super aliquo beneficio de pensione equivalenti vel de aliquo capitaneatu ut supra provisum erit.¹⁵¹

[15] Ceterum cum Dei adiutorio ac fęlicibus maiestatis vestre avibus cras [1523. XI. 9.] recedam versus Posonium, si aliquid mihi in contrarium non eveniet. Et quanto citius potero, me expediam a rege et de resolutione regię sue maiestatis cęsaream catholicam maiestatem vestram notificabo ac iter meum sequar. Et me humillime ac devotissime cęsaree catholice maiestatis vestre pedibus semper commendatum facio. Datum Viennę, die VIII° Novembris, M. D. XXIII.

Eiusdem sacratissimę cesareę catholice maiestatis vestre
Devotissimus et humillimus servus
Antonius Comes¹⁵²

Papíron, két tisztázati példányban, egyező szöveggel, mindkettő autográf aláírással és papírfelzetes ép vörös gyűrűspecséttel.

AGS, Consejo de Estado, Diversos despachos, legajo 1553, fol. 100-101., másodpéldánya uo. legajo 1551, fol. 3. – Kutatástechnikai okokból az előbbi példány szövegét közlöm, a másodpéldány minimális eltéréseit nem jelöltem.

¹⁴⁸ Bayonne, város Dél-Franciaországban, a Pireneusok északi előterében. Tévedés, hogy V. Károly császár személyesen ott lett volna, mert ebben az időszakban végig Spanyolországban tartózkodott, igaz, viszonylag közeli térségben, a hegyléc túlsó oldalán: Valladolidból 1523. augusztus 25-én indulva Burgoson (aug. 29–szept. 16.) és Logroñón (szept. 20–okt. 9.) át Pamplonába ment, ahol okt. 13–dec. 31. között időzött. FORONDA, 1914, 223–229.

¹⁴⁹ III. Károly (Charles), Bourbon hercege (1490–1527), 1523-tól a császár hadvezére.

¹⁵⁰ Mivel Bourbon Károly herceg az itáliai hadszíntéren tevékenykedett, talán elírás 'Lugano' (Luganum, olaszul Lugano, város Svájcban) helyett.

¹⁵¹ Antonio Bagarotti mantuai követ. 1524. ápr. 3-án I. Ferdinánd valóban ennyi évjárdékot ítelt meg számára. RAPONI 1963, 168. Lásd az előző jelentés 19. pontját!

¹⁵² A záróformula és az aláírás autográf.

3. Pozsony, 1523. november 20.

Antonio de' Conti császári követ V. Károly császárhoz

1. Útja Bécsből Pozsonyba. 2. Fogadása. 3. Audienciája II. Lajos király előtt a lengyel követ jelenlétében. 4. Lovagi torna és vacsora. 5. Tárgyalása Szalkai László kancellárral. 6. Kedvező királyi választ kap a magyar királytól, támogató levéllel. A királynénak is át tudja adni a főherceg levelét. 7. Hírek Tomori Pál kalocsai érsek török elleni harcáról. 8. Kiegészítő támogatást kér a hosszabbra nyúló missziója teljesítéséhez.

[*Külzeten címzés:*] Sacratissime cesaree catholice maiestati

Sacratissime ac invictissime cesar, semper auguste etc., domine clementissime!¹⁵³

[1] Post humillimam meam commendationem, qua me decet, reverentia et summisione. Per meas litteras Vienę datas die VIII^a instantis¹⁵⁴ [1523. XI. 8.] cesaree catholice maiestati vestre notificavi me a serenissimo principe expeditum fuisse exemplumque instru<c>tionis cesaree vestre catholice maiestati misi ac cercioratam eandem reddebam me die nona [1523. XI. 9.] recessurum versus Posityum, quod distuli propter aliqua familiaria negotia usque ad diem undecimam [1523. XI. 11.], qua die per aquas solvi pedem.

[2] Et duodecima [1523. XI. 12.] applicui Posityum, ubi inveni servitorem meum, quam premiseram, mihi obviam venisse una cum duobus servitoribus comitis Ioannis de Ardech,¹⁵⁵ qui a serenissimo rege una cum aliis nobilibus habuerat commissionem mihi obviare, premiserat enim magnificencia sua servitores illos, ut me invento sibi adventum meum notificarent, ut commissioni sue satisfacere posset. Quod fuit incassum, quia me in itinere fefellerunt. Et die sequenti [1523. XI. 13.] venerunt comes Franciscus de Sancto Georgio¹⁵⁶ et predictus comes Ioannes ad meum hospitium et post multa verba se excusatos habuerunt cum mandatum suum exequi ac debitum facere non potuerunt. Ego autem et sue regię maiestati et ipsis gratias egi dixique non egre feretur neglectum officium, quod ut a prenominate meo servitore perceperam, non sui culpa, sed casu factum fuit, ipsosque rogatos habui, ut una cum reverendissimo domino cancellario,¹⁵⁷ quem per secretarium meum rogatum habebam, vellent impetrari mihi audientiam a serenissimo rege, ut me cito expedire possem. Quod mihi facere promiserunt, sed audientiam illam non obstante mea quotidiana sollicitudine regia sua maiestas usque ad decimam septimam diem [1523. XI. 17.] distulit.

[3] Qua die [1523. XI. 17.] per eundem comitem Ioannem ac alium nobilem a regia sua maiestate vocatus habui. Et presentatis litteris serenissimi principis regię sue maiestati ac factis solitis salutationibus nomine cesaree vestre maiestatis sueque

¹⁵³ Az első oldal tetején a marginális summákat író kezével a dátum: *Posonii, 20 Novembris 1523.*

¹⁵⁴ Ez az előző, 2. számú levél.

¹⁵⁵ Hans von Hardegg gróf, magyar királyi familiáris. FÖGEL, 1917, 56., 102.

¹⁵⁶ Szentgyörgyi és Bazini Ferenc. ILA 1927, 64. és lásd a 2. forrás 4. pontjánál írt jegyzetet!

¹⁵⁷ Szalkai László egri püspök, kancellár.

serenitatis suam regiam maiestatem valde rogatum habui, ut mihi daret responsum propositionis meę nomine cęsaree catholice maiestatis vestre serenitatisque sue, hortatam regiam suam maiestatem habui, ut per suas litteras perque suos oratores cum omni efficacia vellet serenissimo regi Polonię, patruo suo persuadere, ut pro beneficio reipublicę Christianę bonoque sue regię maiestatis ac intuitu cęsaree catholice maiestatis vestre serenissimique principis inclinaret se ad faciendam pacem cum serenissimo principe Moskovitarum et multis aliis additis verbis opportunis etc.¹⁵⁸ Et quando talia proponebam, magnificus dominus Christophorus Schildovizki, orator serenissimi regis Polonię erat presens, qui una cum aliis regiis consiliariis se more solito sue maiestati adhesit.¹⁵⁹ Et facta deliberatione responsionis reverendissimus dominus episcopus Agriensis¹⁶⁰ fecit mihi responsum, quod fuit post exhibitas gratias etc. regiam suam maiestatem biduum me resoluturam esse.

[4] Et illamet die [1523. XI. 17.], cum regia sua maiestas decrevisset habere astiludia, ivit ad domum magnifici domini Cristophori supradicti et ibi armis indutis me per comitem Ioannem invitatum habuit, ut vellem regiam suam maiestatem conducere ad locum deputatum astiludorum ac secum illa nocte cenare, quod feci. Et in astiludio illo bene se gessit regia sua maiestas et dominus Snapi orator cęsaree catholice vestre maiestatis ac serenissimi principis noviter electus hic in Ungaria¹⁶¹ ad manum dextram, magnificus dominus Christophorus ad manum sinistram et ego in medio stetimus. Et facto astiludio conduximus regem ad domum, in qua arma sua custodiuntur. Et ibi armis spoliatis regiam suam maiestatem vere bene formatam¹⁶² et dispositam asociavimus ad palatium et descendentes equos regia sua maiestas¹⁶³ ivit ad serenissimam reginam.¹⁶⁴ Et cum esset hora cenę, accedentes mensam ministri regii dederunt locum domino Snapi apud reginam, deinde oratori regis Polonię et postmodum mihi et post me marchioni Georgio Brandeburgensi,¹⁶⁵ quod mihi durum et grave pati fuit, et si stetissemus in loco publico, ubi advenę et extranei fuissent (quod nullus ibi erat)¹⁶⁶, sicuti antea fuimus in plateis, quamvis ministri regis mihi dixissent vel habuissem meum locum vel recesissem, sed ibi volui habere patientiam, quia eo magis¹⁶⁷ aderat soror cęsaree catholice maiestatis vestre, serenissima regina (quę, ut percipio a fidedignis, satis honeste conqueritur de cęsarea catholica maiestate vestra ac serenissimo principe,¹⁶⁸ cum sibi datum non sit illud, quod sibi divus cęsar Maximilianus preclarissimę memorię

¹⁵⁸ Pontosán ez szerepelt a Ferdinánd főherceg által adott kiegészítő instrukcióban.

¹⁵⁹ Szydłowiecki beszámolója ugyanerről az audienciáról: *Szydłowiecki napló*, 74–75., 176–177.

¹⁶⁰ Szalkai László.

¹⁶¹ Johann Schneitpeck von Schönkirchen, audienciájára: *Szydłowiecki napló*, 75., 177.

¹⁶² Előtte egykezűleg kitorólve: *in*, tehát az eredeti *informatam* alakról javítva.

¹⁶³ Utána kihúzza: *regia sua maiestas*.

¹⁶⁴ Habsburg Mária királyné.

¹⁶⁵ György brandenburgi őgróf (Markgraf Georg „der Fromme” von Brandenburg-Ansbach, 1484–1543), a király nagybátyja és nevelője.

¹⁶⁶ A zárójeles közbevetés egykezűleg a bal margón besúrva.

¹⁶⁷ Az *eo magis* szavak a sor fölött egykezűleg besúrva.

¹⁶⁸ Az *ac-principe* szövegrész a sor fölött egykezűleg besúrva.

ex testamento reliquerat). Attamen alia die [1523. XI. 18.] summo mane accessi reverendissimum dominum cancellarium et sibi dixi multa circa hoc et cum omni honestate ipse valde de talibus se condoluit et habuit regiam maiestatem tamquam iuvenem excusatum et illos ministros valde condemnavit dixitque, quod regia sua maiestas pro posse suo illos impunitos non admitteret et cum maxima instantia me rogatum habuit, ut sibi dicerem illorum nomina, quod facere nolui, cum sibi bene essent noti futuri, si voluisset.

[5] Alia autem die [1523. XI. 19.] ipse reverendissimus prefatus dominus cancellarius venit ad domum meam et factis cerimoniosis verbis habuit me rogatum, ut sibi recorderer per me proposita regię maiestatis in Sempronio, quoniam de illis oblitus erat, circha quod sibi satisfeci, quamvis, ut percepi, non illa de causa ad me venerat, sed ut a me aliquid aliud extraheret, sed me invenit in illomet proposito ac sententia, cumque ex verbis oratoris Polonię prius¹⁶⁹ ex suisque tunc largo modo cognoscerem ipsos minime credere aliquem oratorem fuisse Moschovitam ad cęsaream catholicam vestram maiestatem, sed cęsaream vestram catholicam maiestatem serenissimumque principem me inrequisitos mittere ad illum serenissimum principem Moskovię desiderantes amicitiam illius non pro bono serenissimi regis Polonię, quod tacite mihi illud inserebant. Et cum multis et quam pluribus rationibus adductis fecissem ipsos cognoscere cesaream catholicam vestram maiestatem serenitatemque suam ex Dei optimi maximi clemencia esse ita potentes principes, quod non indigebant alieno auxilio aut favore, et quod rursus cesarea catholica vestra maiestas serenitasque sua erant veri catholici et optimi principes abhorrentes falsitates et mendacia, affinum et amicorum amici et scilicet inimicorum inimici, qui poterant amicis suis et auctoritate et potentia auxiliari ac favere et inimicis offendere ac ipsos castigare. Et quod cęsarea vestra catholica maiestas serenitasque sua nullam habebant, tunc de illo serenissimo duce Moskorum męmorate, quoniam orator suus usque ad Hyspaniam venerat ad cęsaream catholicam maiestatem vestram. Et quod vestra cęsarea catholica maiestas serenissimusque princeps me ad ipsum mittebant pro beneficio reipublice et presertim pro bono serenissimi sui regis Ungarię ac etiam serenissimi regis Polonię. Et quod postquam noluerant credere verbis meis, quę eis nomine vestre cęsaree catholice maiestatis serenitatisque sue exposueram asserens illum oratorem fuisse apud cęsaream catholicam maiestatem vestram, quod sibi volebam dare aliquod signum. Et vocato meo secretario feci mihi dare unum parvum cirographum, quod ille orator Moskovię pro cautione centum ducatorum, quos sibi com<m>edaveram in Antverpia cum suo sigillo imposito mihi dederat.¹⁷⁰ Et illud dedi sue dominationi reverendissime, quod erat scriptum in lingua sua Ruthena, quod libenter accepit dixitque quod si mihi non erat molestum, volebat illud ostendere magnifico oratori Polono. Quod mihi summopere placere dixi, unde a me uni et alio modo reverenda dominatio sua contenta et satisfacta recessit.

¹⁶⁹ A szó egykezűleg a sor fölött beszúrva.

¹⁷⁰ Ez a visszaút elején lehetett. Jakov Poluskin követ útja nyilvánvalóan elvált Contiétól.

[6] Et hodie, que est dies XX^a [1523. XI. 20.] per comitem Ioannem de Ardech me regia maiestas vocatum habuit, ad cuius presentiam deductus post datam regię sue maiestati manum me sedere fecerunt. Et presente magnifico oratore Polono reverendissimus dominus episcopus Agriensis replicavit sententiam propositionis mee facte Sempronio nomine cęsaree catholice vestre maiestatis et etiam propositionis instantis.¹⁷¹ Et post multas gratias exhibitas cęsaree catholice maiestati¹⁷² vestre ac serenissimo principi de optimo animo et voluntate erga serenissimum regem Polonię patrum ac patrem sue regię maiestatis nec non et erga maiestatem suam regiam, quod regia sua maiestas intuitu cęsaree maiestatis vestre serenitatisque sue pro beneficio reipublicę Christianę proque bono ipsorum utriusque regum volebat mihi dare litteras efficaces serenissimo Polonię regi, ut penitus se ad faciendam pacem cum principe Moskovitarum inclinaret. Et quod ultra hoc etiam magnificus dominus Christophorus, orator regię illius maiestatis nomine sue maiestatis suoque scripturus erat, ut omnino maiestas illa regia ad talem pacem condescenderet. Ex quo maiestas sua regia non dubitabat adductis aliquibus bonis conditionibus pacis, quod regia illa maiestas ad talem pacem condescensura esset,¹⁷³ eo magis mea opera, studio, scientia ac integritate intervenientibus, in quibus non parum sua regia maiestas confidebat et quod essem certus, quod illud, quod per me tractaretur, in beneficium serenissimi regis Polonię tractaretur et in persona sue regię maiestatis.¹⁷⁴ Et sic versa vice per contrarium, quia regia sua maiestas illum serenissimum regem habebat in locum non patrum, sed patris colendissimi. Et quod quamvis orator essem cęsareus, non dedignarer regiam illam maiestatem sue regię maiestatis nomine salutare.

Ego autem opportunis applicatis verbis dixi mihi nomine cęsaree vestre catholice maiestatis serenissimique¹⁷⁵ principis tale responsum gratissimum et acceptissimum fuisse et quod, sicuti semper, regię maiestati sue asserueram: cęsarea catholica vestra maiestas serenissimusque princeps requisiti ad illum serenissimum principem Moskovię alia de causa non me mittebant, nisi¹⁷⁶ pro beneficio Christianę reipublicę ac bono serenissimi regis Polonię et per consequens regię sue maiestatis, quoniam si pax illa sequeretur, omne bonum et utilem illi serenissimo regi regieque sue maiestati sequiturum erat. Et quod cęsarea vestra maiestas pro bono illius serenissimi regis serenitasque sua essent contente ac valde cuperent, dummodo fieri posset, quod vero non tamen¹⁷⁷ ille princeps restitueret illud castrum Smolenski illi serenissimo regi,¹⁷⁸ sed etiam sibi daret medietatem sue provincię, sed rursus, si unum nec aliud fieri posset, quod regia sua maiestas tamquam senior et antiquior princeps, qui sit inter Christianos,

¹⁷¹ A tárgyalásról lásd Szydłowiczki feljegyzését: *Szydłowiecki napló*, 82–85., 185–187.

¹⁷² A szövegben: *maestate*.

¹⁷³ A bal margón más kézzel: *optatum responsum*.

¹⁷⁴ E mondat első soránál a bal margón egy mutató kéz jele található, jelezve a fontos szövegrészt.

¹⁷⁵ A *-que* szócska a sorba egykezűleg besúrva.

¹⁷⁶ Előtte kihúzva: *nisi*.

¹⁷⁷ A *non tamen* szavak egyidejűleg javítva.

¹⁷⁸ A korábban Litvániához tartozó Szmolenszk városát 1514-ben foglalta el III. Vaszilij nagyfejedelem I. Zsigmondtól, és később sem került vissza lengyel kézre (ma Смоленск, Oroszország).

mota ob talem et tantam urgentissimam necessitatem in Christianam rempublicam inque regiam suam maiestatem, nepotem suum charissimum, et eo magis, quia in tali pace concernebatur bonum maiestatis illius particulare; debebat cum illis melioribus conditionibus, quibus fieri posset considerare ad illam faciendam pacem, quam præsertim cæsarea catholica maiestas vestra serenissimusque princeps cum honore et futuro comodo maiestatis illius regię proponebant, quamvis aliqui in contrarium iudicantes falsum et vanum fecerant iudicium. At vero, quod istis propositis mandata mihi a cæsarea catholica vestra maiestate ac serenissimo principe iniunctaque a maiestate sua regia ex commissione cæsaree vestre¹⁷⁹ catholice maiestatis serenitatisque sue, qua in me erat diligentia et posse, exequuturus eram, quamvis de omnibus tractatibus prius habebam in commissionibus antequam aliquid concluderem et cæsaream catholicam vestram maiestatem et serenitatem suam cercioratus facere. Et quod cum bona gratia et licentia sue regię maiestatis prius in isto loco datis meis litteris cæsaree catholice vestre maiestati serenissimoque principi de habito responso a regia sua maiestate recedere dedique sue regię maiestati manum. Tunc magnificus orator Polonus dixit, quod per suas litteras iussu et mandato regię sue maiestatis cum omni efficacia volebant serenissimo suo regi persuadere talem pacem. Et quod credebat regiam suam maiestatem respectibus per me supradictis ad illam omnino condescensuram. Dixi, quod illud ex parte cæsaree catholice vestre maiestatis serenissimique principis esset mihi iocundissimum, dummodo sic sequeretur. Et accepta licentia presentavi litteras etiam serenissime reginę serenissimi principis, quas prius reginali sue maiestati presentare non poteram. Deinde facto prandio secretarius reverendissimi domini cancellarii episcopi Agriensis¹⁸⁰ portavit mihi illam cedula illorum centum ducatorum, quam dixit dominum suum demonstrasse magnifico domino Cristophoro. Et quod fuerat cum maxima satisfactione magnificencię sue ac etiam domini sui: videat cæsarea catholica vestra maiestas, quantam fuerit istorum bonorum hominum suspitio, sed, ut potius dicam, grassa ignorantia.

[7] Aliqua hic non habentur nova. Dicuntur tantum archiepiscopum Colocensem¹⁸¹ habuisse novum quindecim milia Turcharum pertransisse fluvium Save¹⁸² et intrasse provinciam Serimii, quibus ille bonus dominus obviam cum parvo exercitu cum maximo animo vadit. Cui Deus optimus maximus omnem prestet favorem et talem, quod cum summa sua victoria illos profliget.

[8] Ceterum, sacratissime cæsar, humillime ac instanter supplico cæsaree maiestati vestre, ut per ultimas meas datas octava instantis Viennę cum omni efficacia supplicavi, ut vestra cæsarea maiestas mihi de pecuniis per alium annum ad minus provisionem committat, que¹⁸³ quanto cicius mihi remittatur ad manus magnifici domini thesaurarii

¹⁷⁹ A szövegben eltévesztve *sue* alak áll.

¹⁸⁰ A személy nem azonosítható.

¹⁸¹ Tomori Pál kalocsa–bácsi érsek (1523–1526). *Archontológia* I. 31., C. ΤΟΤΗ, 2017, 39.

¹⁸² A szövegben a szó végén indokolatlanul nazális rövidítésjel szerepel, tehát *Savem* alak olvasható.

¹⁸³ Utána kitérőülve: *quod*.

serenissimi principis,¹⁸⁴ quoniam aliter pro certo et indubitanter ero coactus remanere ad illas partes pecuniarum defectu, sicuti cęsarea catholica vestra maiestas considerare potest. Cuius pedibus me devotissime semper commendatum facio. Datum Posonii, die XX^a Novembris, M. D. XXIII.

Eiusdem sacratissime cęsaree catholice maiestatis vestre
humillimus et devotissimus servus
Antonius Comes¹⁸⁵

*Papíron, tiszázat, autográf aláírással és papírfelzetes vörös gyűrűpecséttel.
AGS, Consejo de Estado, Diversos despachos, legajo 1553, fól. 103–104.*

4–5. Krakkó, 1524. január 6.

Antonio de' Conti császári követ jelentése V. Károly császárhoz /Ferdinánd főherceghez¹⁸⁶

1. Útja Pozsonyból Krakkóba. 2. Megérkezése Krakkóba. 3. Beszélgetése Antonio Rincón francia királyi követtel, Rincón francia szolgálatba állásának története. 4. Rincón egyik feladata a francia törökellenes támogatás felajánlása, 5. másik feladata egy francia–lengyel házasságról tárgyalni. 6. Saját audienciája Bona Sforza lengyel királynénál. 7. Zsigmond lengyel király levélben tudatja, hogy néhány napon belül visszatér Krakkóba. 8. A titkos magyar–török tárgyalások híre; Conti vitája egy lengyel udvari emberrel küldetésének céljáról. 9. A lengyel királyi audiencia előkészítése: Iohannes Dantiscus látogatása; miért nem kapta meg eddig Zsigmond király a számára már megítélt Aranygyapjas rendet. 10. A királyi audiencia. 11. Krzysztof Szydłowiczki lengyel követ hazatérése Krakkóba. 12. Conti munkaebédje Piotr Tomicki lengyel alkancellárnál. 13. Tárgyalása Wawrzyniec Międzyleski kameneci püspökkel. 14. A lengyel király hivatalos válasza, és átadják a feltételeket, amelyekkel Conti a moszkvai nagyfejedelemmel tárgyaljon a békéről. Ezt Tomicki alkancellár is megbeszéli vele; búcsúja a királytól és a királynétól. 15. Hír a moszkvai nagyfejedelem vereségéről a tatárokkal folytatott küzdelmében. – Saját kezű levélrész: Conti beszéde a 1523. december 26-i királyi audiencián és az ott elhangzottak, valamint az 1524. január 3-i lengyel királyi válasz szövege, pontosként beillesztve a követ korábbi előterjesztésébe. 16. Conti beszéde I. Zsigmond lengyel királyhoz az első audiencia alkalmával. 17. A Tomicki alkancellár által a második audiencián elmondott hivatalos lengyel királyi válasz általános része, a törökellenes fellépés. 18. A lengyel–porosz megbékélés kérdése. 19. A Habsburg–orosz közeledés és

¹⁸⁴ Gabriel Salamanca kincstartó.

¹⁸⁵ A záróformula és az aláírás autográf.

¹⁸⁶ A következő jegyzetekben a császárhoz írott (simancasi) példány jele: „K”, a főherceghez írott (bécsi) példányé: „F”. Utóbbi eltérő szövegrészeit az 1–15., 17–23. pontnál dőlt betűvel jelzem. A 16. pont szövegrésze csak a főhercegi példány mellékletében szerepel, e részben a szöveget álló betűvel közlöm.

a lengyel–orosz béke kérdése. 20. A Habsburg–lengyel 1515. évi szövetség megújítása. 21. A mantuai–lengyel házasságkötés terve. 22. Az I. Zsigmond és Tomicki általi magánkihallgatás. 23. A lengyel király által javasolt békefeltételek az orosz nagyfejedelemmel való tárgyaláshoz.

[*Külzeten címzés:*] Sacratissime cesaree catholicę maiestati etc. /*Serenissimo ac potentissimo principi, domino, domino Ferdinando, infanti Hyspaniarum, archiduci Austrie etc., imperialique [locumtenenti gener]ali etc., domino colendissimo/*

Sacratissime ac invictissime cesar, semper auguste etc., domine mi clementissime etc.! /*Serenissime ac potentissime princeps etc., domine mi colendissime etc.!*

[1] Humili, qua me decet, reverentia et post sacratissimas manus meum devotissimum osculum: vestram cesaream catholicam maiestatem /*vestram serenitatem/* cercioratam facio: per meas litteras datas Posonii, die 22 Novembris /*21 Novembris/* vestre cesaree catholice maiestati /*vestre serenitati/* notificasse¹⁸⁷ expeditionem habitam a serenissimo Ungarię/*Hungarie/*rege et qualiter die 23 [1523. XI. 23.] recessurus eram, quod sic feci. Et die quinta preteriti mensis [1523. XII. 5.] cum pessimo itinere et inundatione aquarum applicui Osvenczin,¹⁸⁸ oppidum serenissimi regis Polonię in confinibus ducatus Slesię distans a Gracovia¹⁸⁹ per octo miliaria, ubi pro certo intellexeram serenissimum regem¹⁹⁰ esse Piothkuye/*Piothckuye/*¹⁹¹ propter quadam tumefactionem/*tumefactionem/*,¹⁹² que sibi creverat in digito maiori sinistri pedis cum magno dolore et displicentia regie/*regię/* maiestatis sue, at tamen, quad tumefatio illa consilio medicorum incisa fuerat, quod fuit maxime sublevationis et refrigerii regię maiestatis sue. Ex illo autem loco premisi unum ex meis familiaribus pro suscipiendo hospitio in Gracovia, ne aliter dedi meas litteras serenissime reginę, quoniam magnificus dominus Cristophorus Schildovich/*Scildovich/*,¹⁹³ qui erat orator istius regię maiestatis ad serenissimum Ungarię/*Hungarie/* regem per quandam doctorem Hebreum, quem mecum miserat,¹⁹⁴ cercioratam reddebat reginalem maiestatem suam de meo accessu ad istas partes. Qui una cum meo familiare precessit, ut reginalis sua maiestas posset mihi cum sua familia obviare. Ex quo litteras meas fuisse superfluas visum mihi fuit. Et potius futuras cum mea nota quam aliter.

[2] Die autem septima [1523. XII. 7.] intravi Gracoviam. Et die sequenti, quę fuit dies Beatissime/*Beatissime/* Virginis [1523. XII. 8.], misi secretarium meum ad

¹⁸⁷ Az előző, 3. sz. levél dátuma valójában november 20.

¹⁸⁸ Oświęcim (Auschwitz), város a Lengyel Királyságban.

¹⁸⁹ Krakó (Kraków, Lengyelország) neve a szövegben következetesen G-vel szerepel.

¹⁹⁰ I. (Óreg) Zsigmond lengyel király.

¹⁹¹ Piotrków, Lengyel Királyság (Petríkau, Petricovia; ma Piotrków Trybunalski, Lengyelország).

¹⁹² Conti értesülésével ellentétben a király elsősorban nem egészségügyi okokból, hanem az 1523. okt. 24–dec. 17. között itt üléselő szejm miatt tartózkodhatott Piotrkówban. *Vol. const.* I/1. 386.

¹⁹³ Krzysztof Szydłowiecki lengyel kancellár.

¹⁹⁴ Nyilván ugyanaz a Doktorek néven emlegetett zsidó küldönc lehet, aki 1523. okt. 23-án a bécsújhelyi konferenciára késve meghozta Szydłowiecki számára a lengyel király megbízólevelét, illetve a porosz kérdésben adott kiegészítő instrukcióját. *Szydłowiecki napló*, 45., 146., ZOMBORI, 2004, 278.

magistrum domus reginalis sue maiestatis¹⁹⁵ pro impetranda mihi audientia. Quam mihi sua maiestas reginalis constituit pro alia die iuxta desiderium meum. Et incontinenti misit ad me secretarium suum,¹⁹⁶ qui me nomine maiestatis sue reginalis accomodatis verbis suscepit et congratulatus de mea incolumitate et felici adventu dixit maiestatem suam egre tulisse per meas litteras non fuisse cercioratam de meo introitu, ut iuxta consuetudinem mihi obviare cum sua familia potuisset. Ego autem opportunis verbis egi reginali maiestati sue humillimas gratias dixique valde mirari reginalem suam maiestatem non habuisse mei adventus notitiam, cum per litteras et quondam doctorem Hebreum magnifici domini Cristophori Schildovich/*Scildouich*/, qui nomine regio agebat apud serenissimum regem Hungarię, de meo accessu fuisset cerciorata reginalis maiestas sua, quam ego notam fecissem, si Hebreum illum et litteras illas magnifici domini preminati Cristophori iudicassem non fuisse sufficientem testimonium ipsius mei adventus. Sed quod¹⁹⁷ propter hoc nullum erat successum malum. Tunc ille procul dubio dixit: „ab utraque parte fuit neglecum offitium”, et recessit.

[3] [1523. XII. 8.] Et post illius recessum venit ad me ex familia regis quidam No.,¹⁹⁸ qui providet oratori Gallorum¹⁹⁹ de omnibus ei ad victum necessariis, et dixit: „Magnifice domine, magnificus dominus orator regis Francię, bonus amicus et frater magnificencie/*magnificentie*/ vestre congratulaur summpere de incolumitate magnificencie/*magnificentie*/ vestre et de felici suo adventu ad istas partes cupitque valde magnificentiam vestram convenire vel in ecclesia, vel ubi magnificentie vestre comode videbitur/*videtur*/.” De qua salutatione valde miratus dixi: „Mi domine, quid” nomen est illius magnifici oratoris?” At ille: „Magnificus dominus Antonius Rinconus.” Dixi tunc: „Magnificencie/*magnificentie*/ sue nomine meo²⁰⁰ dicetis gratias de visitatione et salutatione. Et quod mihi gratissimum est intelligere dominationem suam se ad istas partes cum honore incolumem et felicem se habere. Et quod mihi erit valde charum, ut insimul conveniamus ista nostra auctoritate deposita.” Postmodum cupiens intelligere causam sui adventus ad istas partes, visum mihi fuit²⁰¹ ad propositum illum invitatum habere mecum ad cęnam, qui venit sub protestu, quod gradum oratorium domi dimiserat (habet secum servitores duos). Et post aliquos inter nos habitos sermones habui ipsum interrogatum, qualiter accesserat ad servitium regis illius et si ab eo erat bene tractatus. Qui mihi respondit: „Postquam recessi a servitio serenissimi principis Ferdinandi, contuli me Venetiis, ubi aderant nonnulli oratores Galli, qui mihi maximos exhibuerunt honores ac fecerunt maximas oblationes mihi persuadendo, ut ad serenissimum eorum regem mihi transferre vellem, qui pro certo me gratiose

¹⁹⁵ Bona Sforza (1494–1554) lengyel királyné; udvarmesterét egyelőre nem tudtam azonosítani.

¹⁹⁶ A királynéi titkár személye nem azonosítható.

¹⁹⁷ Az „F” példányban a sor fölél egykezőleg beszúrva.

¹⁹⁸ A szó keresztnév, a *nomine*, illetve esetleg a *nobilis* szó rövidítése egyaránt lehet.

¹⁹⁹ Antonio Rincón (†1541), a francia király követe. RILL, 1993, 13–19.

²⁰⁰ Az „F” példányban a sor fölél egykezőleg beszúrva.

²⁰¹ Az „F” példányban a sor fölél egykezőleg beszúrva.

susciperet et bene tractaret. Unde persuasionibus illorum motus accessi regiam illam maiestatem, *que/que/* me benigne suscepit ad sua servitia in statu nobilium suorum cum provisione quingentorum scutorum in anno et²⁰² *que/que/* post nonnullas/*non nullos/* dies me oratorem suum destinavit ad istum serenissimum regem pro aliquibus negotiis maxime importantię.”

[4] Negotia autem, ut percepi, duo sunt: primum, quomodo dictum erat, serenissimum suum regem nolle favere isti expeditioni contra Turchas, quod ipse illius maiestatis nomine fecerat istam oblationem ad istum serenissimum regem tamquam ad illum regem antiquiorem, prudentiorem et sapientiorem omnium aliorum regum, ut pote quod in omnem adventum, quod alii reges et principes Christiani velint dare principium tali expeditioni ac subsidium Ungarię/*Hungarię/* regis cum pecuniis. Quod ipse vult dare tertiam partem pecuniarum, magis quam alii dabunt. Et quomodo quoniam talia dixit, aderant duo nobiles²⁰³ Poloni ex aula regia, nolui ipsum sine responso dimittere dixique: „Si rex vester, sicuti habet bona verba, haberet bonos effectus et sine fraude, optimum esset, „Sed quomodocunque sit, scietis hoc, quod si habebit satis pecuniarum pro se suoque regno tuendo, erit bonum pro eo, iam ipsarum defectu posuit manus ad thesauros ecclesię et est oppressus in ipso regno a tribus potentissimis exercitibus, in uno quorum cęsaris in persona propria est */in propria est persona/*, in alio dux de Borbon²⁰⁴ cum gentibus cęsaree sue catholice maiestatis */cęsaree catholice maiestatis sue^{205/}*, qui a rege vestro pro servitio maiestatis sue²⁰⁶ cęsaree defecit. In tertio autem sunt gentes serenissimi regis Anglię,²⁰⁷ optimi fratris et amici cęsaree sue maiestatis */cęsaree catholice maiestatis sue^{208/}*.” Tunc ipse: „Ubi habet cęsar pecunias pro manutenendis illis exercitibus?” „Unum – dixi – solvit vestra Hyspania, alium pinguis Flandria, tertium rex Anglię. Et quartum (de quo adhuc non fecimus aliquam mentionem) Italia.” At ille: „Si erit creatus pontifex Gallus, quam partem habebit cęsar in Italia?” Tunc ego dato, quod crearetur pontifex Gallus, quod est impossibile: Cęsar habet regnum Neapolis, habet ducatum Mediolani, habet Venetos et omnes alios principes et communitates Italię, sed primum novum, quod habebimus (nec vobis displiceat): habebimus esse creatum pontificem imperialem et devotum cęsaree maiestat.” „Et sic factum est.” Quomodo die sequenti, *que* fuit nona [1523. XII. 9.], venit novum cardinalem de Medicis electum et creatum in pontificem ac publicatum nomine Clementem,²⁰⁹ de quo novo non fuit letitia mea tanta et gaudium, quanta/*quanto/* fuit tristitia et multorum dolor. Deus igitur omnipotens semper laudetur!

²⁰² A „K” példányban a szó egykezűleg a sor fölött besúrva. Az „F” példányból hiányzik.

²⁰³ A szó *no.* alakban rövidítve, de ehelyütt a feloldás egyértelmű.

²⁰⁴ III. Károly (Charles), Bourbon hercege.

²⁰⁵ Az „F” példányban a sor fölét egykezűleg besúrva.

²⁰⁶ Az „F” példányban a sor fölét egykezűleg besúrva.

²⁰⁷ VIII. Henrik angol király (1509–1547). WILBERG, 1906, 212.

²⁰⁸ Az „F” példányban a sor fölét egykezűleg besúrva.

²⁰⁹ VII. Kelemen pápát (Guilio de’ Medici) 1523. nov. 19-én választották és 26-án koronázták meg. MONDIN, 2001, 412.

[5] Aliud negotium est causa matrimonialis, et ut percepi, tractabatur, quod serenissimus rex iste daret primogenitam suam, cuius nomen est Isabella, ex ista serenissima regina,²¹⁰ secundo filio Gallorum regi,²¹¹ qui secundus filius intitulatus est a patre dux Mediolani, qua autem de causa tale matrimonium tractat et desiderat rex ille, sapientissima cęsarea vestra maiestas /*serenitas vestra*/ considerare potest. Habui enim interrogatum prenomiatum oratorem, si erat multum tempus, quod ipse hic esset. Qui mihi respondit se huc applicuisse de mense Augusti proximo preteriti. Interrogatus, si habuerat vel brevi sperabat habere resolutionem suorum tractatum. Dixit: „Adhuc nullum habeo responsum.” Interrogatus, quę nam esset causa tante tardationis. Dixit: „Uti intelligo, rex iste dubitat displicere cęsaree maiestati et etiam sunt isti Poloni in omnibus suis negotiationibus ita longi, quod nihil supra. Cui ego: „Credo ipsos istud astute fecisse et facere, volentes videre prius finem initi belli inter cęsaream et regem vestrum. Et si hoc videre expectant, iudico vos sine aliqua conclusione hinc recessurum.” At ille: „Quod ego potero, functus sum officio meo cum omni diligentia, quod mihi satis est. Hoc mihi met ipse constitui.” Iniungendo dixit: „Postquam recessi a servitiis illius serenissime domus Austrie, nullam accipere amplius passionem et displicentiam de rebus principum quomodocunque et qualitercunque succedant.” Hęc fuit summa verborum habitorum inter illum oratorem et me, que/que/ mihi visum est quam plurimus respectibus cęsaree maiestati vestre /*ęsaree maiestati sue serenitatie vestre*/ notificare.

[6] Deveniam modo ad meam negotiationem. Iuxta mihi ordinem datum die nona [1523. XII. 9.] reginalis sua maiestas²¹² pro me misit duos/*duo*(!)/ nobiles Polonos ex aula reginalis maiestatis sue, cui satis salutationibus et presentatis litteris credentialibus exposui mihi iniuncta. Quę gratiose mi suscepit oreque proprio egit gratias cęsaree maiestati vestre/*sue*/ ac serenissimo principi /*serenitatie vestre*/ habuitque me cum omni instantia interrogatum de bono et fęlici statu cęsaree maiestatis vestre/*sue*/ serenitatisque sue/*vestre*/, cui satisfeci. Deinde dixit reginalis sua maiestas: „Ego vos quam Italum libere alloquar: isti Poloni valde suspicantur et nesciunt considerare ad quem finem et effectum sacratissimus cęsar vester serenissimusque princeps mittant vos isto tempore ad illum principem Moskovitarum²¹³ et qua de causa cęsarea sua maiestas suaque serenitas volunt illius amicitiam habere.” Tunc ego: „Serenissima regina, non latebit maiestatem vestram, quod cęsarea sua catholica²¹⁴ maiestas suaque serenitas requisiti ab oratore illius serenissimi principis, qui usque ad Hyspaniam, ad cęsaream suam maiestatem fuit; me ad illum mittunt, eo magis considerantes illum principem fuisse optimum amicum divi cęsaris Maximiliani preęclarissimę memorię, ipsorum avum

²¹⁰ Jagelló Izabella (1519–1559), I. Zsigmond lengyel király és második felesége, Bona Sforza elsőszülött gyermeke, utóbb Szapolyai I. János király felesége.

²¹¹ Henrik herceg, utóbb II. Henrik francia király (1547–1559). WILBERG, 1906, 214.

²¹² Mindkét példányban a *reginalis–maiestas* szavak egyidejűleg a sor fölött besúrvva.

²¹³ III. Vaszilij moszkvai nagyfejedelem.

²¹⁴ Az „F” példányban a *catholica* szó kimaradt.

colendissimum. Et presertim²¹⁵ me mittunt pro beneficio/*beneficio*/ totius Christianitatis bonoque serenissimi regis Hungarię ac comodo serenissimi regis, regię vestre maiestatis coniugis, ut, si possibile sit, auctoritatibus cęsaree sue catholice²¹⁶ maiestatis ac sue serenitatis intervenientibus tractetur et fiet pax inter regiam suam maiestatem illumque serenissimum principem, ut maiestas sua tali inita pace possit animo quietiori potentioribusque viribus serenissimo regi Hungarię²¹⁷ auxiliari.” Tunc reginalis maiestas sua dixit: „Susplicantur et dicant alii, quid volunt. Ego nullum habeo dubium de cęsarę nec de principe Ferdinando /*de cęsarea catholica maiestate sua serenitateque sua*²¹⁸/, quomodo in omni tempore cognoverunt, postquam fuit inita amicitia et confederatio inter divum cęsarem Maximilianum alte męmorie et regiam istam maiestatem, quod maiestas ista regia semper fuit obsequiosa cęsaree illi maiestati, et precipue in tractatu illarum nuptiarum in conventu illo Vienensi.²¹⁹ Et post mortem maiestatis sue cęsaree, dive memorię fuit maiestas illa semper offitiosa sacratissimo imperatori Carolo. Et presertim in ellectione maiestatis sue cęsaree ad Romanum Imperium.²²⁰ Quia, ut notorum est, ex commissione maiestatis sue fuit datum votum regis Boęmie/*Bohemię*/ in favorem cęsaree sue maiestatis. Ex quo nunquam iudicabo nec credam maiestatem suam cęsaream /*ęsaream*²²¹ *maiestatem suam*/ suamque serenitatem contra nos aliquid mali moliri, sed vos dicetis mihi, an sitis reversurus per istam viam post executionem commissionum vestrarum, vel aliud facietis iter.” Cui ego: „Reginalis vestra maiestas pro certo tenet, quod si aliquid in mundo sunt grati principes, ipsi sunt sacratissimus cęsar serenissimusque princeps. Quod vero ad iter meum, spero Deo favente istudmet facere, si vixero.” Tunc maiestas sua reginalis: „Scietis, quod stetimus et adhuc stamus in aliqua suspitione de illo magistro Prussię/*Prussie*/.²²² Qui, uti fertur, est capitaneus regis Datię et habet multas gentes. Et cum ab eo fuerimus alias decepti, dubitamus quamvis inducię sint inter nos, ut more suo solito nos non decipiat.” Cui ego: „Reginalis vestra maiestas non credat, quod in partibus Germanię, Italię et Hyspaniarum auctoritas cęsarıs ita pro nihilo existimetur. Ex quo volo inferre, quod indutie/*inducię*/ facte inter serenissimam regiam istam maiestatem ac reverendissimum et illustrissimum magnum magistrum Prussię fuerunt inite auctoritate cęsaree sue maiestatis mediante, unde ipse non esset ausus talem conventionem respectu cęsaree sue maiestatis infringere. Et quod ita erit, finis acta probabit.” Tunc reginalis sua maiestas: „Deus ita faxit, ut sanguis Christianus amplius non effundatur.” (Et infra octo dies post [1523. XII. 15. kőrül] venerunt nova, qualiter exercitus serenissimi regis Datię defectu pecuniarum erat ad

²¹⁵ Az „F” példányban a *presertim* szó kimaradt.

²¹⁶ Az „F” példányban a *catholice* szó kimaradt.

²¹⁷ A „K” példányban a *serenissimo–Hungarię* szavak a kihúzott *possit* helyére a bal margón egykezűleg beszúrva. Az „F” példányban ugyanezen a módon a jobb margón javítva.

²¹⁸ Az „F” példányban a sor fölő egykezűleg beszúrva.

²¹⁹ Az 1515. évi bécsi királytalálkozó.

²²⁰ I. Zsigmond politikájára a császárválasztás idején lásd POCIECHA, 1949, 160–164., E. KOVÁCS, 1991, 64., 68–69., ZOMBORI, 2004, 243.

²²¹ Az „F” példányban a sor fölő egykezűleg beszúrva.

²²² Albert brandenburgi őrgróf, német lovagrendi nagymester.

nihilum redatus). Et post hac consului maiestatem suam utrum serenissimum regem deberem/*haberem*/ accedere vel suam regiam maiestatem istuc morari. Quę mihi respondit: „Dubia sum de adventu maiestatis sue regię, sed potius iudico illam brevi venturam, quam non. Nihilominus expecto unum meum camerarium, a quo veritatem sciam, et vobis significabo.” Et veniens/*deveniens*/ domum decrevi dare litteras meas regię sue maiestati, in quibus supplicabam regię sue maiestati, ut dignaretur mihi notificare, utrum ad ipsum equitare deberem, vel istuc ipsam expectare.

[7] Die autem XVI [1523. XII. 16.] venit ad me quidam nomine Severinus, nepos cuiusdam ditissimi mercatoris dicti Bonar,²²³ qui introituum regię maiestatis erat receptor, et obierat XIII [1523. XII. 14].²²⁴ Et legit mihi aliquas litteras regię maiestatis directivas illi quondam Bonar, patruo suo, tenoris infrascripti: „Intelleximus per famam quendam oratorem çesaree maiestatis ad nos venire. Ex quo tibi committimus, ut ipsum interteneas nec permittas illum ad nos venire, sibi significans nos ista edomada hinc recessuros versus Graccoviam.” Et lectis litteris dicit/*dixit*/: „Magnifice domine, dominus Bonar obiit, inde nolui pretermittere officium/*offitium*/ meum magnificentię/*magnificencię*/ vestre significando mentem regiam.” Cui ego respondi illam exequar.

[8] Et in istis diebus [1523. XII. 16. *körül*] venit ad me quidam fidedignus, qui mihi asseruit secreto Hungaros tractare inducias cum Turchis. Item venit alius, qui dixit, quod propositio per me facta nomine çesareo serenissimo regi Hungarię hic habebatur. Et iudicans ego ipsum me tentare dixi: „Facietis mihi rem gratam, si illa mihi exponetis.” Qui respondit: „Ut vobis morem geram, dicam sententiam illius spectantem isti serenissimo regi. Vos proposuistis fuisse oratorem principis Mosckovię/*Mosckovie*/ ad çesaream maiestatem /*ad çesaream suam maiestatem*/ usque ad Hyspaniam, qui instatam maiestatem suam çesaream habuit, ut vellet mittere oratorem suum ad principem suum, qui secum tractaret de innovanda amicitia –” Tunc ego dixi: „De ineunda amicitia!” At ille: „Hic ita habetur. Bene dixi, sequimini: inter çesaream suam maiestatem, serenissimum/*serenissimumque*/ principem Ferdinandum et illum ducem, sicuti ille habebat cum çesare Maximiliano dive/*dive*/ memorię. Item, quod²²⁵ vos volebatis auctoritatibus çesaree maiestatis et serenissimi principis tractare perpetuam pacem inter serenissimum nostrum regem et illum ducem iuxta voluntatem ipsius regis ac vobis iniunctam. Tertium, quod si maiestati sue non videbatur aliquibus suis respectibus illam pacem, quod volebatis auctoritatibus ut supra²²⁶ firmiorem maiestatem suam

²²³ Jan (Hans) Boner (†1523), krakkói kereskedő és bankár, krakkói várnagy (burgrabia, 1514–1515), wieliczka-i sókamrás (żupnik, 1515–1523), krakkói királyi udvarbíró (wielkorządza krakowski vagy magnus procurator, azaz kis-lengyelországi királyi birtokok jövedelemkezelője, 1522–1523), illetve unokaöccse, Seweryn Boner (1486–†1549), a sókamrási és jövedelemkezelői tisztségekben utódja, illetve żarnówi (1532–1535), bieczi (1535–1547), majd újszandeci királyi várnagy (1547–1549), az elszászi eredetű krakkói Boner család tagjai. POĆIECHA, 1949, 7., 34–36., 93., 422.; a család származásáról és kapcsolatairól: KAUSLER, 1974; továbbá lásd még BUDKA, 1936 (Jan Boner), POĆIECHA, 1936 (Seweryn Boner).

²²⁴ A szakirodalomban a halála napja egyöntetűen dec. 15.: BUDKA, 1936, 298., POĆIECHA, 1949, 35.

²²⁵ Mindkét példányban az *Item quod* szavak egykezűleg a sor fölött besúrvá.

²²⁶ Az „F” példányban az *ut supra* szavak egykezűleg a sor fölött besúrvá.

reddere ad illas quinquennales inducias et ista est sententia” – dixit. Cui ego: „Quamvis in aliquo differat, idem est et illud proponem serenissimo regi vestro.” Qui istam civitatem intravit die 23 preteriti mensis [1523. XII. 23.].

[9] Et die 24 [1523. XII. 24.] misit ad me sua regia maiestas dominum Ioannem Dantiscum,²²⁷ qui nomine maiestatis sue fuit mecum congratulatus de meo incolumi adventu ad istas partes, addens me quam libentissime regiam maiestatem suam videre. Insuper, quod postquam obierat ille Bonar, qui habebat in commisionibus a regia sua maiestate facere expensas omnibus oratoribus cęsareis, intellexissetque maiestas sua me mihimet ipsi expensas fecisse, quod pro maiori mea comoditate erat contenta maiestas sua, quod mihimet ipsi expensas facerem usque ad meum hinc recessum, in quo mihi erat regia maiestas sua recompensatura, ut mos et consuetudo regię sue maiestatis non abuteretur. Preterea, quod maiestas sua erat adhuc gravata illius eęgitudinis et taliter quod non poterat stare, unde non egre ferrem, si audientia mea aliquantulum tardaretur. Ego autem cum omni reverentia opportunis verbis egi gratias maiestati sue regię de visitatione ac salutatione dixique,²²⁸ quod²²⁹ circa expensas non esse alia satisfactione opus, quam maiestatis vestre/sue/ cęsaree gratia habebam pecunias. Tunc dominus Dantiscus replicavit: „Opere pretium est parere voluntati regię.” At ego: „Ubi mihi facultas dabitur, non ero nisi obediens maiestati sue.” Item, quod ad audientiam non esset mihi grave expectare pro comodo maiestatis sue. Et quantum maiestatis sue lubuisset ipsumque dominum Dantiscum habui rogatum mecum in prandio, in quo habentes diversa colloquia, inter alia dixit, quod cum esset in Hyspania, in oppido Vallisoleti²³⁰ in solemnitate purificationis Beatissime Virginis [1523. II. 2.], fuit sibi data candella ad missam cęsaree maiestatis vestre/sue/ cum armis serenissimi sui regis, circum quibus erat pictura ordinis Vellis aurei, unde postmodum dixit magnifico domino supremo cancellario,²³¹ quod cum tali pictura fuit sibi facta iniuria, cum serenissimus rex suus talem non habere/haberet/ ordinem, quamvis sibi Barchinone/ Barchinone/²³² promissum fuerat.²³³ Cui magnificus dominus cancellarius respondit: „Ego credo, quod cęsarea maiestas vos in absolutione vestra circha hoc alloquetur.” Et sic fecit maiestas vestra/sua/ cęsarea dicens: „Dicetis serenissimo vestro regi,

²²⁷ Johannes Dantiscus (Jan Dantyszek, 1485–1548) lengyel királyi titkár (1507–), humanista költő és diplomata, később kulmi (1530–1538), majd erlandi püspök (1538–1548). POCIECHA, 1938, HC III. 182., 327.

²²⁸ A „K” példányban a *-que* tapadószócska egykezűleg a sor fölött beszúrva.

²²⁹ A szó az „F” példányból hiányzik.

²³⁰ Valladolid, város és királyi székhely Kasztília északi részén (ma Valladolid, Spanyolország). – Dantiscus angliai diplomáciai útját folytatva 1522. dec. 18-án érkezett V. Károly valladolidi udvarába, ahol leginkább Bona királyné nápolyi öröksége (bari hercegség) ügyében tárgyalt. Valladolidból az 1523. febr. 28-i császári oklevél kibocsátása után márc. 21-én elindulva Santiago de Compostellán át A Coruñában szállt hajóra. POCIECHA, 1938, 426., POCIECHA, 1949, 221–228.

²³¹ Mercurino Arborio di Gattinara (1465 körül–1530) császári főcancellár (1518–1530). BRUNELLI, 1999, 637–638.

²³² Barcelona, Aragón Királyság (ma Barcelona, Spanyolország).

²³³ Pedig I. Zsigmondot a rend 1519. évi barcelonai káptalanján már a tagok közé választották: *Haus Österreich*, 2007, 166., 161. sz.

consanguineo et fratri nostro charissimo, quod nos pro certo tenebamur/*tenebamus*/ iam habuisse et habere talem nostrum ordinem, quem postquam a vobis intelleximus non habere, per nostras litteras mandavimus domino de Ostrath,²³⁴ qui est antiquior in ordine illo, et tale sibi attinet officium/*offitium*/, ut illum maiestati sue mittat. Et quod ipse repplicans dixit:²³⁵ „Dummodo sic sit, sacratissime cęsar”. Et²³⁶ quod maiestas vestra/*sua*/ cęsarea Germano ydiomate respondit: „Non dubites, quomodo ita erit exequutum, ut tibi dixi.” – „Ego autem” – dixit idem dominus Dantiscus – „omnia illa verba retuli maiestati, domini mei, que pergratissima maiestati sue fuerunt, ideo adhuc talem non vidimus ordinem.” Cui ego: „Mi domine Dantisce, non est culpa ista cęsarıs, scripsit maiestas sua cęsarea et mandavit, etiam credit, quod ita exequutum sit.” At ille: „Taliter ordinem libenter haberet serenissimus rex meus” – dixit – „quoniam sibi²³⁷ promissum fuit et quoniam summopere observat et diligit cęsarem, sed rursus non est ita cupidus, sicuti fortasse alii iudicant.” Cui ego: „Mi domine Dantisce, non ita egre feratis, quoniam si cęsar promisit, observabit, quia maiestatis sue est observare promissa et si²³⁸ vultis, scribam circha hoc maiestatis sue cęsaree.” Qui respondit: „Erit mihi gratissimum.”

[10] Die autem 26. [1523. XII. 26.] serenissimus rex pro me misit magnificum dominum Stanislaum capitaneum Stanalitie/*Staniliie*/²³⁹ et alium consiliarium, canonicum Graccoviensem,²⁴⁰ ad cuius presentiam deductus post factas salutationes dedi maiestati sue credentiales cęsaree vestre/*sue*/ maiestatis serenissimique principis Ferdinandi /*serenitatisque vestre*/. Tunc maiestas sua regia me fecit sedere et commisit, ut littere legerentur. Quibus lectis non orando, sed simpliciter narrando exposui²⁴¹ desiderium cęsaree vestre maiestatis ineundam pacem et concordiam inter principes Christianos pro suscipienda expeditione contra Turchas et presertim pro defensione immo recuperatione perditarum rerum regni Hungarię etc. Et quod nolebam latere maiestatem suam cęsaream vestram maiestatem a beatissimo pontifice pię memorię requisita, uti tantum decebat imperatorem ad exemplum omnium aliorum Christianorum principum condescendisse pro bono Christianitatis etc. ut cum rege Gallorum ad triennium inducię fierent insuperque cęsaream vestram maiestatem hortatam fuisse serenissimum regem Anglię ad huiuscemodi inducias etc. Et quod

²³⁴ Antoine (I.) de Lalaing (1480–1540), Seigneur de Montigny, Hoogstraeten grófja (1518–1540), 1522–1540 között Holland és Zeeland helytartója, 1516-tól az Aranygyapjas Rend tagja. *Haus Österreich*, 2007, 165., 135. sz., WAUTERS, 1890–1891, FRANCQUEN, 1826, s. v. Lalaing, 10.

²³⁵ A „K” példányban a szó egykezűleg a sor fölött besúrvva. Az „F” példányból hiányzik.

²³⁶ Mindkét példányban a szó egykezűleg a sor fölött besúrvva.

²³⁷ Mindkét példányban előtte kihúzza: *si*.

²³⁸ A „K” példányban a szó a sor fölött egykezűleg besúrvva.

²³⁹ Stanisław Tomicki, kaliszi sztarosza (capitaneus, 1528), Piotr Tomicki alkancellár testvére. *POCIECHA*, 1949, 16., 468.

²⁴⁰ Stanisław Tarło (1480 körül–1544), lengyel királyi titkár (–1537), krakkói és plocki kanonok (1506–), lublini főesperes (1515–1537), majd przemysli püspök (1537–1544). *POCIECHA*, 1949, 10–11., HC III. 279.

²⁴¹ Innentől a szöveg a bekezdés utolsó részéig az „F” példányból hiányzik, annak a saját kezű mellékletében, a 16. pontban viszont ugyanez a tárgyú szöveg némileg hosszabb változatban szerepel.

maiestas vestra cęsarea in illo iniusto bello Gallico tecta cupiens dare²⁴² antedictę expeditioni et favorem et auxilium serenissimo regi Hungarię, sororio ac fratri suo charissimo maiestatisque sue nepoti; per me valde instatam ennixeque rogatam cęsarea vestra maiestas serenissimusque princeps Ferdinandus maiestatem suam habere voluerunt, ut ad honorem Dei, ad exemplum aliorum principum, ut etate provecior, pro beneficio etc. vellet condescendere et se inclinare ad ineundam concordiam cum reverendissimo et illustrissimo magno magistro Prussię et pacem perpetuam cum serenissimo Mosckovitarum principe, ut securius et facilius posset auxiliari illi serenissimo suo nepoti, qui, uti notorium erat, in evidenti et maximo periculo laborabat, in quo etc. – ista fuit sententia, sed multo plura fuerant verba / *exposui, sicuti per introclusum exemplum videbit serenitas vestra*/.²⁴³ Deinde remotis arbitris dedi litteras serenissimi regis Hungarię maiestati sue²⁴⁴ dixique salutationes etc. ac postmodum exposui mihi iniuncta iuxta introclusum exemplum. /*mih i iniuncta, sicuti in dicto exemplo*/.²⁴⁵ Responsum fuit generale, videlicet circha gratias et congratulationes, quod mihi dedit reverendissimus dominus Poznaniensis episcopus, vicecancellarius,²⁴⁶ iniungens, quod maiestas regia erat mihi super singulis brevi datura responsum.

[11] Die 29 [1523. XII. 29.] intravit magnificus dominus Cristophorus Scildovich, qui fuerat orator istius maiestatis ad serenissimum regem Hungarię/*Ungarię*/, cui inter alios ivit obviam orator regis Gallorum, qui non obviaverat regię maiestati in suo introitu.

[12] Die 30 [1523. XII. 30.] habuit me invitatum ad prandium dominus prenomatus vicecancellarius, qui vero est vir boni ingenii et doctrine et antequam pranderemus, soli in sua camera reasumpsit/*reassumpsit*/ mihi sententiam/*sententia(!)*/ totius propositionis meę, excepto, quod ipse etiam dixit de innovanda, non sicuti ego proposueram, de ineunda amicitia etc., quod astute fecit. Insuper habuit me /*me habuit*/ interrogatum, an cęsarea vestra/*sua*/ maiestas vel serenissimus princeps/*serenitas vestra*/ dedissent mihi conditiones pacis tractande inter serenissimum regem et illum principem Mosckorum. Cui dixi, quod nullam habui commissionem aliam, nisi tractare pacem illam auctoritatibus cęsaree maiestatis vestre ac serenissimi principis /*ęsaree sue maiestatis serenitatisque vestre*/ iuxta voluntatem regię/*regię*/ illius maiestatis. Tunc habuit me interrogatum, an essem reversurus per istam viam. Cuius interrogationis plene suspitionis respondi: sicuti responderam serenissime regię per antea. At ille: „Serenissimus rex dabit vobis informationem circha illam pacem promovendam nomine cęsarıs et serenissimi principis /*ęsaree maiestatis et serenitatis vestre*.” Cui ego „Iuxta illam tractabo!” – dixi. Tunc ille „Si sciretis, domine orator, quis rumor est in populo!” „De quo?” – dixi. Respondit: „Isti valde mirantur et

²⁴² Utána a „K” példányban egy rövidített szó betűje: *p*. Helyzete a szövegben indokolatlan.

²⁴³ Lásd az „F” példányhoz tartozó saját kezű mellékletben, a levél végén a 16. pontot!

²⁴⁴ II. Lajos levelének teljes szövegét Szydłowiecki lejegyezte naplójában: *Szydłowiecki napló*, 84–85., 186–187.

²⁴⁵ Lásd az „F” példányhoz tartozó saját kezű mellékletben, a levél végi 16. pont végén!

²⁴⁶ Piotr Tomicki (1464–1535) alkancellár, 1520 júniusától poznańi, 1523. dec. 9-től már krakkói püspök. HC III. 180., 279.

dicunt: ad quid cęsar serenissimusque princeps /*ęsarea sua maiestas serenitasque sua*/, affines et confederati cum serenissimo nostro rege mittunt oratorem suum ad inimicum regis nostri?" Cui ego illud dedi etiam responsum, quod dederam serenissime reginę. Ille autem dixit: „Serenissimus rex est optime mentis et dispositionis erga cęsarem et serenissimum principem Ferdinandum /*ęsaream suam maiestatem serenitatemque suam*/, et ita iudicat, immo pro certo tenet maiestas sua regia cęsaream suam maiestatem suamque serenitatem tales esse erga maiestatem suam regiam. Et etiam maiestas sua regia confissa in bonitate et integritate dominationis vestre, confidenter utetur opera sua." Cui ego: „Reverendissime domine, non est de cęsare nec de principe /*de ęsarea maiestate sua serenitateque sua*/ nec de me aliquo dubitandum." Tunc ille: „Est /*est enim*/ optima intelligentia et perfectus amor inter cęsarem et serenissimum principem /*inter ęsaream suam maiestatem suamque serenitatem*/." Cui ego: „In fratribus talem nunquam fuisse amorem, benevolentiam et observantiam credo." Quo demisso sermone devenimus ad novitates, cui post multa, declaravi potentiam et optimam fortunam cęsaree catholice vestre maiestatis /*ęsaree catholice sue maiestatis serenitatisque vestre*/, unde ille bonus Gallorum rex erat brevi coactus se submittere cęsaree vestre maiestati /*ęsaree catholice sue maiestati*/ vel regnum deserere. Qui respondit: „Vero nescio, quid ille rex machinetur vel sibi persuadeat solus contra tantum principem." In quo stantes/*stante*/ discursu fuimus vocati ad prandium, quo habito voluit reverendissima dominatio sua maioris honoris causa me invito descendere scalas, quam habui rogatam, ut vellet apud serenissimum regem expeditionem meam sollicitare.

[13] Et die sequenti, que fuit ultima preteriti mensis [1523. XII. 31.], venit ad me reverendissimus dominus episcopus Camenacensis/*Camanacensis*,²⁴⁷ ut me visitaret, sed potius ut me vexatum haberet. Qui inter alia dixit: „Serenissimus rex meus, postquam inivit phedus et amicitiam cum sacratissimo cęsare Maximiliano dive memorię, fuit semper obsequiosus et bonus amicus illius serenissime domus Austrię, maiestate namque sua fuit sola causa illius conventus Vienensis, in quo tractate fuerunt nuptię, uti publicum est, fuit etiam causa optima, quod sacratissimus Carolus fuisset electus ad Romanum Imperium." Tunc ego: „Quid inde, pater?" At ille: „Serenissimus rex Hungarię miserat anno preterito oratores suos ad serenissimum regem meum, miserat et suos dux Moldavię/*Moldavię*/, qui cum omni instantia petierunt, ut vellet maiestas sua²⁴⁸ annuere et contentare, quod ipsi intrarent Mosckoviam pro tractanda pace inter regiam suam maiestatem illumque principem, quod maiestas sua facere recusavit. Modo vero venit magnificencia vestra tali etiam se causa, et regia sua maiestas, ut morem gerat sacratissimo imperatori serenissimoque principi, dabit vobis additum et introitum ad illas partes cum omni honore et comoditate. Sed det Deus, quod talis profecio/*profetio*/ sit pro bono!" Cui ego: „Reverende pater, ista vestra verba credo, immo certus sum non provenire ex capite aut ore regio, sed ex vobis, ideo vobis respondeo. Cęsarea catholica maiestas

²⁴⁷ Wawrzyniec Międzyleski (1480 elött–1529), királyi titkár és vilnói prépost (1509–1521), lengyel királyi diplomata, kameneci püspök (1521–1529). ПОЧЕХА, 1949, 100–106., HC III. 148., BACZKOWSKI, 1976.

²⁴⁸ A „K” példányban egyidejűleg javítva *suas* alakról.

serenissimusque princeps /*çesarea catholica sua maiestas serenitasque sua*/ requisiti/*requisite*/ mittunt me ad illum principem Mosckovitarum pro communi bono Christianitatis beneficioque serenissimi Hungarię regis ac comodo istius vestre regię maiestatis /*regie vestre maiestatis*/, ut auctoritatibus çesaree sue maiestatis sueque serenitatis mediantibus integram et perpetuam pacem tractem inter serenissimum vestrum regem illumque principem, sicuti regię/*regie*/ illi maiestati publice alia die exposui, quam credo bonitate sua nihil aliud credere aut sentire, sed aliqui vestrum, qui estis de nobis pleni suspitione, me longe suspectum redditis de vobismet ipsis. Causa namque ista est: vel vobis habetis aliquam occasionem de nobis conquerendi vel suspicandi, vel non; si aliquam habetis, clare et aperte loquimini, si autem nullam habetis, me suspectum redditis, quia vos cum tali inlegitima suspitione faciatis me credere vos esse culpabiles et in aliquo errore nobiscum.” Tunc ipse: „Non egre ferat magnificencia vestra verba mea, sed illam in optimam partem accipiat et ex capite meo et non alieno illa prolata fuisse credat, pro certoque teneat nihil aliud me sentire de suis principibus, quam omne bonum.” Cui ego: „Reverende pater, serenissimi et clementissimi mei principes sciunt, quid bonum sit, et illud solum diligunt, cupiunt et optant; cognoscunt etiam, quid sit malum, quod provocati non negligunt.” Tunc ille: „Si verba mea magnificencie/*magnificencie*/ vestre fuerunt molesta, rogo, ut mihi ignoscat.”

[14] Tertio/*tertia*/ autem die instantis [1524. I. 3.] misit pro me serenissimus rex prenominatum capitaneum ac dominem Ioannem Dantiscum, et per reverendissimum dominum vicecancellarium mihi dare fecit responsum, uti/*ut*/ in²⁴⁹ introcluso exemplo.²⁵⁰ Quo dato responso habuit me vocatum prope se regia sua maiestas et mihi dedit ore suo partim et ore ipsius domini vicecancellarii informationem pacis promovende nomine çesaree maiestatis vestre ac serenissimi principis Ferdinandi /*çesaree catholice maiestatis sue serenitatisque vestre*/ illi serenissimo Mosckovitarum principi, ut in exemplo²⁵¹ quam informationem mihi reverendissimus dominus prenominatus vicecancellarius, qui me die 4ta [1524. I. 4.] habuit invitatum ad prandium. Iterum pro regis satisfactione replicavit, et illa hora absolvit me regia sua maiestas. Accepi etiam licentiam a serenissima regina, que dixit, quod cum littere me essent credenciales in persona mea, quod per me etiam, cum reverter, volebat respondere çesaree vestre maiestati ac serenissimo principi /*çesaree sue maiestati serenitatieque vestre*/.

[15] Hic non habentur aliqua nova, nisi quod est fama, quod serenissimus Mosckorum dux cupiens recuperare quandam arcem, que Cozak nominatur,²⁵² fuit a Tartaris delusus, sibi promittentibus facere arcis deditionem, pro qua habenda arce cum venisset, exercitus ipsius ducis Mosckouię/*Mosckouię*/ a Tartaris dolose profligatus fuit. Unde princeps ille, ut se ulcisceretur, alio magno constructo exercitu personaliter voluit

²⁴⁹ Mindkét példányban a szó egykezüleg a sor fölött beszúrva.

²⁵⁰ Lásd az „F” példányhoz tartozó saját kezű melléklet 17–21. pontját! Vö. *Acta Tomiciana* VI. 218–219.

²⁵¹ A „K” példányban az *ut-exemplo* szövegrész egykezüleg a sor fölött beszúrva. – Lásd a saját kezű levélrész 22–23. pontját!

²⁵² A várát nem tudtam azonosítani. Mivel a névalak a kozák népcsoport nevével cseng össze, akár félreértés eredménye is lehet.

ipsum Tartaros invadere. Et secundo profligatus cum morte quadraginta milia Moscorum, fuit coactus dare fugam. Quod novum incerto auctore vulgatum est. Infra duos dies cum Dei adiutorio ac optima maiestatis vestre cesaree /*sue cesaree maiestatis serenitatisque vestre*/ fortuna applicabo²⁵³ me itineri, et talis novi certitudinem ex illis partibus cesaree vestre maiestati /*cesaree sue maiestati serenitatisque vestre*/ scibam.

Ceterum denuo, uti meus quaternas litteras supplicavi cesaree catholice maiestati vestre, humillime supplico, ut cesarea vestra maiestas mihi remittat provisionem alterius anni, aliter ero coactus remanere in Mosckovia, quod mihi esset durissimum ac gravissimum. Et precipue pro honore et decore cesaree maiestatis vestre, cuius pedibus me humillime ac devotissime commendo.²⁵⁴ / *Cuius bonę gratie me humiliter ac semper commendo.* / Datum Gracchovię, die VI^a Ianuarii M. D. XXIII.

Eiusdem vestre cesaree catholice maiestatis /*Eiusdem serenitatis vestre*/

Humilimus ac minimus servus /*Humilis ac devotus servus*/

Antonius Comes²⁵⁵

[*A jelentés saját kezű melléklete:*]

[16]²⁵⁶ [1523. XII. 26.] Expositio etc. „Carolus Dei favente clementia electus Romanorum imperator, semper augustus ac Germanie, Castelle, Aragonie, Legionis, utriusque Sicilie, Hyerusalem etc. rex ac Ferdinandus Dei gratia princeps et infans Hyspaniarum, archidux Austrię, dux Burgundie etc., imperialis locumtenens generalis etc., fratres, principes et domini mei clementissimi, quos Deus omnipotens maximus ad longeva secula pro beneficio Christiane reipublice incolumes et felices conservare digneur, regie vestre maiestati, serenissime et potentissime rex, salutem plurimam, felicitatem, omne bonum ac fraterne amoris continuum incrementum semper dicunt, deque optima vestre maiestatis validudine ac de felici omnium rerum suorum successu et eventum quam plurimum gratulantur ac cupiunt in omnibus maiestati vestre semper bene esse.” Qua facta salutacione dedi maiestati suę litteras²⁵⁷ et lectis litteris dixi:²⁵⁸

„Serenissime rex, cesarea sua catholica maiestas suaque serenitas notam faciunt regiam vestram maiestatem, si qua hominum equitate fieri posset, cesaream suam catholicam maiestatem suamque serenitatem nihil tam cupere, quam rem publicam Christianorum ad perpetuam pacem, tranquillitatem et ocium perducere, ut tandem expedicio illa generalis contra Turchas Christiane nomini tam necessaria susciperetur, in qua non modo terre amisse regni Ungarie recuperari, sed regnum illud nobilissimum et antiquissimum augeri posset. Ad quam rem faciendam cesarea sua catholica maiestas serenitasque sua nullum fraternum officium pretermisere sunt nec hactenus equidem

²⁵³ Az „F” példányban a szó végi *-bo* szótag a sor fölött besúrvá.

²⁵⁴ E pénzt kérő bekezdés az elköszönést leszámítva az „F” példányból értelemszerűen hiányzik.

²⁵⁵ A záróformula és az aláírás mindkét példányban autográf.

²⁵⁶ Ez a pont csak az „F” példány saját kezű levélrészében szerepel.

²⁵⁷ Tudnillik az V. Károly császár, illetve I. Ferdinánd által kiállított követi megbízóleveleit (*credentiales*). Lásd fentebb a 10. pontban!

²⁵⁸ Tartalmilag megegyezik az I. Ferdinánd által 1523. nov. 6-án adott követi instrukció megfelelő részével, lásd *Szydłowiecki napló*, függelék, 214–215.

omisissent, nisi quam plurimis iniustus bellis, controversiis²⁵⁹ et curis suffuse²⁶⁰ fuisset et presertim cęsarea sua catholica maiestas tecta in illo bello Gallico esset. Attamen nolo latere regiam vestram maiestatem cęsaream catholicam maiestatem suam a beatissimo pontifice pię memorię²⁶¹ requisitam, uti tantum decet imperatorem, ad exemplum omnium aliorum principum Christianorum omnibus aliis postpositis iniuriis pro bono Christianitatis ac zelo cęsaree maiestatis sue in orthodoxam fidem presertimque pro beneficio regni²⁶² Ungarię necnon, ut omnibus palam fieret, per cęsaream suam catholicam maiestatem non stetisse, quin bellum illud Turchicum susciperetur, condescendisse, videlicet ut ad tres annos cum rege Gallorum²⁶³ inducię fierent, pro quibus faciendis cęsarea sua catholica maiestas amplum mandatum Romam miserat. Et ut una cum serenissimo rege Anglię²⁶⁴ concluderentur, sciet maiestas vestra cęsaream suam maiestatem valde illum serenissimum regem adhortatam, ut ad huiusmodi inducias se inclinaret. Que si fiebant aut fient, nullo bono officio cęsarea sua catholica maiestas suaque serenitas deffuture sunt, quin unitis Christianorum principum viribus magno animo atque apparatu bellum illud Turchicum suscipiatur et regnum Ungarię in perpetua pace, tranquillitate ac securitate restituant. At vero cupientes hoc interim dare principium antedictę expeditioni ac favorem et auxilium serenissimo Ungarię regi, sororio ac fratri ipsorum charissimo maiestatisque vestre nepoti, qui, ut patet, in evidenti et maximi periculi laborat, per me igitur regiam vestram maiestatem valde hortatam ac enixe rogatam, habere voluerunt, ut vestra maiestas ad honorem Dei optimi maximi et gloriam adque exemplum aliorum Christianorum principum, tanquam ętate provehior, pro beneficio Christiane reipublice proque bono serenissimi predicti Ungarię regis nec non intuitu et precibus cęsaree sue catholice maiestatis ac sue serenitatis ista sic necessitate petente omnibus aliis postpositis iniuriis velit condescendere et se inclinare ad faciendam concordiam ac ineundam perpetuam pacem cum reverendissimo et illustrissimo magno magistro Prussię²⁶⁵ ac serenissimo principe Moskovitarum,²⁶⁶ ut maiestas vestra regia a vicinis illis omnino segura tranquilliori animo maioribusque viribus serenissimo suo nepoti auxiliari ac adsistere possit, in quo, cum rem reipublice Christiane mirum in modum regięque illi maiestati utilem, tum cęsaree maiestati sue ac sue serenitati pergratissimam maiestas vestra regia factura est.” Quibus per me dictis ac remotis arbitris dedi maiestati sue litteras serenissimi Ungarię regis dixique nomine cęsaree maiestatis serenitatisque vestre valde hortatam habuisse regiam illam maiestatem, ut per suas litteras perque suos oratores cum omni exficacia ac instantia maiestati sue persuaderet talem pacem, etc.

²⁵⁹ Az „F” példányban a szó eleje egykezűleg javítva.

²⁶⁰ Az „F” példány szövegében: *suffusse*.

²⁶¹ VI. Adorján pápa.

²⁶² Az „F” példányban a szó egykezűleg javítva.

²⁶³ I. Ferenc francia király.

²⁶⁴ VIII. Henrik angol király.

²⁶⁵ Albert brandenburgi örgróf, német lovagrendi nagymester.

²⁶⁶ III. Vaszilij moszkvai nagyfejedelem.

[17] Responsum antedictae in litteris propositionis seu mandacionis meę datum mihi per dominum vicecancellarium²⁶⁷ fuit subsequentis sentencie: */Responsum antedictae propositionis, ut in litteris fuit, cuius datum die 3. presentis [1524. I. 3.] per reverendissimum dominum vicecancellarium, quod fuit tale:/*²⁶⁸ „Magnifice domine orator, regia maiestas summopere commendat ac laudat cęsaream suam catholicam maiestatem, ut,²⁶⁹ sicuti/*sicut/* suam decet celsitudinem */decet celsitudinem suam/* pro beneficio Christiane reipublice, acceperit curam ineundi pacem et concordiam inter Christianos reges et principes, ut tandem bellum illud contra Turchas suscipiatur. Qui vero cum ingenti damno maximaque nota Christiani nominis Rhodum Albamque Regalem */ac Albam Regalem/*²⁷⁰ petiti sunt, quę loca erant porte et fortalizium/*fortalizium/* ipsius Christianitatis, unde si Deus optimus maximus suaque cęsarea maiestas in tempore auctoritate sua non providebit, nullum est dubium, quod tota ipsa Christianitas maximum detrimentum, incomodum et damnum */incomodum/* et dedecus pa<s>sura est. Ex quo maiestas sua regia rogat et hortatur cęsaream suam catholicam maiestatem, ut istis principiis obstare velit, ne postmodum incassum et frustra laboretur. Agitque ingentes sua maiestas gratias */ingentes gratias sua maiestas /* cęsaree sue catholice maiestati de protec<t>ione et cura, quam habet in²⁷¹ personam serenissimi regis Ungarie/*Ungarię/*, nepotis maiestatis sue carissimi talique de causa multum confitetur se multum debere */debere/* celsitudini sue, ad cuius igitur beneficium, comodum et honorem in omni tempore regia sua maiestas se omnemque suum statum et regnum offert.”

[18] Item ad primum meum capitulum, quod fuit tale:²⁷² „Remotis arbitris, serenissime rex, ut ad commissionem meam deveniam, sciet maiestas vestra regia cęsaream suam catholicam maiestatem valde cupere, ut differentie, que inter regiam vestram maiestatem reverendissimumque ac illustrissimum magnum magistrum Prussię */magnum <magistrum> Prussię /* viget, debitus finis imponeretur. Ex quo mihi cęsarea sua maiestas iniunxit, ut regiam vestram maiestatem nomine cęsaree sue maiestatis valde hortarer, ut ad talem ineundam concordiam se facilem et promptam */proptam et facilem/* exhibere velit/*vellit/*.²⁷³ Et ut ad debitum finem talis res omnino perducatur, sciet vestra maiestas cęsaream suam catholicam maiestatem per me dedisse litteras ad serenissimum principem Ferdinandum, in quibus valde serenitatem suam hortatur, ut cęsaree sue maiestatis nomine */nomine cęsaree sue maiestatis/*²⁷⁴ una cum aliis

²⁶⁷ Piotr Tomicki alkancellár, krakkói püspök.

²⁶⁸ Vö. *Acta Tomiciana* VI. 218–219., tartalmilag azonos, de nem egyező, és rövidebb szöveggel.

²⁶⁹ Az „F” példányban többszörösen átjavítva.

²⁷⁰ Mindkét példányban így, tévesen Nanderalba (Nándorfehérvár azaz Belgrád) helyett, vö. *Acta Tomiciana* VI. 218. Nándorfehérvárat 1521. aug. 29-én, Rodoszt 1522 decemberében, pontosabban 1523. jan. 1-jén foglalta el a török.

²⁷¹ Az „F” példány szövegében tévesen: *ire*.

²⁷² Vö. az I. Ferdinánd-féle instrukció megfelelő részével, *Szydlowiecki napló*, függelék, 216.

²⁷³ Az „F” példányban átjavítva egykezüleg *vellit* alakról.

²⁷⁴ A *cęsaree-nomine* („K”) / *nomine-maiestatis* („F”) szövegrész mindkét példányban egykezüleg a bal margón beszúrva.

compromissariis/*commissariis*/ unita serenitas sua /*sua serenitas*/ taliter elaborare velit, ut penitus inter regiam vestram maiestatem illumque magnum magistrum Prussiae concordia conficiatur. Ex quo sua serenitas mihi in meo recessu iniunxit, ut cirha talem amiciciam contra<c>tandam ac discordiam componendam offerrem maiestati vestre²⁷⁵ omne studium et operam sue serenitatis pro bono, comodo et beneficio vestre maiestatis.”

Responsum fuit, ut infra /*Dedit tale responsum*/:²⁷⁶ „Quoad magnum magistrum Prussiae, dicit maiestas sua, quod numquam quiesierat habere bellum cum illo, sed quod ab eo iniuste et indebite provocata ac lacessita /*ab eo provocata ac iniuste et indebite lacessita*/ se suumque regnum defendit. Attamen a²⁷⁷ maiestate sua cesarea requisita contentavit et annuit maiestas sua illis quadriennialibus²⁷⁸ induciis et modo etiam intuitu et precibus maiestatis sue cesaree ac serenissimi principis Ferdinandi contentatur, sicuti in conventu serenissimi regis Ungarie/*Ungariae*/ ac ipsius²⁷⁹ prenominati serenissimi principis confluxum fuit, mittere oratores suos ad illum serenissimum regem Ungariae pro tali tractanda concordia et pace, cui regi significabit maiestas sua per suas litteras tempus, quo missura/*misura*/ est oratores ipsos, ut rex ille et serenissimo principi Ferdinando et aliis commissariis notificet illud tempus, ut possint illi suos ibi oratores destinare.”

[19] Item ad secundum meum /*meum secundum*/ capitulum, quod fuit,²⁸⁰ ut infra:²⁸¹ „Preterea sua cesarea catholica maiestas /*cesarea catholica maiestas sua*/ suaque serenitas mihi commiserunt, ut regie vestre maiestati notificarem serenissimum principem ac magnum Moskorum ducem oratorem suum²⁸² usque ad Hispaniam, ad cesaream suam catholicam maiestatem misisse, qui inter cetera instanter petiit, ut cesarea sua maiestas oratorem suum ad suum principem /*principem suum*/ mittere velet/*vellet*/, qui secum tractaret de ineunda amicicia inter ipsos. Ex quo maiestas sua cesarea suaque serenitas me ad illum mittere decreverunt, ut videam, que/*que*/ mens, quisnam animus sit illius serenissimi principis cirha talem ineundam amiciciam, cum commissione, ut nihil cum eo concludam, nisi prius cercioratis cesarea sua catholica maiestate serenitateque sua, iuxta quarum responsum ita me gubernarem, mandatesque mihi ulterius enixe respectibus per me per antea dictis/*expositis*/, ut regiam vestram maiestatem instatam haberem ad inclinandum se ad faciendam pacem sum illo serenissimo Moskovitarum principe, quam ego tractare debeam auctoritatibus cesaree sue maiestatis serenitatisque sue pro bono et comodo maiestatis vestre iuxta mihi ab eadem iniuncta. Et quod, si Deus daret, quod ad aliquem bonum finem talis pax deduceretur, similiter, quod nihil concluderem, nisi prius cercioratis cesarea sua maiestate serenitateque sua ac etiam regia

²⁷⁵ A maiestati vestre szavak az „F” példányból hiányoznak.

²⁷⁶ Vö. *Acta Tomiciana* VI. 219.

²⁷⁷ Az „F” példányban előtte kihúzva: *pro*.

²⁷⁸ Az „F” példányban előtte kihúzva: *induciis*.

²⁷⁹ A szó az „F” példányból kimaradt.

²⁸⁰ A *quod fuit* tagmondat az „F” példányból hiányzik.

²⁸¹ Vö. az I. Ferdinánd-féle instrukció megfelelő részével, *Szydłowiecki napló*, függelék, 216.

²⁸² Jakov Poluskin orosz követ.

vestra maiestate cercioratis /*çesarea sua maiestate serenitateque sua ac vestra etiam maiestate cercioratis*/, iuxta quarum responsum ita exequarer. Et si nollet maiestas vestra aliquibus suis respectibus condescendere ad faciendam pacem cum illo serenissimo²⁸³ principe Moskorum, quod viderem sic contentante/*contentate*/ et annuente vestra maiestate eandem reddere securiorem et firmiorem /*reddere securiorem, et firmiorem reddere*/, ad illas quinquennales inducias initas inter maiestatem vestram eundemque principem, sicuti maiestas sua çesarea factas fuisse habuit a magnifico oratore maiestatis vestre domino Ioanne Dantisco.²⁸⁴

Responsum fuit subsequens tenoris /*Responsum fuit, ut infra*/:²⁸⁵ „Que vero ad ineundam pacem perpetuam cum principe Moskovitarum, dicit maiestas sua regia, quod pro beneficio Christiane reipublice ac etiam, ut satisfaciat çesaree sue maiestati ac serenissimo principi Ferdinando, est contenta, ut talis pax tractetur et fiat, dummodo non sit in damnum ac dedecus regie sue maiestatis.”

[20] Item ad tertium capitulum /*meum capitulum*/, quod fuit, ut infra /*quod fuit tale*/:²⁸⁶ „Ulterius mihi mandavit çesarea sua catholica maiestas, ut regie/*regie*/ vestre maiestati exponerem çesaream suam maiestatem /*suam catholicam maiestatem*/ requisitam fuisse a magnifico prenominato maiestatis vestre oratore, domino Dantisco, ut vellet et esset contenta /*et contenta esset*/ maiestas sua çesarea innovare antiquum phedus inicum inter divum çesarem Maximilianum preclarissime memorie²⁸⁷ et regiam vestram maiestatem, unde maiestas sua çesarea cupiens in eo desiderio maiestatis vestre satisfacere per me misit amplum mandatum ad serenissimum principem Ferdinandum in persona serenitatis sue (cum maiestas sua çesarea absens ab Imperio talibus negociis comode vacare non posset), ut serenitas sua nomine çesaree sue maiestatis serenitatisque sue tale phedus, sicuti melius et ad propositum serenitati sue videretur, cum maiestate vestra confirmaret. Quo vero fuit serenitati sue gratissimum intelligere consideranti optimum animum çesaree maiestatis sue ac suum erga vestram maiestatem /*erga regiam vestram maiestatem*/, ex quo in meo recessu²⁸⁸ mihi iniunxit serenitas sua, ut regie vestre maiestati significarem serenitatem suam requisitam fuisse a magnifico domino Christophoro Schildouitz/*Schildouich*/,²⁸⁹ maiestatis vestre oratore super innovacione et confirmacione talis phederis sua magnificencia asserente super illo habere a maiestate vestra auctoritatem ac mandatum. At vero serenitas²⁹⁰ sua tunc temporis quam plurimis impedita negociis cum sua magnificencia tractare non potuit et presertim cum sua magnificencia /*magnificencia sua*/ illud proposuisset in fine sui discessus ex conventu serenitatis sue cum serenissimo Ungarie rege maiestate illa regia /*regia illa maiestate*/

²⁸³ A szó az „F” példányból kimaradt.

²⁸⁴ Joannes Dantiscus (Dantyszek) lengyek királyi titkár és követ.

²⁸⁵ Vö. *Acta Tomiciana* VI. 219., itt teljesen más hangvételi, elutasító választ találunk.

²⁸⁶ Vö. az I. Ferdinánd-féle instrukció megfelelő részével, *Szydłowiecki napló*, függelék, 215–216.

²⁸⁷ I. Miksa német-római császár.

²⁸⁸ A „K” példányban utána kihúzva: *recessu*.

²⁸⁹ Krzysztof Szydłowiecki lengyel kancellár.

²⁹⁰ Az „F” példányban előtte kihúzva: *pro*.

accelerante reditum²⁹¹ suum in Ungariam et pariter serenitate sua profec<t>ionem ad dietam imperialem, in qua /ubi/ res maxime magnique momenti ex necessitate et comodo/*commodo*/ cęsaree maiestatis tociusque reipublice Christiane tractande sunt, et serenitatem suam adesse oportebat, at tamen sciet vestra maiestas /*maiestas vestra*/,²⁹² quod quam primum serenitas sua poterit, super singulis cum magnificencia sua tractabit /*cum magnificencia sua tractabit super singulis*/, et si²⁹³ aliqua orietur differencia, quod non sperat serenitas sua, quod tunc regiam vestram maiestatem monita faciet.”

Responsum fuit subsequens /*fuit, ut infra*/:²⁹⁴ „Quoad innovandum phedus initum inter sacratissimum cęsarem Maximilianum dive memorię regiamque suam maiestatem, dicit maiestas sua, quod libenter talis phederis confirmationem videret, et quod postquam non fuit data comoditas in conventu illo tractandi illam innovacionem, sicuti magnificencia vestra retulit/*retullit*/ ac orator maiestatis sue confirmat, expectabit maiestas sua illud tempus commodum et opportunum, quod videbitur serenitati sue.”

[21] Item ad 4^m capitulum /*ad 4^m meum capitulum*/, quod fuit, ut infra /*quod fuit tale*/:²⁹⁵ „Ceterum, serenissime rex, mihi commissit cęsarea sua catholica maiestas, ut regiam vestram maiestatem cum omni instancia et efficacia hortatam haberem, ut in tractatu nuptiarum/*matrimonii*/ inter illustrissimum principem, dominum Federicum marchionem Mantuę²⁹⁶ ac illustrissimam primogenitam maiestatis vestre²⁹⁷ regia vestra maiestas supersedere velet/*vellet*/, donec per commissarium, quem cęsarea sua maiestas erat mis<s>ura ad Germaniam, cirha talia esset cerciorata vestra maiestas, quoniam talis mora procul dubio tendit ad honorem et gloriam /*honorem, gloriam*/ et commodum regie vestre maiestatis eiusque serenissime prolis.”

Responsum fuit subsequens /*Responsum fuit, ut infra*/:²⁹⁸ „Quo vero ad nuptias /*Quoad nuptias*/, que tactabantur inter illustrissimam primogenitam regie sue maiestatis ac illustrissimum marchionem Mantuę, dicit regia sua maiestas, quod omnia integra et in eodem statu, quo prius erant, sunt, et eo magis cum illa sit adhuc valde iuvenis, et quod /*quodque*/ nihil aliud tractabitur cirha tale matrimonium, sed expectabit regia sua maiestas, quod sibi a commissario cęsaree sue maiestatis significatum erit.”

[22] [1524. I. 3.] Quibus verbis completis illico me habuit vocatum serenissimus rex ac /*Deinde vocavit me regia sua maiestas*/ reverendissimum dominum vicecancellarium, reverendissimum dominum episcopum Presmiliensem,²⁹⁹ magnificum

²⁹¹ Mindkét példányban: *redditum*.

²⁹² A *sciet-vestra* szavak az „F” példányban a bal margón egykezűleg beszúrva.

²⁹³ Az „F” példányban előtte kihúzza: *quod*.

²⁹⁴ Vö. *Acta Tomiciana* VI. 218.

²⁹⁵ Az V. Károly császár által támogatott mantuai–lengyel házasságkötés tervét az I. Ferdinánd-féle 1523. nov. 6-i instrukció nem tartalmazza. LAKATOS, 2017, 120., 99. és 100/1. sz.

²⁹⁶ II. Frigyes (Federico Gonzaga) mantuai örgróf.

²⁹⁷ Hedvig (Jadwiga Jagiellonka, 1513–1573) lengyel királylány.

²⁹⁸ Vö. *Acta Tomiciana* VI. 219.

²⁹⁹ Andrzej Krzycki (Andreas Cricius, 1482–1537), Piotr Tomicki unokatestvére, Szapolyai Borbála lengyel királyné titkára (1512–1515), majd királyi titkár (1515–1520), przemysli püspök (1522–1527, pápai megerősítése: 1523. jún. 8.), plocki püspök (1527–1535), gnieźnoi érsek (1535–1537). ZABŁOCKI, 1970, 544–546., POCIECHA, 1949, 10–12., 470–472., HC III. 204., 276., 279.

dominum palatinum³⁰⁰ ac reverendissimum dominum³⁰¹ episcopum Camenecensem,³⁰² et maiestas sua ore /ore suo/ partim et reverendissimus dominu vicecancellarius partim /partim reverendissimus vicecancellarius/ dixerunt mihi infrascriptam/infrascriptum/ esse mentem maiestatis sue cirha talem tractandam pacem /cirha tractandam pacem/ prius inter nos habito /habito inter nos/ aliquo discursu:

[23] Serenissimus rex Polonie non in scriptis, sed ore mihi iniunxit /mihi iniunxit ore et non in scriptis/,³⁰³ ut cirha ineundam pacem cum serenissimo principe Moskorum nomine cęsaree maiestatis vestre serenitatisque sue /nomine cęsaree maiestatis serenitatisque vestre/ persuaderem illi principi, ut pro beneficio Christianitatis, que/ que/ indies a Turchis opprimitur, interimque cęsaree vestre maiestatis sueque serenitatis /cęsaree sue maiestatis serenitatisque vestre/ condescenderet ad ineundam pacem perpetuam cum serenissimo rege Polonie/Polonię/, ut regia illa maiestas posset favere et comode auxiliari serenissimo Ungarie regi, sororio ac fratri cęsaree catholice vestre maiestatis ac serenitatis sue /cęsaree³⁰⁴ sue maiestatis serenitatisque vestre/, qui in maximo periculo laborat. Ex quo maiestas vestra cęsarea suaque serenitas /maiestas sua cęsarea vestraque serenitas/, qui/qua/ sunt affinitate coniuncte cum serenissimo rege Polonie, cupientes, ut et maiestas sua condescenderet ad talem pacem,³⁰⁵ habuerunt quendam conventum cum serenissimo rege Ungarie, ad quem conventum requisitus miserat et oratorem suum serenissimus Polonię rex.³⁰⁶ Et quod in illo conventu inter alia tractatum fuit /fuit tractatum/, quod serenissimus Ungarie/Ungarię/ rex pariter cum oratoribus suis et litteris (sicuti facere decreverant /decreverat/ cęsarea vestra maiestas serenitasque sua /cęsarea sua maiestas vestraque serenitas/) cum omni instancia persuaderet illi maiestati talem pacem, que tot et tantis persuasionibus et precibus mota dixerat, quod erat contenta intuitu cęsaree vestre maiestatis /cęsarıs/, regis Ungarie et vestre serenitatis /ac serenissimi principis/ inire talem pacem, dummodo non esset in detrimentum ac dedecus regie sue maiestatis. Ex quo maiestas vestra cęsarea serenitasque sua /maiestas sua cęsarea serenitasque vestra/ valde hortatam serenitatem suam habent /serenitatem suam valde hortatam habent/ (ut talis pax omnino sequatur), quod sit contenta et velit mihi dare ipsius pacis condiciones, quas cupit et habere desiderat cum illo serenissimo rege Polonie, quas per postas illico habebam mittere /illico mittere habebam/ in commissionibus,³⁰⁷ ut cęsarea vestra maiestas suaque serenitas /cęsarea sua maiestas vestraque serenitas/ aperius et facilius illum serenissimum regem inducere possint ad talem tractandam et concludendam pacem, quod si renuet, dicam meo iudicio /quod

³⁰⁰ Conti valószínűleg a krakkói vajdára (*palatinus*) gondol; e tisztséget ugyancsak Krzysztof Szydłowiecki töltötte be 1515–1527 között. ZOMBORI, 2004, 220.

³⁰¹ A szó az „F” példányból kimaradt.

³⁰² Wawrzyniec Międzyzleski kameneci püspök.

³⁰³ Az *et-scriptis* szavak az „F” példányban egykezűleg a sor fölött besúrvá.

³⁰⁴ Az „F” példányban előtte kihúzza: *serenitatis*.

³⁰⁵ Az *ad talem pacem* a „K” példányban kétszer szerepel.

³⁰⁶ A bécsújhelyi konferenciáról és Krzysztof Szydłowiecki követségéről van szó.

³⁰⁷ A *quas-commissionibus* teljes tagmondat az „F” példányban a bal margón egykezűleg besúrvá.

*meo*³⁰⁸ *iudicio*³⁰⁹ *dicam*/, *istud*³¹⁰ *erit molestum et grave audire cęsaree sue*³¹¹ *maiestati, serenitatieque sue propter affinitatem, quam cęsarea sua*³¹² *maiestas suaque serenitas cum eo rege habent. Et etiam propter necessitatem Christiane reipublice, et quod esset possibile/possibile/, quod*³¹³ *non ita faciliter cęsarea vestra maiestas suaque serenitas condescenderent ad amicitiam cum illo ineundam /cęsarea sua maiestas vestraque serenitas cum illo inirent amicitiam/.*

Item, quod si ipse peteret, ut maiestas sua mitteret oratores suos ad ipsum, quod ex me *dicam /dicam ex me etiam/, quod cęsarea vestra maiestas suaque serenitas /cęsarea sua maiestas vestraque serenitas/ habuerant informacionem alias fuisse missos tales oratores a maiestate illa, et quod re imperfecta a serenitate sua recesserunt. Ex quo, ut talis difficultas excipiatur, quod mens cęsaree vestre maiestatis serenitatisque sue /cęsarıs serenitatisque vestre/ est, ut mihi det condiciones, ut supra.*

Item, quod si illa proponeret in condicionibus illi *velle /illis, velle/ retinere arcem Smolensk,*³¹⁴ *quod tunc dicam me audivisse a cęsarea vestra maiestate serenitateque sua /a cęsare ac a serenitate vestra/, quod non sperant illum serenissimum regem conducere ad talem pacem, nisi prius sibi illa arx restituatur /restituatur illa arx/ etc.*

Dixi enim maiestati sue regie me nihil eidem talem pacem tractandam pretermisurum, cum talis sit mentis cęsaree vestre maiestatis serenitatisque sue. İsta volui propria manu scribere, unde non fiet promulganda, et cum sim malus scriptor, cęsarea catholica vestra maiestas mihi ignoscat. */Commisit mihi serenitas <vestra>, ut particulariter sibi omnia significarem, et sic facio. Cui etiam notifico me nihil pretermisurum circha talem pacem ineundam, cum talis sit mens cęsaree maiestatis ac serenitatis vestre, sicuti illi maiestati dixi./*

Két példányban, mindkettő papíron, tisztázat, autográf aláírással és papírfelzetes vörös gyűrűspeccséttel.

A császárhoz írott (K) példány: AGS, Consejo de Estado, Diversos despachos, legajo 1553, fol. 107–109/1., 109/2. (saját kezű melléklet). A főherceghez írott (F) példány: ÖStA HH-StA, Grosse Korrespondenz 25a, fol. 155–160. Az utóbbihoz tartozó saját kezű melléklet: uo. fol. 164–165.

³⁰⁸ Az „F” példányban előtte kihúzva: *et*.

³⁰⁹ Az „F” példányban a szó egykezűleg a sor fölött beszúrva.

³¹⁰ Az „F” példányban előtte kihúzva: *quod*.

³¹¹ Mindkét példányban így, pedig a „K” példányban *vestre* alak kellene.

³¹² Mindkét példányban így, pedig a „K” példányban *vestra* alak kellene.

³¹³ A szó az „F” példányból kimaradt.

³¹⁴ Szmolenszk (ma Смоленск, Ororszořszág). Lásd még a 3. forrás 6. pontját!

Rövidítések és irodalomjegyzék

AGS	Archivo General de Simancas, Simancas
PR	Patronato Real, Capitulaciones con la Casa de Austria
	Diversos despachos Consejo de Estado, Diversos despachos
MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest
DF	Diplomatikai Fényképgyűjtemény
DL	Diplomatikai Levéltár
X	Mikrofilmtár
	X 9989: AGS PR legajo 57, Capitulaciones con la casa de Austria
ÖStA, HHStA	Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Bécs
	Gr. K. Grosse Korrespondenz

*

<i>1100 Jahre</i>	<i>1100 Jahre österreichische und europäische Geschichte in Urkunden und Dokumenten des Haus-, Hof- und Staatsarchivs</i> , hrsg. von Leo SANTIFALLER, Wien, Kommissionsverlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1949 (Publikationen des Haus-, Hof- und Staatsarchivs, I. Serie: Faksimile-Werke, Bd. 1.).
<i>Acta Tomicana</i> IV, VI, VII	<i>Acta Tomicana. Epistolae, legationes, responsa, actiones res gestae serenissimi principis Sigismundi, eius nominis primi regis Poloniae</i> , ed. Stanislaus GÓRSKI, tom. IV. 1516–1518, tom. VI. 1522–1523, tom. VII. 1524–1525, Posnaniae, Merzbach, 1855, 1857.
APPONYI 1900	<i>Hungarica. Magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok</i> , gyűjtötte és leírta APPONYI Sándor, I. köt. <i>XV. és XVI. század</i> , Budapest, Franklin-Társulat, 1900.
<i>Archontológia</i> I.	C. TÓTH Norbert–HORVÁTH Richárd–NEUMANN Tibor–PÁLOSFALVI Tamás: <i>Magyarország világi archontológiája 1486–1526, I. Főpapok és bárók</i> , Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2016 (Monumenta Hungariae historica. Magyar történelmi emlékek. Elenchi. Adattárak).

- BACZKOWSKI
1976 Krzysztof BACZKOWSKI: *Międzyleski Wawrzyniec*, In: *Polski Słownik Biograficzny*, tom. XXI, *Mioszowski Sobiesław–Morsztyn Władysław*, red. naczelny Emanuel ROSTWOROWSKI, Kraków, Polska Akademia Nauk Instytut Historii, 1976, 45–47.
- Bojcov
2011 Michail A. BOJCOV: *Maximilian I. und sein Hof 1518 – von den russischen Gesandten her (nicht?) gesehen*, In: *Maximilian I. (1459–1519). Wahrnehmung – Übersetzungen – Gender*, hrsg. von Heinz NOFLATSCHER, Michael A. CRISHOLM, Bertrand SCHNERB, Innsbruck–Wien–Bozen, Studien Verlag, 2011 (Innsbrucker Historische Studien, 27.), 45–69.
- BRUNELLI
1999 Giampiero BRUNELLI: *Gattinara, Mercurio Arborio marchese di*, In: *Dizionario biografico italiano*, vol. 52. *Gambacorta–Gelasio II*, redattore capo Giuseppe PIGNATELLI, Roma, Istituto della Enciclopedia italiana, 1999, 633–643.
- BUDKA
1936 Włodzimierz BUDKA: *Boner Jan*, In: *Polski Słownik Biograficzny*, tom. II, *Bezym Jan–Brownsford Marja*, red. główny Władysław KONOPCZYŃSKI, Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1936, 297–299.
- BURMEISTER
2013 Karl Heinz BURMEISTER: *Spiegel, Jakob*, In: *Deutscher Humanismus 1480–1520. Verfasserlexikon*, hrsg. von Franz Josef WORSTBROCK, Berlin–Boston, De Gruyter, 2013, 936–948.
- Familienkorrespondenz I.*
1912 *Die Korrespondenz Ferdinands I.*, I. Bd. *Familienkorrespondenz bis 1526*, bearbeitet von Wilhelm BAUER, Wien, Holzhausen, 1912 (Veröffentlichungen der Kommission für Neuere Geschichte Österreichs, 11.).
- FIEDLER
1863 Joseph FIEDLER: *Die Allianz zwischen Kaiser Maximilian I. und Vasilji(!) Ivanovič, Grossfürsten von Russland, von dem Jahre 1514*, In: *Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse XLIII* (1863), 183–289.

- FÓGEL
1917 FÓGEL József: *II. Lajos udvartartása (1516–1526)*, Budapest, Hornyánszky, 1917.
- FORONDA
1914 Manuel FORONDA Y AGUILERA: *Estancias y viajes del Emperador Carlos V, desde el día de su nacimiento hasta el de su muerte...*, [Madrid], [Estab. Tip. Sucesores de Rivadeneyra], 1914.
- FRANCQUEN
1826 Charles Joseph DE FRANCQUEN: *Recueil historique, généalogique, chronologique et nobiliaire des maisons et familles illustres et nobles du royaume, précédé la généalogie historique de la maison royale des Pays-Bas Nassau-Orange*, tome I. Bruxelles, Demanet, 1826.
- Habsburg lexikon*
1990 *Habsburg lexikon*, szerk. Brigitte HAMMAN, ford. BÖLCSKEI Erzsébet et alii, a magyar kiadást szerk. SZMODITS Anikó, kieg. SOÓS István, Budapest, Új Génusz, 1990.
- Haus Österreich*
2007 *Das Haus Österreich und der Orden vom Goldenen Vlies. Beiträge zum wissenschaftlichen Symposium am 30. November und 1. Dezember 2006 in Stift Heiligenkreuz*, hrsg. von Ordenskanzlei, [red. Leopold AUER et al.], Graz, Stoker, 2007.
- HC III.
1923 *Hierarchia catholica medi et recentioris aevi*, Vol. III. *Saeculum XVI ab anno 1503 complectens*, ed. 2., inchoavit Guilelmus VAN GULIK, absolvit Conradus EUBEL, ed. curavit Ludovicus SCHMITZ-KALLENBERG, Monasterii, Regensburg, 1923.
- HOCHEDLINGER
2013 Michel HOCHEDLINGER: *Österreichische Archivgeschichte. Vom Spätmittelalter bis zum Ende des Papierzeitalters*, Wien–München, Böhlau–Oldenbourg, 2013 (Historische Hilfswissenschaften, 5.).
- ILA
1927 ILA Bálint: *A Szentgyörgyi és Bazini grófok birtokainak kialakulása*, In: *Turul* 41 (1927), 36–71.
- KALOUS
2010 Antonín KALOUS: *Plenitudo potestatis in partibus? Papežští legáti a nunciové ve střední Evropě na konci středověku*

- (1450–1526), Brno, Matice moravská, 2010 (Knižnice Matice moravské, 30.).
- KAUSSLER
1974 Ernst KAUSSLER: *Ein Pfälzer in Polen. Die Landauer Bomer und ihre Weissenburger Freunde*, Neustadt an der Weinstraße, Pfälzische Verlagsanstalt, 1974.
- KORPÁS
2008 KORPÁS Zoltán: *V. Károly és Magyarország (1526–1538)*, Budapest, Századvég, 2008.
- E. KOVÁCS
1991 E. KOVÁCS Péter: *A császárválasztás és Magyarország*, In: *Unger Mátyás emlékkönyv. Emlékkönyv Unger Mátyás negyedszázados egyetemi történektanári működése emlékére, és születésének hetvenedik évfordulója alkalmából*, szerk. E. KOVÁCS Péter, KALMÁR János, V. MOLNÁR László, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete, 1991, 61–72.
- KUBINYI
2007 KUBINYI András: *A szávaszentdemeter–nagyolaszi győzelem 1523-ban. Adatok Mohács előzményéhez*, In: *Uő: Nándorfehérvártól Mohácsig. A Mátyás- és Jagelló-kor hadtörténete*, Budapest, Argumentum, 2007 (A Hadtörténeti Intézet és Múzeum könyvtára), 121–150.
- LAFERL
1997 Christopher F. LAFERL: *Die Kultur der Spanier in Österreich unter Ferdinand I. 1522–1564*, Wien–Köln–Weimar, Böhlau, 1997 (Junge Wiener Romanistik, 14.).
- LAKATOS
2014 Bálint LAKATOS: *Die Berichte aus dem ungarischen Hof des Gesandten Ferdinands I. Andrea dal Burgo (1521–1523). Charakter, Herkunft und Struktur*, In: *Wiener Archivforschungen. Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten in Wien, István Fazekas. Bécsi levéltári kutatások. Ünnepi tanulmányok a bécsi magyar levéltári delegátus, Fazekas István tiszteletére*, hrsg. von Zsuzsanna CZIRÁKI, Anna FUNDÁRKOVÁ, Orsolya MANHERCZ, Zsuzsanna PERES, Márta VAJNÁGI, Wien, Institut für Ungarische Geschichtsforschung in Wien, Balassi Institut-Collegium Hungaricum Wien, Ungarische Archivdelegation beim Haus-, Hof und Staatsarchiv, Wien, 2014 (Publikationen der ungarischen Geschichtsforschung in Wien, X.), 51–58.

LAKATOS
2017

LAKATOS Bálint: *Áttekintő jegyzék Andrea dal Burgo, Johann Schneitpeck és Sigmund von Herberstein követek jelentéseiről a magyar–cseh királyi udvarból (1521–1525)*, In: *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* CXLII. (2017), 91–140.

Letters and Papers III.
1867

Letters and Papers, Foreign and Domestic of Henry VIII, Volume 3, 1519–1523, ed. by J. S. BREWER, London, Her Majesty's Stationery Office, 1867 (Online: British History Online <http://www.british-history.ac.uk/letters-papers-hen8/vol3>, a látogatás ideje 2018. május 20.)

LÓPEZ DE MENESES
1946

Amada LÓPEZ DE MENESES: *Las primeras embajadas rusas en España (1523, 1525 y 1527)*, In: *Bulletin Hispanique* 48. (1946), 210–226.

MOLTKE
1970

Konrad von MOLTKE: *Siegmund von Dietrichstein. Die Anfänge ständischer Institutionen und das Eindringen des Protestantismus in die Steiermark zur Zeit Maximilians I. und Ferdinands I.*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1970 (Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte, 29.).

Mon. Vat. Hung. II/1.
1884

Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia. Vatikáni magyar okirattár, II. sorozat, 1. köt., *Relationes oratorum pontificiorum. Magyarországi pápai követek jelentései 1524–1526*, kiad. FRAKNÓI Vilmos, Budapest, 1884 (reprint Budapest, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 2001).

MONDIN
2001

Battista MONDIN: *Pápák enciklopédiája*, ford. R. VIDA Ilona, Budapest, Szent István Társulat, 2001.

NOFLATSCHER
1999

Heinz NOFLATSCHER: *Räte und Herrscher. Politische Eliten an den Habsburgerhöfen der österreichischen Länder 1480–1530*, Mainz, Zabern, 1999 (Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte Mainz, Abteilung Universitätsgeschichte, 161. / Beiträge zur Sozial- und Verfassungsgeschichte des Alten Reichs, 14.).

- OCHOA BRUN
2002
- Miguel Ángel OCHOA BRUN: *Historia de la diplomacia española*, Apéndice 1. *Repertorio diplomático. Listas cronológicas de representantes desde la Alta Edad Media hasta el año 2000*, Madrid, Ministerio de Asuntos Exteriores, 2002 (Biblioteca diplomática española. Sección estudios, 6.).
- OCHOA BRUN
2003
- Miguel Ángel OCHOA BRUN: *Historia de la diplomacia española*, Vol. V. *La diplomacia de Carlos V*, Madrid, Ministerio de Asuntos Exteriores, 2003 (Biblioteca diplomática española. Sección estudios, 6.).
- OLIVIERI SECCHI
1983
- Sandra OLIVIERI SECCHI: *Conti, Bernardino*, In: *Dizionario biografico degli italiani*, Vol. XXVIII, *Conforto–Cordero*, dir. Alberto M. GHISALBERTI, Roma, Istituto della Enciclopedia italiana, 1983, 371–373.
- POCIECHA
1936
- Władysław POCIECHA: *Boner Seweryn*, In: *Polski Słownik Biograficzny*, tom. II, *Bezym Jan–Brownsford Marja*, red. główny Władysław KONOPCZYŃSKI, Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1936, 300–301.
- POCIECHA
1938
- Władysław POCIECHA: *Dantyszek (von Höfen, Flachsbinder) Jan*, In: *Polski Słownik Biograficzny*, tom IV, *Chwalczewski Jerzy–Dąbrowski Ignacy*, red. główny Władysław KONOPCZYŃSKI, Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1938, 424–430.
- POCIECHA
1949
- Władysław POCIECHA: *Królowa Bona (1494–1557). Czasy i ludzie odrodzenia*, Tom. II. Poznań, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 1949.
- RAPONI
1963
- Nicola RAPONI: *Bagarotti, Antonio*, In: *Dizionario biografico italiano*, vol. 5. *Bacca–Baratta*, redattore capo Massimiliano PAVAN, Roma, Istituto della Enciclopedia italiana, 1963, 167–168.
- RILL
1984
- Gerhard RILL: *Petrus Julianus. Daten und Hintergründe eines Verrates (1524/1526)*, In: *Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs* 14 (1984), *Beiträge zur Neueren Geschichte. Festschrift für Hans Sturmberger zum 70. Geburtstag*, 27–45.

- RILL
1993
- Gerhard RILL: *Fürst und Hof in Österreich von den habsburgischen Teilungsverträgen bis zur Schlacht von Mohács (1521/22 bis 1526)*, Bd. 1. *Außenpolitik und Diplomatie*, Wien–Köln–Weimar, Böhlau, 1993 (Forschungen zur europäischen und vergleichenden Rechtsgeschichte, 7.).
- RILL
2002
- Gerhard RILL: *Fürst und Hof in Österreich. Von den habsburgischen Teilungsverträgen bis zur Schlacht von Mohács (1521/22 bis 1526)*, Bd. 2. *Gabriel von Salamanca. Zentralverwaltung und Finanzen*, Wien–Köln–Weimar, Böhlau, 2002 (Forschungen zur europäischen und vergleichenden Rechtsgeschichte, 7.).
- SACH
2002
- Maike SACH: *Hochmeister und Grossfürst. Die Beziehungen zwischen dem Deutschen Orden in Preussen und dem Moskauer Staat um die Wende zur Neuzeit*, Stuttgart, Steiner, 2002 (Quellen zur Studien zur Geschichte des östlichen Europa, 62.).
- SALICI
1605
- Giovanni Andrea SALICI DA COMO: *Historia della famiglia Conti di Padova, di Vicenza et delle discendenti da essa, con l'albero*, Vicenza, Gian Pietro Gioannini, MDCV. (Digitális formában online: <http://data.onb.ac.at/rec/AC10271911> – a látogatás ideje 2018. május 30.)
- SCHMIDTMAYER
2015
- SCHMIDTMAYER Richárd: *Vitány, Gesztes, Tata, Gerencsér várai és uradalmi a késő középkorban*, PhD-disszertáció, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest, 2015.
- Szydlowiecki napló*
2004
- Krzysztof Szydlowiecki kancellár naplója 1523-ból*, ford. BORONKAINÉ BELLUS Ibolya, a latin szöveget gondozta ÉRSZEGI Géza, s. a. r. ZOMBORI István, Budapest, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 2004.
- C. TÓTH
2017
- C. TÓTH Norbert: *Magyarország késő középkori főpapi archontológiája. Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökeik, vikáriusaik és jövedelemkezelőik az 1440-es évektől 1526-ig*, Győr, Győri Egyházmegyei Levéltár, 2017 (A Győri Egyházmegyei Levéltár kiadványai. Források, feldolgozások 27.).

- UEBERSBERGER
1906
- Hans UEBERSBERGER: *Österreich und Rußland seit dem Ende des 15. Jahrhunderts*, 1. Bd. *Von 1488–1605*, Wien–Leipzig, Braumüller, 1906 (Veröffentlichungen der Kommission für Neuere Geschichte Österreichs).
- VD16
- Verzeichnis der im deutschen Sprachbereich erschienenen Drucke des 16. Jahrhunderts*. Online adatbázis: <https://www.bsb-muenchen.de/sammlungen/historische-drucke/recherche/vd-16/> (a látogatás ideje 2018. május 20.)
- Vol. const.* I/1.
1996
- Volumina constitutionum*, tom. I. 1493–1549, vol. 1. 1493–1526, do druku przygotowali Stanisław GRODZISKI, Irena DWORNICKA, Waław URUSZCZAK, Warszawa, Wydawnictwo Sejmowe, 1996.
- WAUTERS
1890–1891
- Alphone WAUTERS: *Lalaing (Antoine de)*, In: *Biographie nationale*, publiée par l'Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique, tome 11. *La–Ler*, Bruxelles, Émile Bruylant, 1890–1891, 80–85.
- WIESFLECKER
1981
- Hermann WIESFLECKER: *Kaiser Maximilian I. Das Reich, Österreich und Europa an der Wende zur Neuzeit*, Bd. IV. *Gründung des habsburgischen Weltreiches. Lebensabend und Tod 1508–1519*, München, Oldenbourg / Wien, Verlag für Geschichte und Politik, 1981.
- WIESFLECKER
1986
- Hermann WIESFLECKER: *Kaiser Maximilian I. Das Reich, Österreich und Europa an der Wende zur Neuzeit*, Bd. V. *Der Kaiser und seine Umwelt. Hof, Staat, Wirtschaft, Gesellschaft und Kultur*, München, Oldenbourg / Wien, Verlag für Geschichte und Politik, 1981.
- WIJACZKA
2002
- Jacek WIJACZKA: *Die moskovitische Frage in den diplomatischen Beziehungen Polen-Litauens zum Reich in der Zeit Kaiser Karls V. (1519–1556)*, In: *450 Jahre Sigismund von Herbersteins Rerum Moscovitarum Commentarii 1549–1999. Jubiläumsvorträge*, hrsg. von Frank KÄMPFER, Reinhard FRÖTSCHNER, Wiesbaden, Harrassowitz, 2002 (*Schriften zur Geistesgeschichte des östlichen Europa* 24.), 293–310.

- WILBERG
1906
- Max WILBERG: *Regententabellen. Eine Zusammenstellung der Herrscher von Ländern aller Erdteile bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts*, Frankfurt an der Oder, Beholtz, 1906 (repr. Berlin 1987).
- WISSGRILL
1795
- Franz Karl WISSGRILL: *Schauplatz des landsässigen nieder-oesterreichischen Adels vom Herren- und Ritterstande von dem IX. Jahrhundert an, bis auf jetzige Zeiten*, 2. Bd., Wien, Franz Seizer, 1795.
- WISSGRILL
1890
- Franz Karl WISSGRILL: *Schauplatz des niederösterreichischen landsässigen Adels vom Herren- und Ritter-Stande vom IX. bis zum Ende des XVIII. Jahrhunderts. Fortsetzung aus dem XIV. Jahrgange. Puchheim (Fortsetzung)*, In: *Organ der k. k. heraldischen Gesellschaft „Adler“* 19–20. [Zeitschrift] = 16–17. [Jahrbuch] (1890), 153–211.
- ZABŁOCKI
1970
- Stefan ZABŁOCKI: *Krzycki Andrzej*, In: *Polski Słownik Biograficzny*, tom. XV, *Kozłowska Zofia–Kubacki Stanisław*, red. naczelny Emanuel ROSTWOROWSKI, Wrocław–Warszawa–Kraków, Polska Akademia Nauk Instytut Historii, 1970, 544–549.
- ZOMBORI
2004
- ZOMBORI ISTVÁN: *Jagelló–Habsburg rendezési kísérlet 1523-ban Krzysztof Szydłowieczki naplója alapján*, In: *Krzysztof Szydłowiecki kancellár naplója 1523-ból*, ford. BORONKAINÉ BELLUS Ibolya, a latin szöveget gondozta ÉRSZEGI Géza, s. a. r. ZOMBORI István, Budapest, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 2004, 219–335.